

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 19 februarie 1992

5 (104)

Reacția la minciună

La ora cind scriem aceste rânduri, nu cunoaștem decit parțial rezultatul alegerilor din 9 februarie. Nu avem nici o explicație cit de cit limpede pentru întârzierea operațiunilor de numărare și centralizare a voturilor, iar precizările pe care le-a făcut agramatul domn Uglean, uns — nu se știe pe ce teme — ca președinte al Comisiei electorale centrale — n-au făcut decit să sporească nedumerirea, fiind rostite de un om care, din păcate, nu are proprietatea termenilor pe care i folosește și nu cunoaște bine limba română. Deschidem o paranteză și spunem că a devenit insuportabilă invazia de semianalfabeți și de agramați în tot felul de funcții de conducere unde se cere, între altele, și capacitate de exprimare clară și coerentă pe românește. Închidem paranteza, întorcându-ne la chestiunea rezultatului alegerilor de duminica trecută. Deși, repetăm, sintem departe de cunoașterea, acum, a rezultatelor finale, și cu toate că în multe locuri va avea loc un al doilea tur de scrutin, putem considera, chiar numai în baza celor parțiale, că principala trăsătură a acestor alegeri a fost echilibrarea politică a electoratului, dovedită, pe de o parte, de scăderea masivă, cam 30—40% în raport cu rezultatele din mai '90, a opțiunilor pentru candidații Frontului Salvării Naționale

iar, pe de alta, de creșterea importantă, cam tot cu 30—40%, a opțiunilor pentru candidații opoziției reale grupați în Convenția Democratică. Întrebarea pe care ne-o punem e dacă această echilibrare a balanței politice se datorează unei schimbări în mentalitatea alegătorului sau e doar efectul înrăutățirii vieții de fiecare zi a cetățeanului. Sigur că, într-o anumită măsură, cei doi termeni ai întrebării stau ei înșiși, teoretic vorbind, într-o relație de cauză-efect, în sensul că mizeria economică poate provoca modificări în mentalitatea politică. Prin urmare, mulți comentatori ai recentelor alegeri vor pune echilibrarea balanței pe seama sărăciei instalate în cei doi ani de guvernare fesenistă. Fără a nega valabilitatea unei asemenea explicații, sintem tentați să credem că e vorba, totuși, de altceva. Sărăcia nu-î un lucru nou pentru locuitorii României, ea devenise, de altfel, cronică de-a lungul anilor optzeci, și apoi se știe că avem, la scară istorică, o deosebită putere de a suporta răul — dacă putere se cheamă asta, — mai ales răul economic. În schimb sintem mult mai sensibili la nepotrivirea dintre ceea ce ni se spune și ceea ce trăim. Dacă ne gândim bine, decembrie '89 a fost în primul rînd reacția populară la un moment de paroxism al acestei nepotriviri, un fel de exorcism pentru re-

vocarea ei. Or, la puțină vreme după căderea dictaturii, nepotrivirea s-a reinstalat, girată de emanații revoluției. Și ea s-a tot accentuat pe parcurs. Numele mai frecvent sub care e cunoscută această nepotrivire este minciuna. La minciună a reacționat electoratul, ei i se datorează, credem noi mai mult decit stărilor economice sau convingerilor politice, echilibrarea balanței. Iar la cită minciună ne-a oferit puterea în acești doi ani e de mirare că FSN-ul a pierdut doar 30—40% din sufragii. În condiții normale ar fi trebuit să piardă dublu, adică 80%. Și dacă nu s-a întâmplat așa, de vîna e atît înecătimeala cu care se produce la noi schimbarea în mentalitate cit și insuficienta claritate a prezenței forțelor democratice în campania electorală. Cîștigul de acum al opoziției democratice trebuie să îndemne la realism, inclusiv la analiză serioasă a defecturilor metodologice din rîstimpul campaniei electorale, pentru ca viitoarea campanie pentru alegerile legislative și prezidentiale să aducă, în sfîrșit, abolirea reală, de fapt nu doar de formă, a nepotrivirii și instaurarea cu adevărat a democrației. Succesul Convenției Democratice la Timișoara — nu întîmplător la Timișoara — ca și la Brașov și București — nici aici întîmplător — e o excelentă bază pentru succesul democrației în România la apropiatele alegeri generale. Cu condiția evitării euforiei și iluzionismului și, mai ales, cu condiția rectificării tacticii în viitoarea campanie electorală.

„L“

Ilustrăm acest număr cu reproduceri din Expoziția de afiș polonez de teatru și film găzduită recent la Teatrul Național din București.

Păsări galbene

Păsări galbene într-un tablou cu flori,
Eu îmi acopăr fața ca să nu-l văd.
Tabloul se leagănă încet
Ca un cap de hidră.
Nu striga,
Nu întoarce capul
Ceilalți au venit și așteaptă,
Ceilalți au inima slabă,
Eu am plecat
Și floarea aceea roșie, roșie,
Ca un cuțit infipt în spate
E cineva acolo care plinge, care bate,
E cineva acolo care cere apă

Vasile Petre Fati

LITERATURA ÎN SERTAR

In pag. 3

FAȚA NEVĂZUTĂ A LUCEAFĂRULUI

In pag. 7

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

Lucrașorul

semn

Coasta Boacii

„A
quoi bon avoir quitté Coasta Boacii?“ întrebarea care nouă ni se părușe ironică se vedește, abia acum, tirziu, a nu fi așa. Fascinantul film al lui Gabriel Liiceanu și Constantin Chelba despre Cioran și lumea sa ne-a semnalat o Coastă a Boacii autentică, și nu un simplu nume, inventat într-o sonoritate autohtonistă spre a demonstra ceva anume. Cu toții ne cutremurăm dindu-ne seama, unii abia acum, că am avut o Coastă a Boacii pe care-am părășit-o, ba chiar am și uitat-o, iar filosoful ne-o semnaleză în felul său ciudat de a mai vorbi românește, ca pe-un paradis pierdut ca pe o matrice a întregii noastre vieți și ființe. Sigur, cea mai elementară asociație când auzi fraza lui Em. Cioran și mai ales când vezi acea coastă pietroasă o faci cu propria ta biografie, cu propria ta copilărie pierdută. Chiar pentru asta, probabil, se și fac astfel de reconstituiri, dincolo de scopul mărturisit al înțelegerii unei alte vieți, a unei înalte sfere.

Satul Râșinari, situat jos, sub Coasta Boacii, se înfățișează în minunata filmare ca un paradis pierdut dar care continuă să existe, iar pentru cel ce-a avut prilejul să calce pe ulițele lui pietruite într-o zi însoțită ca aceea din film el semnifică altfel decât pentru un simplu spectator.

Toți ajungem, pesemne într-un moment al vieții când ne vine să ne-nțelegem de ce-am părășit cutare sau cutare coastă, ce ne-a trebuit să deschidem cărți și ochi spre lumea asta, ce căutăm noi aici, unde sîntem și cine sînt toți aceștia care folosesc în jurul nostru ca-ntr-un vis nu prea frumos din care, totuși, nu ne mai trezim.

Iar România e o țară unde, mai peste tot, e părășită de cineva o Coastă a Boacii și nimeni nu-și mai aduce aminte de ea. Dacă ea ne-a modelat sufletul și gândurile, atunci, în copilărie, nu putem ști cu precizie. Ceea ce însă, ne stă în puteri să-nțelegem acum, tirziu, în fața lui Cioran și-a

propriei noastre instante brusc înflințate de vorbele filosofului, este că ea începe să ne modeleze din depărtare, mulți ani după ce-am părășit-o, prin însuși faptul că nu mai călcăm pe-acele și știm că n-o facem și presimțim că nici nu vom mai avea vreodată timp să ne-ntoarcem la ea. Cum ar fi dacă, la un moment dat, ne-am opri și am relua traseul, nu viața, nu virtuțile, așa ceva este imposibil, ci pur și simplu traseul geografic al propriei noastre vieți cu coaste, păduri, lacuri și munți, chiar străzi, orașe de pe-un continent sau de pe altul? Cum le-ar vedea pe toate, într-o succesiune mult mai rapidă, acum, ochiul nostru mai împăiejenit decât înainte? Și, mai ales, cum ni se schimbă nouă sufletul care stie că toate acestea există în continuare, la mari sau mai mici distanțe de noi, dar un fel de vază can vis ne oprește să le mai aruncăm cea din urmă privire. Încercăm noi să ne imaginăm viața prin acele locuri simultan cu a noastră prin aste paragin, dar tot nu reușim decât să înțelegem fantoma trecutului a altor vremi. Și, chiar fără să știm, atîția, de Cioran și retorica sa întrebare, ne-o punem cu toată candoarea cu care se redescoperă îndeobște americile de către diverși neofiti și ne mai și mirăm de propria noastră originalitate. „Astăzi chiar de m-aș întoarce, a-nțelege nu mai pot...“ scrisese în tîmori și mai vechi Eminescu, tot despre Coasta Boacii, firește, avant la lettre. Copilărie, tinerețe, toate se cuprind în afirmația lui Eminescu, dar mai ales în întrebarea lui Cioran. Să fugim înapoi nu mai e cu puțință. Poate doar să așteptăm cu oarecare nerăbdare promisa retrăire a întregii noastre vieți în ultimele clipe. Atunci probabil, un deget singur ne va arăta, printre multele peisaje, cu toată siguranța: aceea e pentru tine, Coasta Boacii, eliberîndu-ne astfel de neliniști și întrebări.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Noutate a Gîndului Retardat

Vreau, nu vreau, trebuie să recunosc, fără să mai țin cont de cenzura transcendenței, că orice noutate a Gîndului Retardat, noutate post-revoluționară expusă cu glas tare în public, e o aiureală, o scorneală veche de a inimii pătimașe înainte de toate, imi spun. De ce nu?

Că din 1990 isteria colectivă, latentă, a luat proporții periculoase pe zi ce a trecut și a izbucni din cînd în cînd, supapă, în conflictele de masă singeroase în România: o dată ce transcendența a ajuns să ne frecventeze parcă numai în somn!

Nu degeaba pomenește de transcendență... Am tot făcut caz în ultimele mele episoade, la această rubrică, de o biserică maiestuoasă părășită de oameni și uitată de Dumnezeu în spatele unor schelete de blocuri cu zece etaje ceasiste, Biserica Mihai Vodă, pe strada Sapienței din București, stradă mult căutată de unul din personajele lui I.L. Caragiale și de nuntași perechiile mele originale de „golani ai Pieței Universității“ (participanți pașnici ai protestului anticomunist din 22 aprilie la 13 iunie 1990, arestați în 14 iunie pentru zece de zile la rînd în mod aberant), miri chemați aici să fie cununăți, aici, pe strada Sapienței, la o biserică păstorită de un preot „golani“ fost condamnat politic, altă biserică decât Biserica Mihai Vodă, la care eu și soția eram puși drept nași — eu fiind unul din cei ce am descris pe larg evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990, publicînd în Jurnal de martor. Vă amintiți? (Chiar vă amintiți? Nu a fost un vis al meu? Că am ajuns să nu mai știu ce să cred de cînd Editura Humanitas a preluat în ianuarie 1991 manuscrisul serialului meu apărut în „Contra“ și a vrut să-l transforme în „carte“ iar tipografiile unde a fost predat l-au blocat, surprinzător: „e un manuscris ghinionist“ doar?). Un Jurnal de martor în care „mirii mei golani“ de acum nu se cunosteau și erau, fiecare în parte, victime ale noii democrații propuse cu bîta „minerului“ și bastonul poliștilor cu contramăneștii, arestările ilegale și împușcăturile regimului postcomunism...

Scriam în numărul trecut al **Lucașorul**, așadar, de căderea în păcat a acestei Biserici Mihai Vodă, pedepsită, în nimenia vremii, de Dumnezeu din cauza stricăciunii și spurcăciunii sufletelor enoriașilor săi... Să vedeți...

Inițial, această Biserică Mihai Vodă — la care noi, nuntași golani coborîți în strada Sapienței din taxiuri, stăteam în fața lanțurilor cu lacăte de la ușile ei împărătești ca boii în fața porților deschise ale stăpînilor, nefîntelegînd nimic,

mirii știind doar că pe această stradă a Sapienței erau așteptați să li se pună pirosurile pe cap de părintele G. Voicescu parohia sa, alta decât această Biserică Mihai Vodă „translatată“ aici, mutată și abandonată „incredibil, de Diavolul Ceasșescu de pe dealul Mihai Vodă — cum spun, inițial această Biserică Mihai Vodă a fost o mare mănăstire ctitorită de Mihai Viteazul, tirnosită în anul 1591! Mănăstirea inconjurată de case domnești, rededintă pentru rînduri, rînduri de donatori și venetici trecători. Curtea Domnească rămînînd ca atare... În anul 1707 venind pe canal acestei mănăstiri o prețea cumpănă: biată noutate a gîndului meu retardat azi... Cînd, în anul 1766 deci, Mănăstirea Mihai Vodă își petrece zilele într-un incendiu devastator și s ruinează: nenorocită cumpănă omenească...

Abia în perioada 1827—1838 Mănăstirea Mihai Vodă avea să fie renovată și repictată! Pentru ca, o sută de ani mai tirziu o comisie a monumentelor istorice să-i redea aspectul original în amănunt să aveți idee, Mănăstirea Mihai Vodă în terpretează cumva modelele bisericilor ca la Mănăstirea Dealul și de la Curtea Domnească (Biserica Domnească), atîc ca plăt și ca plastică decorativă, specifice materilor din a doua jumătate a secolului al XV-lea... Cu acea alternanță a cărămizii cu fișii de tencuială pe fațadele edificiului, cu briul și fridolele acelea personale... Bucureștenii de astăzi nu se pot să nu și-o amintească: acolo, în spatele fostelor Arhive ale Statului, pe deal, pe stînga, cum trecea Dimbovița pe Podul Mihai Vodă și mergeai spre Uranus-Rahovei, Biserica Mihai Vodă, aceea preferată pînă și de cei mai infocați comunisti-activiști, la care veneau pe furis cu familiile să se închine de Sf. Paști sau la botezur căsătorii sau morți, să facă o cruce cîlimba în gură, păsînd numai pînă în prag de frica turnătorilor...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Miercuri, 19 februarie 1992, orele 13.00 la librăria Dacia din Capitală are loc lansarea romanului O MIE NOUĂ SUTE OPTZECI ȘI PATRU, de George Orwell, apărut la Editura Univers.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● RADU CIOBOTEA: „Stînga învinsă fără drept de apel la Timisoara“ (Expres magazin) Tot Banatul fruncea! ● R.I.: „La comisia electorală a sectorului I, dl. col. Iftimescu, Partidul «România Mare», a bruscat-o pe dna vicepreședintă, judecătoarea Mariana Gulei și i-a adresat vorbe vulgare... (România liberă) ● TUDOR BĂLȚEANU: „...rezolvarea pe care o văd eu e ca dl. Iliescu să nu se mai înscrie pentru un al doilea mandat prezidențial“ (AZI, „cel mai modern ziar din România“) ● „Dimineața“, ziarul care „apără instituțiile consacrate de electoratul român — Parlamentul și Președinția“, este de cîteva luni, un ziar mort“ (Expres magazin) ● MIRCEA MIHĂILEȘ: „Probabil că nici una din anecdotele cîțățeanului român nu e mai obsedantă decât soaia de schimbare“: „Viața mizeră l-a obisnuit să fie pîzmas înert, răuvoitor, total străin de ideea binelui public“ (România literară) ● ION MARIN, GHEORGHE IONITĂ: „Ajuns d putat în parlament, dl. Cazimir Benedict Ionescu a reușit, în mai puțin de doi ani, să obțină: vilă, firmă, loc la Bellu“ (Adevărul) ● ILIE NEACȘU: „Jumătate din diplomații noștri sînt din neamul lui Israel și nu al lui Decebal și Traian“ (Europa) ● T.G.: „Conform doamnei Rodica Beceanu «floarea inteligenței economice românești» s-a întîlnit la Palatul Cotroceni. Sepalele, staminele și, mai ales, pistilul născușitei flori: «academicianu» Al. Bîrlăceanu, «profesorul» Dan Marțian, președintele Ion Iliescu și alții... La așa economie, așa floare“ (România li-

beră) ● PAUL VINICIUS: „Ce mai faceți domnule director Octavian Știrceanu? Presupun că bine, prosper. Ați ajuns, oarecum, acolo unde ați năzuit, nu-i așa? La un moment dat ați crezut că pămîntul vi se învîrte mult, prea repede sub picioare. V-au înspăimîntat de mic răsturnările clesidrele, de pildă, soarta tălului dvs., Stefan, cînd roata istoriei s-a smucit. Fusese șef de cuib legionar în comuna Izvorul... (Zig Zag). Atenție, tovarășii de la Europa și România Mare! ● T.S.: „Știi unde-a avut loc primul Congres al Partidului România Mare? La Rovine, în 1394“ — a afirmat fără să clipească președintele acestei formațiuni, C. V. Tudor. Și noi credeam că a avut loc pe timpul lui Burebista. Ce-o fi făcut C. V. Tudor pînă în 1394? (România liberă) ● CORNELIU VADIM TUDOR: „Partidul România Mare are cea mai înaltă cotă de seriozitate în viața politică a României“... (România Mare) ● H. PARCEA: „Deocamdată, ne zguduie mai rău Vadim. «Partidul România Mare va îmbrăca cămașa morții». Cu cacofonie cu tot. Totul este însă să nu uite chiloții morții. Fără ei, s-ar putea întrezări mica rușine naționalistă“ (Cuvîntul) ● GRID MODORCEA, despre Doina Băscă (?): „A venit de la ziarul englez Guardian un editor Brian Jones, care a făcut aici un curs de jurnalism modern și el a decis (sic!) că e cea mai pregătită să facă acest cotidian, gîndit pentru o tehnologie“ etc.: „Cînd era copil, i se spunea «mica Iulia» intrucît, ea și Iulia Hasdeu, a deprins de mică limbile străine“: „A tradus din franceză, engleză, greacă, ebraică, sanscrită“ (Expres magazin) ● IOAN T. MORAR: „Dacă vrei să învîțați sanscrita și ebraica precum și gazetăria formula unu, adresați-vă micuței Iulia la Coti-

dianul“ (Academia Cașavencu) ● LIANA COJOCARU (a consenat): „Știrea ROMPRES difuzată la Televiziune în legătură cu demiterea în 6 februarie 1992 a scriitorilor N. Prelipceanu, Ștefan Agopian și Florin Iaru din redacția ziarului Cotidianul informa că aceasta a avut loc din motive financiare“ (Expres magazin) ● WORD PRESS: „Cauza reală a nemulțumirii celor patru vine din raporturile cu doamna Doina Băscă, despre care se spune că înainte de revoluție a lucrat la fostul Minister de Interne“ (Cuvîntul) ● LIANA COJOCARU: „Ștefan Agopian ne-a dat o declarație (...) consistentă din care reiese că: D. Băscă habar n-are să facă un ziar (...), neștiind nici unde să pună o virgulă, își permite să le respingă (redactorilor, n.n.) sau să le modifice

materialele. Nefiind profesionistă și neavînd cunoștințe clare de ortografie românească (unde ești d-le Brian Jones domnia sa inclină să creadă că poveste cu limba sanscrită pe care ar fi studiat Doina Băscă este falsă. De altfel se înțelește că studiind ceva ar fi înțeles pentru că nu are cap. Cei patru au pu inițial problema astfel: ori înclina Băscă pleacă de la conducere ori el din redacție“ (Expres magazin) ● ALEXANDRU CUIBAN: „Incet-incet, tot pe tăcute ar convins-o și a ingenuncheat. Mi se pare incredibil că o asemenea femeie nu stie a sugă...“: Și totuși, se pare că ignoras pînă atunci funcțiile sexuale ale celor două capete ale tubului digestiv“ (Prostitujia) ●

Petre Stoica

rib INTERNATIONAL

RIB INTERNATIONAL S.R.L.

bd. Magheru 1-3, et. 5 BUCUREȘTI, Tel: 151.930, Telex: 10.557, Fax: 120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT

DIN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ȘI SLOVACĂ, ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMÂNIA:

- GAMĂ COMPLETĂ DE OBIECTE DIN STICLĂ, TIP CRISTAL BOHEMIA, INCLUSIV CORPURI DE ILUMINAT.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DE MENAJ DIN STICLĂ TERMOREZISTENTĂ.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DIN PORȚELAN

GAMĂ COMPLETĂ DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC. (FEȚE DE MASĂ, PUNGI SACI ETC.)

- MERCERIE
- PAPEȚĂRIE
- RECHIZITE ȘCOLARE ETC.

PREȚURI AVANTAJOASE

LIVRARE RAPIDĂ

Literatura în sertar

Cu o satisfacție sadică, demnă de perioadele sălbatice (capitalism sălbatic!) persoane specializate în lansarea de bombe cu efect întârziat ne anunță — pe toate canalele și pe la toate colțurile — absența literaturii de sertar. V-ați complăcut, v-ați temut, ați ținut trena puterii pare să spună chipul surizător al anchetatorilor de circumstanță. Acum, la judecata comunismului (!), n-aveți cu ce vă legitima în afara unor zvircoliri epice, întreținute discret chiar de iscoadele dictaturii. Și, cine cercetează producția editorială a celor doi ani de democrație e înclinat să le dea dreptate. Înclinat dar nu îndreptățit. Jocul de cuvinte stimulează, firește, și un joc al mutațiilor.

Nu știu câți scriitori se tem de arenă și își consumă actul creator doar în intimitatea camerei, așteptând consacrarea postumă. Pentru a fi validată, literatura presupune totuși o confirmare publică în afara căreia manuscrisul nu poate căpăta un statut artistic. Așadar, în blinda mea naivitate, cred că orice creator cu conștiința valorii proprii, în orice perioadă s-ar afla, nu este indiferent la poziția sa literară. Că opera îi este admisă sau aminată, dintr-un motiv sau altul, iată o situație care stîr-

nește o sumedenie de controverse. În această privință nu se poate spune că ducem lipsă de exemple. Ceea ce lipsește cu adevărat este o evaluare obiectivă, nepartizană a literaturii de rezistență, rămasă în mare parte încă în sertar. Amabilele noastre edituri, în goana după opera diasporei, au fost surprinse în plin fuleu de liberalizări, una mai catastrofală decît alta și, astfel, cărți topite, respinse (doar pe criterii politice), amputate, cosmeticizate n-au fost încă recuperate și nici măcar nu există speranța — pentru o vreme cel puțin — de a fi valorificate. Pe de o parte fiindcă unii complici de ieri dirijează din umbră sau chiar de la timonă și nu vor să-și recunoască vina de a fi intrat în jocurile dictaturii iar, pe de alta, certificarea unor opere ale rezistenței ar aduce neplăceri puterii. Departe de noi că toate cărțile refuzate publicării în acea perioadă ar însemna neapărat capodopere. Dar, fie și pentru a se constitui în documente ale unei epoci negre, fie și pentru a conserva o stare de spirit merită să fie cunoscute marelui public. Un popor care-și respectă istoria se concentrează mai ales asupra momentelor dramatice, pentru a elucida cauzele și consecințele acestora. Escamotarea lor trădează demagogie și perfidie politică.

Există acum — și nu ne îndoim că și pe viitor — ambiția unora de a scoate profituri din cultură. Nimic mai fals. Strategia lor seamănă dansului pe întineric. În orice țară civilizată, arta autentică se subvenționează. Artă de consum, cum o anunță și sintagma, se digeră ușor dar fără urmări benefice. Trăim un moment de declin artistic, favorizat, firește, de cenzuri economice și politice. Aderarea la un program atrage simpatii și antipatii surprinzătoare, unii editori uitînd că literatura este în afara opțiunilor politice iar, dacă totuși trebuie să fie plasată undeva, ea va fi mereu în opoziție față de orice grupare la cîrmă, la un moment dat. Sechelele comuniste nu s-au retras încă. Se observă chiar o ofensivă bine concentrată a practicilor roșii iar în aceste anchetatorii de circumstanță capătă doar rolul Tristei Figuri.

Marius Tupan

momos:

Un oarecare

Nu știu cine este domnul Radu Aldulescu și oricît m-am străduit nu am reușit să aflu despre domnia sa decît că s-ar putea să fie în vîrstă de 72 de ani. Iată despre ce este vorba: în „România literară“ nr. 3 din 6—13 febr. a.c. acest domn semnează în pag. 10 o cronică literară care se „ocupă“ de cartea doamnei Dana Maria Manu, „Actingin“.

Întîmplarea face că eu sînt cel care a debutat-o pe prozatoarea Dana Maria Manu în paginile revistei „Luceafărul“ și cu această ocazie mi-am permis să scriu cîteva rînduri despre proza respectivă. Acele rînduri au fost preluate (cu acordul meu) și publicate pe coperta patru a volumului în cauză, ceea ce pare să-l deranjeze pe necunoscutul Aldulescu. Iată ce scrie acest domn: „Pe de altă parte, vreau să cred că demersurile inevitabil laudative, cu tentă publicitară, ca acela (sic!) al lui Ștefan Agopian (...) n-au asupra ei vreo influență nefastă“. Și eu sper la fel, dar cacofonia, voită sau nu, m-a deranjat. După ce citează rîndurile prin care „o laud“ pe autoare, domnul în cauză scrie: „Dacă ar fi să fac caz, e un procedeu deloc bărbătesc (s.n.) de

a rezolva critic o tinăară prozatoare“. Acest domn, despre care, repet, am bănuiala că are 72 de ani, este un obsedat sexual. Ce-ar fi dorit moșulică, să mă culc cu doamna Dana Maria Manu, fiindcă altceva nu se poate înțelege din afirmația „procedeu deloc bărbătesc“? Ei bine, domnule R. Aldulescu, am publicat-o pe prozatoarea Dana Maria Manu fără să mă culc cu ea, am publicat-o pur și simplu fiindcă are talent — i vă asigur că la fel ar fi procedat și colegii și prietenii mei de la „România literară“ care au găzduit articolul dv.

Cititorii se vor întreba de unde am aflat că R. Aldulescu are 72 de ani. Ei bine, din articolul domniei sale!

Iată ce afirmă dl. Aldulescu, dîndu-i sfaturi prozatoarei și, pentru a fi mai convingător, scrie într-o paranteză: autoarea „să ia de bun acest semnă venit din partea unui om de două ori mai bătrîn decît ea“. Cum Dana Maria Manu are 36 de ani, rezultă că domnul în cauză are 72. La vîrsta asta i-ar fi stat mai bine să joace table în Cișmigiu și să lase scriitorii în pace.

Ștefan Agopian

minimax

Sindromul Săpînța

Indiferent ce și cum se va relata ulterior despre cele întîmplate, fie în raportul comisiei trimisă *post factum* acolo de autoritățile centrale, fie în reportajele TVR (desigur că cel mai nimerit să meargă la fața locului ar fi dl. Mircea Hamza), revenirea comunei Săpînța pe prima pagină (poate chiar și prin presa de aiurea) este cît se poate de simptomatică pentru starea politică a societății românești. Atît pentru cele bune cît și pentru cele rele care, întrolocate, ne singularizează dramatic, adesea tragic, destinul istoric post-totalitar.

S-a săvîrșit așadar, primul act al alegerilor locale de ziua Sfîntului Nichifor care prezintă astfel o serioasă opțiune de candidat la „postul“ de sfînt național al României. Pentru că 9 februarie se arată a fi ziua ce marchează o răscruce. În plus, ca și cum nimic nu ar fi întîmplător pe lumea asta, deși hazardul ne netrece, „Moș Nichifor coțcariu“ este unul din basmele copilăriei românilor. Cumva în firea lucrurilor și locurilor fiind deci încercarea, iarăși, a unei noi coțcării. „Opoziția a provocat fraude!“ Văleu! Ce putea să scrie, acum, altceva, cotidianul central al partidului de guvernămînt?! Sau mă rog, aproape de guvernămînt. Un partid majoritar zice-se, dar trecut în opoziție, ba chiar într-una dublă: cu marea majoritate a societății, în curs de dezmeticire, dar în opoziție și cu sine însuși.

Iar dacă tot a venit vorba de acei scribăreți și poveștile lor minunate, care de peste 500 de apariții „dă-i și luptă“, este de-a dreptul înduioșătoare sfortarea lor de a răstălmăci, după nevoi, o realitate. Adică, bineînțeles, opoziția, în speță Convenția Democratică, nu putea să cîștige decît prin fraudă! Așa scrie o tovarășă ziaristă de Azi, „Aparent unită, Convenția, opoziția este foarte slabă, foarte dornică de putere și mai ales știe că singura ei șansă este fraudă“. Frauda sau vînzarea de neam și de țară, completează un tovarăș al tovarășei ziariste, căci „în Covasna, românii, cîți au mai rămas, sînt practic scoși din joc, mai ales după «patriotismul» de care a dat dovadă Convenția Democratică, care s-a subordonat conturilor financiare ale U.D.M.R.-ului“. Lucru' naibii politica!

Se cuvine însă lăsată grabnic de-o parte gluma căci, deși deloc neglijabilă, victoria Convenției Democratice nu este încă nici pe departe una de natură să permită odihna de-o clipă a sărbătorii, în multe privințe și din multe motive viitorul, viitorii posibili, fiind prilej de îngrijorare.

Miza fiind mare, dar încă nu decisivă, Puterea, sufocată economic, a lăsat în genere liberă desfășurarea alegerilor locale pentru a-și spori credibilitatea în fața Occidentului, evident mizîndu-se însă pe starea de confuzie și apatie a societății semnalată cu ocazia referendumului pentru Constituție. Confuzie

și apatie întreținute pe parcursul campaniei electorale prin mai multe mijloace: atitudinea guvernului, cumva „hai să terminăm cît mai repede cu chestia asta“, lipsa fondurilor pentru propagandă defavorizînd partidele din opoziție, cercul pre-electoral de la televiziune, plus zvonurile și presiunile obscure, pentru intimidare, plus candidații așa-zisi independenți ai FSN. În fine, pe ici, pe colo, ca bunăoară la Săpînța sau la Tg. Mureș s-a recurs și la metode mai... directe, iar pentru orașele mari au fost împrăștiati barem studenții. Date fiind așadar starea de nemulțumire a mării majorități și dependența strictă de bunăvoința occidentală, obiectivul tactic al Puterii a fost să convingă de bunele-i intenții democratice și, concomitent, să limiteze la minimumul posibil, pierderile. Fiind vorba de două aspecte contradictorii, era cumva firesc să se întîmple și accidente, în plus mai trebuind a fi luată în considerare și lupta dintre diferite fracțiuni (pentru a nu spune cîlei sau găști) din sinul Puterii. Iar dacă după reguripările din al doilea tur de scrutin va fi cîștigată măcar și numai primăria Capitalei, una peste alta, s-ar putea ca tehnicienii puterii să primească felicitări, căci nu este deloc exclus că acolo, în spatele ușilor închise, s-a scontat pe un quantum de pierderi electorale ca preț al tîrgului politic cu Occidentul.

Pe de altă parte, revenind la cazul Săpînța, el este simptomatic pentru obtuzitatea și cinismul Puterii. Scenariul politic pe care actualii guvernanți ai României l-au ticluit inițial, se repetă încă o dată: blocarea exercitării de către societate a drepturilor și libertăților democratice concordate doar de conveniență. Or, tocmai pentru că are valoare de simbol, este îngrijorător ceea ce s-a întîmplat și probabil se va întîmpla în continuare la Săpînța. Și, gîndind în perspectivă, nu este deloc singurul motiv de neliniște. Forțele despre care a cădemîciahul' Stanislav Șatărîn apre-

clază că pregătesc acolo minunat, multilateral și planificat o lovitură de forță împotriva democrației („pe de o parte, fundamentalistii comuniști, partea cea mai negativă a fostului PCUS, iar pe de altă parte — fasciștii ruși“) își au corespondență destul de simetrică și în România. Iar societatea românească, în ansamblul ei, nu are nici pe departe caracteristicile sociale și morale manifeste în anumite zone cum ar fi Timișoara sau Săpînța. Se evidențiază astfel, la modul imperativ, responsabilitatea ce îi revine opoziției, întrucît guvernarea exercitată de actuala Putere a dus la un blocaj general care nici nu mai poate persista multă vreme și nici nu este posibil de depășit fără o schimbare politică radicală. În aceste condiții, a nu vedea posibilitatea instaurării unui regim dictatorial este nu miopie ci pur și simplu orbire. Evitarea unei asemenea alternative impune atunci un efort de creativitate politică pentru valorificarea maximă a cîștigului electoral de acum, astfel încît să se obțină structurarea unui amplu front democratic ca singură modalitate de a preîntîmpina o lovitură de forță.

11 februarie 1992

Șerban Lănescu

P.S. Ultimele știri din presa de miercuri nu fac decît să ne confirme temerile. Dar, cît pe ce să fi uitat și o veste bună! Voit-a, har bunului Dumnezeu, Primul Contabil al Țării să-l elibereze din funcție pe unul din cele mai nocive produse producătoare ale propagandei comuniste. Cîntecu-i de lebadă neagră (sperăm), „Mistificare sau adevăr“, a depășit într-un nebulnie orice așteptări, dovedind, încă o dată, că abjecția nu are limite.

Un epigon romantic: Gheorghe Greceanu

În numărul 3 (1991) al revistei **Mihai Eminescu**, care apare la Chișinău, a fost publicat textul a opt poezii aparținând unui autor, necunoscut încă, din prima jumătate a secolului trecut: Gheorghe Greceanu. Descoperite într-un caietel manuscris în biblioteca Episcopiei din Roman, publicate și comentate de Alexandru Mihăilă în revista menționată, aceste versuri merită fără îndoială atenția cititorului și cu atât mai mult pe aceea a specialistului, întrucât e vorba de texte caracteristice momentului, cu teme și clișee comune romantismului nostru, și nu fără oarecare merite — ușurință a versificării, unele imagini fericite, o certă predispoziție meditativă — care îl plasează pe autor nu „deasupra lui Conachi, Hrisoverghi, Văcăreștilor și altora din epocă”, cum pretinde notița care le întovărășește, ci dedesubtul lor, dar încă în zona literaturii. E vorba deci de un autor care îmbogățește peisajul literar al epocii și îl diversifică, fără a-l modifica însă în nici unul din punctele lui esențiale și fără a revela un talent ieșit din comun.

Cum stabilește și Al. Mihăilă în articolul care precede textul poeziilor, Gheorghe Greceanu nu poate fi decît fiul vornicului Nicolae Greceanu din Birlad, călugărit spre sfârșitul vieții sub numele monahic de Clemente; într-o spiță a Grecenilor din Moldova, publicată de Gh. Ghibănescu (în **Ion Neculce**, IX, 1931, nr. 1), acesta apare cu titlul de comis în 1823, agă în 1824 și spătar în 1838, an când se pare că intră și în Divan. Tot Al. Mihăilă arată că Gh. Greceanu trăia încă în 1862 pentru că este menționat în condaica rangurilor boierești din acel an. E probabil că n-a mai trăit mult după aceea, fiind născut (după rangurile menționate și după faptul că în 1835 avusese un fiu, mort în 1843, căruia îi dedică o elegie în caietel amintit) odată cu veacul sau chiar cu un an sau doi înainte. Acestor minime elemente biografice li se mai pot adăuga altele, prezentate însă cu oarecare precauție întrucât poetul comunicat posterității abia acum nu era singurul cu acest nume între contemporani. O persoană diferită este în mod sigur actorul Gheorghe Greceanu, care provine dintr-o familie fără legătură cu vechii boieri Greceni, și e posibil să se fi numit altfel înainte, cum insinuează Costandin Sion în celebra lui **Arhondologie**: „au mai ieșit din nou acum un Greceanu, ce au fost actor la teatru în Iași, l-au boierit și pe el domnul Mihai Sturza...” (ed. R. Rotaru, p. 58). Ambii Gheorghe Greceanu sînt pomoniți distinct, cu funcțiile lor, în **Istoria teatrului în Moldova** a lui T. T. Burada, dar omonimia n-a atras atenția nimă-

nui: așa Gh. Greceanu, care se dovedește astfel iubitor de cultură, figurează între boierii semnatari ai cererii de a se continua spectacolele Conservatorului filarmonic — dramatic condus de G. Asachi și V. / I. Alexandri-ta-tăl, în noiembrie 1838, iar actorul apare în distribuția pieselor jucate de Teatrul Național începînd din toamna anului 1840 (ed. I. C. Chițimia, p. 166 și 124). Actorul mai apare într-un dosar cu reclamații împotriva unor răi platnici din anii 1844—1846, în inventarul arhivistic al Secretariatului de stat al Moldovei (1966, p. 213), unde nu este confundat cu postelnicul — acum — Gh. Greceanu, care cerea aprobare în 1851 pentru înființarea unui tirg pe moșia sa din ținutul Sucevii. Între timp, în 1849, îl găsim menționat ca vornic pe o însemnare a papii Constantin pe un miscelaneu de literatură populară (ms. 3985 de la Biblioteca Academiei, scris la Ionășeni, moșia vornicului, tot în nordul Moldovei). Un Gheorghe Greceanu este și autorul unui desen simbolic (dupoaița cu Romulus și Remus) pe un manuscris din 1827 conținînd traducerea lui Vasile Vărnăv din opusculul didactic **Antiquités romanes** (ms. 1212 de la Biblioteca Academiei), dar e îndoiește că e vorba de poetul nostru; ar putea fi un alt membru al familiei, mort tînră, căci un Gheorghe — mort la acea dată și deci nu poetul — apare într-un pomelnic al familiei din 1847, menționat de Ghibănescu în articolul său.

Mai există un Gheorghe Greceanu care, „după examenul depus”, obține în vara anului 1854 de la Departamentul justiției dreptul „de a putea fi în Principat vechil în pricini de judecări civile”, adică avocat (**Gazeta de Moldova**, nr. 54, 12 iul. 1854, p. 213). La acea dată poetul nostru era trecut bine de cincizeci de ani, era postelnic, avea mai multe moșii și era, datorită înruderii cu mai toate marile familii din Moldova, în măsură să obțină funcții mai importante și fără să depună „examen”; nu e imposibil însă ca noul avocat să fie vechiul actor, care dispărea de pe afișul teatrului după 1845.

Cele opt poezii lăuate posterității de așa Gh. Greceanu par scrise înainte de revoluția de la 1840; una singură este datată, elegia la moartea fiului său, din 1843, dar tot caietelul pare scris în acest deceniu, atît după ortografie — atît cît am putut judeca după fotocopiile publicate de revistă — cît și după elemente interne asupra cărora vom reveni. În pofida numărului restrîns de piese, doar opt, dintre care ultima e traducerea din rusește a unui epitaf fără interes, varietatea lor este remarcabilă; nu e imposibil ca autorul să-și fi selectat aici cele mai bune versuri dintr-o activitate mai îndelungată. Ca-

ietelul se deschide cu o scurtă invocatie către muze, fără titlu, în manieră neoclasică transpusă în registrul familiar, atît de obișnuit vremii: „Tu, Apolo Doamne, la al meu necaz, / Cu grăbire-agiută pre un muritori, / Cătră poezie fă-l de agiutori” etc. Urmează o **Acrostihidă** în care poetul îi cere iubitei (acrostihul îi dezvăluie numele: Zmaranda) să-l robească, în maniera lui Conachi, „Hotărăști-a me stăpînă rob să-ți fiu, să te iubesc”, cere milă de la univers („Dumnezeu, stihii, planete, mingiștii al meu suspin”) și bineînțeles, și de la iubita, care-i e stăpînă, „Îndură-te și tu stăpînă, fie-ți milă de-al meu chin”. Tot în registrul lui Conachi se plasează și al treilea text, **Dispărțire de amareză**, care pare să incrimineze de această dată o trădare conjugală, „legătura ce-ai făcut pe prestol cînd ai jurat”, și anume în condiții în mod special jignitoare căci „fără cuget și muștrare / Ai călcat o legătură cu sâmeața defăimare”. Cău-tînd, ca și Conachi („Mă duc, mă-n-grop în pustiu”, în **Dispărțire**), locul izolat pentru a-și plînge nefericirea, Greceanu manifestă o natură vindicativă, nu o iartă pe trădătoare ca mai vîrstnicul său predecesor: „Trăsnet. fulger și tu, tunet, în curînd vă viforați, / La așa nelegiuire răsplătind o diunați! / În pustii de azi m-oi trage ca să plîng, să mă jelesc, / C-am iubit fără cruțare pe acea ce înc' slăvesc”. Ca să fie clar că nu e o izbucnire trecătoare, amezorul înșelat revine mai jos invocînd din nou elementele într-un blestem nu lipsit de forță, măcar prin insistență și varietate: „Ceriuri, Dumnezei, planite, chinul meu îl agiutați / Răsplătindu-i după faptă, în cli-pal' o detunați! / Orișunde să va duce, umbra mea s-o îngrozească / Și că ai greșit, tirană, purure să (te-)osîndească” etc. Deși apare și la el floarea de nu-mă-uita ca simbol al aducerii amînte, amintirea nu e întovărășită de nădejde, ca la Gr. Alexandrescu (**Inima mea e tristă**: „gîndește / De mine că-ți vorbește”), ci de durere: „Iată și a me floriceică ce îi zice nu mă uita: / O voi rumpe cu durere și în veci o voi purta”, căci toate locurile amintirii comune inspiră suferință: „A pustiului tot codru cu a filomelii glas / Mă aprinde de durere că de tine sînt rămas” etc.

O temă frecventă în poezia epocii atinge și **Ruinele cetății Neamtu**, piesă care se înscrie într-o întreagă tradiție ce invocă istoria materializată în zidu-

Mircea Anghelescu

povestea vorbeii

„S-a născut la noi un baiet”

Ruptă din context, propoziția din titlul nostru ar părea să illustreze doar particularitățile dialectale și virtualitățile narative ale unui text. Aparent, nimic neobișnuit în această în-formație obiectivă despre o naștere — într-un spațiu comun asumat. Numai că vocea auctorială se referă aici, într-o narațiune autobiografică, la sine: autoarea naratoare vorbește despre nașterea primului său copil: „Prin anu 1924 s-a născut la noi un baiet. De acumă olică s-a mai pus plicică, căci era mai greu să mărg și la mama, să caut de gospodărie și să îngrijesc de copil”. În recenta apariție a Editurii Humanitas, **20 de ani în Siberia**, o țărancă din Bucovina, născută în 1904, Anița Nandriș-Cudla, își povestește viața — și textul său, tulburător din toate punctele de vedere — istoric, etic, etnologic, psihologic — dovedește o coerență stilistică remarcabilă. Eludarea foarte

evidentă a mărcilor subiective, de implicare a propriei persoane, e o caracteristică a întregului său text: în fragmentul citat, folosirea persoanei a III-a și a reflexivului, a unui locativ „la noi” acolo unde ne-am fi așteptat la un dativ al posesiei (sau cel mult al „beneficiarului”), chiar preferința pentru persoana I plural (în loc de singular) și pentru aproximație („prin anu...” converg în a demonstra un principiu comun, reve'at de planul stilistic al cărții; comparația cu formula care ni s-ar părea cea mai normală — „în 1924 am născut un baiet” — poate și mai mult în relief „devierea”. Omișiunea în privința relației materne e cu atît mai interesantă cu cît, în realitate, această relație e cea care fundamentează, în narațiunea Aniței Nandriș, întregul său destin. Tendința de a nu numi esențialul și în general de a evita orice referire la intimitatea vieții personale, fizice și psihice, caracterizează desigur o mentalitate colectivă, un cod străvechi în funcție de care actul povestirii și convențiile scrisului capătă funcții specifice. Se definește astfel un model al comunicării — în care, de exemplu,

pronumele de persoana I singular, eu, nu pur și simplu evitat, apare doar pentru a marca o diferență, în relație cu o altă persoană sau cu un grup: „Am fost șapte frați, șase băieți și eu, o fată”; „bărbatu lucra la cîmp (...)”; eu aviam grije de aiștia ce erau pe lingă casă”. Perfect coerent cu acest model este chiar începutul cărții: „Prin cite poate trece o ființă ominiască fără să-și dea siama... Eu m-am născut în anu 1904, în satu Mahala, județul Cernăuți...” Pronumele eu nu apare în poziția inițială absolută pe care ar impune-o tiparul cel mai simplu al autobiografiei; el are totuși dreptul la o pezentă explicită în text (nu doar la una presupusă de forma verbului) pentru că intră de la bun început într-o relație: eu oferă o ilustrare particulară a unei idei generale asupra destinului, conținute de prima frază a cărții; eu poate să apară doar pentru că a fost precedat de „o ființă ominiască”. Cere-monialul punerii în pagină a semnelor subiectivității este unul dintre cele mai interesante lucruri în acest text, a cărui valoare de document istoric și uman depășește planul informațiilor de suprafață. În interpretările viitoare ale textului, în conexiunile care se vor stabili cu siguranță cu **Amințirile** lui Creangă, nu va trece neobservat acest statut al persoanei I: fiecare început de capitol al **Amințirilor** exersează un mod de a-l introduce pe eu în text în temeiul unei relații preexistente (cel mai cunoscut exemplu fiind, evident, fraza „Nu știu alții cum sunt, dar eu...”). Procedul e cu siguranță mai general, dar în textele de factură populară e susținut de alte trăsături stilistice: termenii de rudenie folosiți fără

rile decrepite (Neamtu sau Suceava în Moldova, Tirgoviștea sau Cozia în Muntenia, Valea Orlatului în Transilvania) pentru a o compara fie cu prezentul „mişelii”, fie cu propria sa stare de spirit; tema a fost cercetată pe larg de Mihai Vornicu într-un studiu din volumul **Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc** (coordonat de Paul Cornea, 1976) și n-am să revin aici. Gh. Greceanu adună aici un număr important de reminiscențe mai puțin din Hrisoverghi sau Cucușan și mai mult din Gr. Alexandrescu („Ce-i viața, ce sînt toate care astăzi ne-ngrozește”, „Umbra strămoșilor noștri, ziduri ce astăzi privesc”, „Ani fericiți trecute”, „Umbra voastră, ziduri sfinte, gîndul meu o va păstra”, imaginea de vis a luptelor de odinioară („Ce-i viața, ce sînt toate care astăzi ne-ngrozește”, „Umbra strămoșilor noștri, ziduri ce astăzi privesc”, „Ani fericiți trecute”, „Umbra voastră, ziduri sfinte, gîndul meu o va păstra”, imaginea de vis a luptelor de odinioară ș.c.l.) într-o compoziție nouă, care pune accentul pe dezamăgirea în fața decăderii prezente. Poetul și-ar sacrificat viața pentru a retrăi măcar o zi din vechea glorie („viața-ndată mi-aș dăru / Pentru o zi a fericirii înc-odată a privi”) și vrea să fie înmormîntat în umbra zidurilor glorioase de odinioară: „Prilmiți, vă rog, în urmă si mormîntu să-mi zidesc / La a voastră temelie cîn în veci să vă privesc”. Tot pe o reminiscență este construită și **Primăvara** poezie de opt catrene care exaltă bucuriile agreste ale anotimpului ce vestește reinvierea naturii. Apropiată de **Primăvara** lui Asachi sau a lui Bălăcescu, exaltînd florile și zefirul (carul vin însă, la origine, din **Suvenirul** lui Lamartine), poezia urmează îndeaproape mai lunga **Primăvară** a lui Barbu Paris Mumuleanu, poetul nostru vădînd preferințe marcate pentru liricii din peste Milcov: „Zefirii trăgînd suflire Cîmpii, codrii dezbrăcînd, / Dau la toate-n suflăre, / Toate-n șir împodobînd din **Primăvara** lui Greceanu vin din „Zefirii trăgînd subțire / Dau la toate-n suflăre, / Una alții dă mișcare S-așa crește fieșcare”, de la Mumuleanu, „Mii de păsări ciripează” vin din „Păsările de cîntare / Fac un zgomot foarte mare” ș.a.m.d. E vorba de compuneri retorice pe o temă dată, asemănătoare la mai toți poeții vremii, și nu vom căuta originalitate decît în termeni rezonabili; ca și în versurile precedente, Gh. Greceanu o are, împreună cu cea „simplisitate sfîntă” care-l face mecă în finalul **Primăverii** sale. Fără mare importanță în sine, căci aceste clișee trec de la un poet la altul și plutesc în aer, filiația ne ajută să dăm tîm versurile, care trebuie puse după anul 1837, cînd apare volumul lui Mumuleanu, sau chiar după 1844, cînd apare poezia lui Alexandrescu.

Textele în sine vor trebui însă republicate căci descifrarea lor lasă de dorit. Atît cît am putut confrunța cu originalul reproduș în fotografiile, destul de neclare, din revistă, „Că-npreună cu zidul tare” e de fapt „Că-npreună cu-n zid tare”, „gînduri” e „ziduri” înainte de versul care începe cu „Umbra voastră...” mai sînt alte patru care n-au fost descifrate și nici măcar nu sînt menționate etc. (toate numai în poezia **Ruinele cetății Neamtu**). Meritul celui care a dezgropat din uitare numele și mica operă poetică a lui Gheorghe Greceanu rămîne însă neștirbit.

Mircea Anghelescu

Utopologie

Sorin Antohi, UTOPICA, Studii asupra imaginarului social, editura Științifică, București, 1991

Cunoscut ca redactor șef al rețelei studențești *Dialog* și mai ales ca critic și critic specializat în domeniul literaturii S.F. (ani de-a rândul coordonator rubricii „Galaxia S.F.”, din *manahul Anticipația*), Sorin Antohi putează editorial cu *Utopica*, o carte nouă încă din 1987 la „Editura Științifică și Enciclopedică” din București. Vorba de rodul unei îndelungate acțiunii de cercetare pe terenul *utopiei*, care îl consacră pe Sorin Antohi printre specialiștii cei mai avizați ai disciplinei, cu un singur eveniment termen de comparație la noi, Horatiu Aramă, autorul celor trei volume scrise între 1981 și 1991 și intitulată *lecționarul de insule*. Dar în timp ce Aramă e preocupat mai ales de spectacolul literar al cărților utopice, jurul cărora glosează parcă la infinit, pe Sorin Antohi îl interesează mai grabă disciplina ca atare, cu istoria, problemele și conexiunile ei.

Primul „capitol” al volumului, *Potești să începi, O inițiere în utopologie*, începe cu un studiu de semantică istorică, în tradiția școlii *Analelor*, care urmărește să reconstituie cariera unui termen (*Utopia*), din momentul în care acesta a fost inventat de Thomas More, în 1516, și până în zilele noastre. Parcurgând mai multe momente de emanțare și chiar de degradare semantică, termenul se aplică deci, împreună cu familia sa de cuvinte, cărților lui Thomas More, proiectelor (historice) de orinduire ideale sau unui întreg gen literar care include astfel de proiecte, exprimate în formă romancescă.

Dintre numeroasele definiții posibile ale utopiei, Sorin Antohi o reține pe cea a lui Alexandru Ciorănescu („... utopia este descrierea literară individualizată a unei societăți imaginare, organizată pe baze care implică o critică subiacentă a societății reale”) sau pe aceea mai complicată a lui Raymond Queneau. („... me vom propune să vorbim de utopie atunci când, în cadrul unei vestiri (ceea ce exclude tratatele politice), se găsește descrisă o comunitate

(ceea ce exclude robinsonada), organizată după anumite principii politice, economice, morale, restituind complexitatea existenței sociale (ceea ce exclude vîrsta de aur și arcadia), fie ea prezentată ca ideal de realizat (utopie constructivă) sau ca previziune a unui infern (antiutopia modernă), fie ea situată într-un spațiu real, imaginar sau în timp, fie ea, în fine, descrisă la capătul unei călătorii imaginare sau nu.”)

Structural, utopiile sînt construcții stereotipe, care presupun, după Northrop Frye, două momente obligatorii: „1. comportamentul societății este descris *ritual* (cineva, de regulă un narator folosind persoana întâi, este condus prin tărîmul utopic de un ghid care se identifică integral cu societatea sa; povestea devine un dialog socratic, în care naratorul pune întrebări sau formulează obiecții, iar ghidul răspunde); 2. ritualurile, acte aparent iraționale, devin *raționale* după ce li se explică semnificația (comportamentul social prescris, avînd explicație rațională).”

Tipologic putem avea utopii social-politice (modelul e Platon și Morus) și utopii tehnologice (Bacon), utopii exterioare și utopii interioare sau, dacă aducem în discuție evoluția istorică a

genului utopii constructive și contra-utopii.

Cu ajutorul acestor repere istorice și teoretice, Sorin Antohi poate examina în continuare raporturile utopiei cu genul S.F., cu psihistoria sau psihanaliza (Raymond Ruyer, de exemplu, vede în utopie „un fenomen de *compensație adleriană*”), cu visul sau cu mitul.

Cel de-al doilea eseu al cărții lui Sorin Antohi extinde studiul sistemului de relații ale utopiei în direcții ceva mai spectaculoase (și poate mai puțin așteptate): utopismul și teoriile milenariste, utopismul și „arta de a străvedea în viitor” a prorocilor și profetilor (Hanania, Ieremia, Ezechiel), utopismul și stilul vieții monastice (de la comunitatea lui Pachomius, din deșertul Thebaidei, pînă la „republica monastică” de pe Muntele Athos), cu un lung și instructiv excurs prin îndrăznețea utopie interioară a *isihasmului*. Din acest moment, tema latentă a cărții lui Sorin Antohi, care s-a strecurat prin ploaia de note, citate și fișe de lectură, începe să-și facă din ce în ce mai puternic simțită prezența. E vorba de tema rezistenței intelectuale, în forme care uneori sfidează istoria, iar altele i se adresează printr-un discurs indirect, reglat de coduri culturale complicate. În felul acesta, exegeza dogmatică face loc contestației și în prim-planul expunerii apar figurile de contrast ale cărții: istoriopatii, protestatarii, profetii.

Eseul *Homo euhronicus*, consacrat *ucroniilor și ficțiunilor politice* din zilele noastre, propune o primă meditație pe marginea istoriei, cu ajutorul scriitorilor care și-au luat libertatea s-o rescrie și s-o pună sub semnul *hipertezelor* și al ipoteticului *dacă*. Ce s-ar fi întîmplat cu Statele Unite dacă războiul de secesiune ar fi fost cîștigat de sușiști? Ce s-ar fi întîmplat dacă Napoleon nu s-ar fi retras din Rusia după dezastrul de la Berezina și ar fi atacat Petersburgul?

Și mai clar devine discursul revendicativ al cărții lui Sorin Antohi în capitolul intitulat *Scandalul ontologic*, în care sînt rezumate cele mai importante tehnici de contestare a legitimismului ideologic și de stat: toposul epicureic al paradoxului ontic, viclenia orientală a *ketman-ului* (despre care vorbește și Czesław Miłosz, în *La pensée captive*), discursul mascat, dedublarea, „distanța față de rol” din sociologia lui Dahrendorf și Helmuth Plessner.

Ultimul capitol, care preia interogația retorică a lui Herbert Marcuse (*Das Ende der Utopie? / Sfîrșitul utopiei?*), descoperă în contrapropoziile de astăzi o variantă perfecționată a vechilor utopii, în ciuda aparențelor de ruptură sau de opoziție cu tradiția. Ele nu fac decît să introducă *tragicul* „într-o bibliotecă a armoniei”, amintindu-ne că spiritul utopic rămîne în continuare viu.

Cred că trăsătura cea mai frapantă a cărții lui Sorin Antohi e dată de specificul retoricii ei și, din acest punct de vedere, ea însăși poate fi interpretată prin raport cu cea mai pură tehnică a *ketman-ului*: „De la abluțiune la rugăciune, de la revelația la unitatea divină, Sadra-cel-mai-musulmandecit-Profetul trecea prin toate punctele fierbinți ale dogmei. Strecurînd aici și colo cite o confidență, o dezmințire a propriilor afirmații făcute cu puțin timp înainte, intercalînd propoziții cu dublu înțeles, silogisme falacioase care deconcertau pe inițiați, totul în contextul unui discurs tradițional aproape fără cusur, din care nu lipseau mișcătoare profesiuni de credință. Cînd auditoriul părea pregătit, iar cei mai avansați discipoli vedeau semnele înțelegerii mutuale, Sadra miiza totul pe o carte și nega Islamul, argumenta deschis avicennismul, apărînd în toată subversiva sa condiție de logician și metafizician.”

Este exact ceea ce se întîmplă și în cartea lui Sorin Antohi. Vorbînd despre utopii interioare, profetii și comunități monahale, cu un lux de amănunte orbitor și pornind de la o bibliografie de peste cinci sute de titluri, autorul dizertează în definitiv despre libertate, în modul cel mai subversiv cu putință și fără speranță (care i-ar fi putut veni din lectura utopiilor clasice) că dialogul cu puterea poate avea loc. E o decepție vizibilă în convingerea aceea, care precede retorica eseurilor, o încercare și o complicitate, dar care în același timp nu face decît să accentueze dramatismul ei.

Utopica lui Sorin Antohi — un debut care impune dintr-o dată un eseu, un teoretician și un abil hermeneut aproape obsedat de tema aleasă și de ideea epuizării întregului material aferent.

Florin Manolescu

Top-cadru

Din memorialul durerii

O să vi se pară ciudat, dar prima și cea mai puternică impresie care se degajă la lectura memoriilor puscărie ale Oanei Orlea, publicate demult la „Cartea Românească” în forma unui interviu realizat de Mariana Marin cu titlul behaviorist *„Fi boarfele și mișcă!”*, nu este aceea a unei ființe nevinovate, inocente, ancată fără milă în subterana cu suicii cu tot alaiul de practici și imagini terifiante ale represiunii comuniste din România anilor cincizeci, ci a unei adolescente robuste, sfidătoare, pline de elanurile „eroice” ale vîrșii: impresia tonică, vie, a unei sălticiunii care trece ca un vârtej prin vîrșul celor 14 închisori în virtutea unui scenariu îninteligibil, în cei patru ani de reclusiune, o tînără de 17 ani care, trăind aproape la nivelul fiziologic, instinctual, evenimentele pe care i-a fost dat să le întîmpine, face tot ce poate ca acestea să nu-și lase asupra sufletului (și trupului!) ei amănta nefastă, maladivă, distrugătoare.

Ai zice, dacă n-ar fi o împietate, că chisorile prin care a trecut Oana Orlea, dacă te-ai lua după strigătele ardencelor cînd o mutau dintr-un loc într-altul: „Cantacuzino, ia-ți boarfele și mișcă!”, i-au prilejuit eroismul acestor pagini fermecătoare, scrise de un autentic talent literar, mai cînd un fel de galop de sănătate, chiar

dacă prin niște locuri rele, chiar dacă prin smîrcurile și tenebrele comuniste de unde nu a fost prea ușor să scapi curat, nepătat, nevătămat! Ba dimpotrivă!

Ceea ce te izbește în autoportretul pe care și-l face scriitoarea Oana Orlea pentru vîrsta cînd era numai (mult? puțin?) Maria-Ioana Cantacuzino și nepoată a marelui George Enescu, pe atunci încă în viață, în exil, este puritatea desăvîrșită, frăgezimea liniilor comportamentale, reacțiile spontane pline de vitalitate și umor, într-un mediu ostil în care totul, rolul de comandă nu-l avea *victimă*, ci *călăul*, iar dominantă relațiilor interumane era cea a *distrugerii*, nu a *zidirii*, a *urii* și nu a *dragostei*, a milei față de aproapele tău: „Oricît de eroic și grozav ar fi deținutul, e clar că nu e stabilite regula jocului, ci anchetatoral. Deținutul poate propune variațiuni pe temă și piste false, poate chiar emite informații eronate, dar el este, din păcate, în sistemul nostru polițienesc, «supusul» anchetatorului”. Cît privește degradarea, fizică și psihică, a deținutului prin tortură, a gradului diferit de rezistență dintre bărbați și femei la regimul penitenciar: „Există o pregătire, o pre-tortură. Probabil că nu toți anchetatorii au participat la torturi. Probabil că există unii care o fac mai bine decît alții. Poate că cel care dă trei palme nu e același cu cel care pune electrozli pe testiculele

bărbaților... dar sînt colegi... am un sentiment de rușine să intru în aceste detalii. Mi s-ar părea mai normal ca aceia care au practicat tortura, să ne explice cum au făcut și de ce”. (M-ar mira s-o văd și pe asta, dar poate vom avea ocazia, dacă așa-zisul „proces al comunismului” va avea totuși loc și, într-o formă oarecare, deși, temperamental, nu sînt născut să întind și celălalt obraz, judecata, rațiunea inimii înclină spre iertarea greșilor noastre). „În general, toate mărturiile și analizele duc la concluzia că femeile suportă mai bine închisoarea decît bărbații. Unii explică acest lucru prin faptul că femeia ar fi mai obișnuită cu umilnțele decît bărbatul. Nu prea mă convinge această teorie. Un lucru e cert, rația de mîncare, deja insuficientă pentru femei, era distrugătoare pentru bărbați. Pierdeau o mult mai mare masă musculară decît femeile. Se «topeau»...”

Și alte cîteva notații la *autoportretul* pe care și-l face Oana Orlea pentru vîrșta adolescenței prelungețe în prima tinerețe și care, sub panta sa de a-

devărat artist nu numai al cuvîntului expresiv, dar și al liniilor nuanțe ale stărilor sufletești, din care nu lipsește însă formularea frustă, orală, neprotocolară, se transformă în *portretul* deținutei politice Maria-Ioana Cantacuzino: „Mai întîi și întîi erau nevestele oamenilor politici din partidele tradiționale, cele mai multe avînd ca singură vină aceea de a fi soțiile lor... (...). Îmi amintesc de o doamnă cu părul cenușiu, calmă și discretă, peste ani, aveam să-l cunosc pe fiul ei, criticul Nicolae Manolescu, de care mă leagă și azi prietenia... (...) Mai erau la Ghencea profesoare, învățătoare, soții de intelectuali, de foști negustori, femei de la țară... toate mari dușmance ale poporului. (...) Condamnare: patru ani! Da, despre mine era vorba. Am fost jignită, nu-mi trecuse încă „eroismul”. Ce, nu meritam și eu cinci ani, maximul! (...) Eram destul de mîndră că am ajuns o misleancă. Asta da puștărie, a fi trecut prin Mîslea era un fel de adevărată puscăriașă (...). Parcă tot aș fi vrut să fac o drăconvenie”.

Scriînd această pagină dintr-un imens „memorial al durerii” românești în epoca totalitarismului comunist, Oana Orlea nu ne-a oferit doar un fragment din biografia, din *autoportretul* ei din prima tinerețe, ci mai mult decît atît: prin forța evocatoare a situațiilor dramatice, conflictuale, prin conturarea pregnantă a personajelor care defilează prin fața ochilor noștri, prin tonul detașat al descrierii propriilor emoții și a evenimentelor, *autoportretul biografic* se transformă într-un *portret artistic*, iar toată cartea, dintr-un periplu memorialistic, într-o captivantă operă literară concurînd ficțiunea.

Dan Laurențiu

Ioana Diaconescu

Poezia

Cum să mă mai apropii de tine
Răzbunătoarea mea ?
Pedeapsa nu mi se cuvine
Și cad, secerată, cu ea.

Cum să mi te mai apropii
Acum cind, cu disperare
Luneci spre marginea cerului
Legată în fiare ?

Cum să te-ajung, să te mintul
De boala ce vrea să te surpe
Și care, fără-ndoială
Viața ar vrea să mi-o curme ?

Săracă și fără de tine
Respir ca sub apă :
În trupul meu fără lumină
Cariul pământului sapă.

Melancolică

O pădure rănită :
Singele-i verde albastru
Străbate albia riului.
Pe tine te dor cele ce sînt
Apropierea și depărtarea
Iubirea și incetinirea :
Ferice de tine !
Cuminte și răzbunător
Duhul pădurii te pindeste ;
Starea pe loc se apropie.
Unde ești, tine-mă îngere
Ramura să mă însingere
Cu cea de pe urmă strîngere.

Trecut

Ca mîna mi se potrivește
Acest strălucitor
Alcătuit din zdrențe de nouri
Cindva triumfătorii Zbor.
O planare greoaie. Și totuși.
Foile cerului mi se deschid.
Împăcarea cu timpul din urmă
Trecut fîrmat în bucăți cristaline
Îngronate acum în pămînt.
Dar cine va găsi cărbunii acestia anrîsi
Ai veșiei ? Aceste pietre strălucitoare de nesațiu.
Aceste lumini inecate în pătura grea
A cenușii ?

memorabile

Marin Preda: Cel mai iubit dintre pămînteni

...familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitii de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit (p. 9).

Afectiunea, sentimentele pot sări ușor barierele dacă oamenii nu-și poartă sufletul într-o carapace (p. 115).

...există orgoliosii care nu ascund decît un vid... (p. 122).

...suferința e o criză din care trebuie să ieși cît mai rapid, adîncurile ei ne rătăcesc spiritul (p. 124).

...un ticălos nu poate fi învinuit dacă e firesc în ticăloșia lui (p. 132).

Nimeni n-are dreptul să dea lecții altora. (...), și cei care în mod sincer se cred mai buni, cu atît mai puțin. Ei trebuie să dea dovadă de înțelegere, dacă vor să micșoreze răul din lume (p. 133).

Dacă n-am crede (...), că putem să ne depășim pe noi înșine, (...) ar fi o idee disperată (p. 135).

Nu totdeauna receptăm în primul rînd drama, ci în mod stupid declanșarea ei stupidă (p. 139).

Oricît te-ai strădui să ignori faptul evident că conștiința noastră are și o periferie (și la noi, la români, această periferie e mai întinsă ca la alții, și acolo, cred, se află cea mai mare parte a vestitului nostru humor) nu vei reuși să faci abstracție de ea (p. 139).

Sînt lucruri care, cînd ni se întîmplă, ne fac să ne disnară orgoliul, umilinta nu ne mai umilește, adevărul, oricare ar fi el, e singurul care ne poate liniști (p. 146).

Războaiele nu schimbă nimic într-un om, sînt ca niște furtuni care, odată trecute, le uităm ca și cînd n-am fi fost prinși chiar în mijlocul lor, unde puteam muri (p. 156).

Există în noi ceva autonom și mai puternic decît natura și locurile... (p. 164).

...pădurile pline de măreție micșorează parcă chipul uman, mai ales dacă acest chip nu se spală de o gîndire meschină, de un sentiment mărunț sau trivial (p. 168).

...sînt clipe cînd sufletul nostru mînîncă timpul fără să observăm (p. 178).

Fără să știm ne cucerim în noi înșine un teritoriu inat: abil, în care ne retragem apoi ani în șir, cînd, după ce am fost înlăntuiți, căutăm în urmă, în momentele de criză, libertatea pierdută. (p. 178).

...un om furios, ieșit să se plimbe, își va ascunde de îndată această stare, în afară desigur de indivizi rari, căro-

Copacul-om

Apropie-mă de trunchiul tău
Copac scorburos !
Stringe-mă sălbatec, răsuflarea să-mi taie
Scoarța ta aspră.
Să ne imbrace pe amîndoi
Coroana ta oarbă
Din care stoluri de păsări țipînd se ridică
Prăvălindu-se apoi peste pămîntul înnegrit.
Chiar și în această îmbrățișare imi pare că
N-oi fi pe cît ești de aproape
Și parcă n-ai fi nici departe.
Coboare spre noi unicul nor implintat
În coroana ta oarbă
Acoperind cu cenușa ta strălucitoare
Copacul - om cu oarbă coroană.

Lecția

Să mai aștept pe sălita întunecoasă
ca un elev cuminte și îndatoritor
ora cînd se va face lumină
în colțul curat și demascator.
Să aștept în liniste în acea încăpăre
cu mulți ochi atinți către mine
ora cînd voi primi binecuvîntata
lecție a științei de bine.
Să-ntorc fata de la cel ce-mi primise
deplina învățatură
și asprele căi pe care, cuminte,
le iau în piept, fără spaimă și ură.
Să mă aplec asupra oglinzii

acestei mult prea iubite foi de hirtie

și mina să-mi rămînă incremenită
în gestul suprem al uitării de sine.

ra nu le mai pasă cum arată, furia
fiind mai puternică decît el... (p. 179).

Mă interesează plimbarea în libertate,
fără gînduri și fără țintă și mai ales
fără reverie, fiindcă într-o astfel de
stare de obicei nu mai vezi lucrurile din
jur... (p. 179).

...singura bucurie de care ești conștient
constă în însuși faptul că atare,
că mergi, restul, că auzi, vezi și miroși,
constituind doar, din cînd în cînd, o
surpriză liniștită (p. 179).

Ceva misterios cenzurează activitatea
interioară a acestei uzine halucinante
care este corpul nostru (poate o supremă
armonie ? dar cum apare ea ? și
cînd apare cum o putem reține ?) și
iată-ne liberi descătușați... (p. 180).

Sfaturi știm să dăm și în orice caz
gîndim în sinea noastră că nu ne aflăm
noi în situația care ni se povestește, că
am ști noi ! e-he ! (p. 227).

În cultură, (...) un gînditor, dacă nu
e liber, nu mai e om de cultură capabil
să exprime ceva propriu, ci un simplu
truditor într-o profesie ca oricare alta,
care nu solicită opțiuni individuale
(p. 268).

Forța stă în noi înșine... (p. 271).

Cultura e o făclie care arde (p. 271).

...omul, ca un animal cu instincte
încă puternice, un animal social cum
bine s-a zis, simte că firul gros și e-
sențial care îl lega de societate, de cei
tineri, nu mai are cum să innoade al-
tul (p. 272).

Nu există revoluție mică, chiar dacă
(...) nu e singeroasă (p. 284).

Există valori absolute, (...), de care
nici o revoluție nu trebuie să se atingă.
Filozofia e una din ele (p. 284).

...treptele infernului încep de sus,
unde mai poți încă respira și, cu cît
cobori, cu atît aerul e mai împuțit, pen-
tru ca jos de tot, în infern, les autres
să te împiedice literalmente să respiri.
Te sufoci și îți dai duhul. Or, toată
chestiunea e să supaviețuiești ! (p. 288).

Perioadele de demorație sînt, pentru
cine studiază bine istoria, niște acci-
dente oceanul uman a fost aproape tot
timpul zgîlțit de furtuni, cuceriri și ti-
ranie (p. 291).

Antologie de
D. St. Pădulescu

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Vasile Petre Fati
COPILUL TUNS ZERO
(Editura Pontica)

Din motive greu de lămurit în cîteva fraze, Vasile Petre Fati se bucură de o cotă literară mai mică decît merită poezia lui. Poetul e — precum spune Marin Mincu într-o prezentare de pe coperta acestei plachete — „una din vocile marcante ale momentului”, caracteristică pentru lirismul său fiind, după opinia noastră, simbioza atitudinii resemnate din expresia „fie ce-o fi” cu voluntarismul finalist din expresia „ce-o fi, să fie!”. Așadar o poezie a fatalității fenomenologice, receptată relativist, și a precipitării neîncercătoare spre soluții absolute, ambele laturi sugerînd însingurarea eului liric, acceptată ca atare însă cu conștiința gratuității ei: „Eu sunt un om singur. Nu am ce face cu singurătatea mea. / Odată m-am gîndit că e bine să cred în moarte, / Azi sunt ca și mort. Și dacă e să credem că tot ce-i viu / E un fel de plimbare, / Eu sunt viu. Acum imi pun labele pe acest poem, / Mă gîndesc la el ca la un prieten, / Cine știe cînd o să aibă nevoie de mine”.

Dionisie Duma
CATEDRALA DE CUVINTE
(Editura Porto-Franco)

Volum de versuri ce confirmă opinia lui Constantin Ciopraga, înscrisă pe copertă („Confesiunile poetului poartă însemnele unui romantic plin de can-dori, balansînd între expresia desputată și metafore aducătoare de uimire”) și rămîne, totodată, fidel observațiilor lui Laurențiu Ulci de pe aceeași copertă („Fie că pictează tablouri, peisagii mai ales... fie că închipuind o stare de dragoste se simte dator să filozofeze... poetul păstrează peste tot o undă delicată, curată, ce dă expresiei claritate și transparentă”). Mai adăugăm la toate acestea fluența dicțiunii, simplitatea romantoasă și cultul locului comun. De pildă, poemul titular: „Cînd Dunărea te va privi vreodată / Să-ți fu-re-n taină numai ochii tăi / Să veși pe-un val o lacrimă curată / Dacă-n amurg se-neacă-n vilvătăi // Și-atunci îți voi răspunde de departe / Că-n suflet mi-ai lăsat un aprig semn / Ce-l duc din greu și dincolo de moarte / Cînd pier în vis corăbiile de lemn // Să te gîndești la lucrurile sfinte / Așa cum fac, în nopți adînci și eu / C-am fost în Catedrala de Cuvinte / Unde-am avut același Dumnezeu !”.

Ana-Maria Boariu Caranica
CEALALTĂ PLANETA
(Editura Dacia)

Culegere de povestiri inspirate din realitatea cotidiană, cînd din perspectivă lirică și confesivă, cînd din perspectivă realistă, urmînd parcă să valideze ceea ce autoarea însăși spune într-un avertisment adresat cititorului: „Cealaltă Planetă este Planeta Dictaturii, a Puterii concepută ca formă de opresiune morală și fizică. Dar este și Planeta ascunsă din noi, pe care rareori ajungem să o cunoaștem”. În consecință, vom găsi în carte texte epice de factură biografică dar și texte de anvergură poetică, apelînd la simboluri și metafore în dorința de a sugera subtextual. Deși trăiește în Ardeal, prozatoarea nu pare a fi ispitită de tradiția epică ardelenescă, preferînd o situare de graniță, în vecinătatea prozei lirice munteneste. Recunoaștem că, în ce ne privește, ne-au plăcut mai mult povestirile cu mai mult epic decît cele abundent lirice. Poate dintr-o prejudecată.

Henry Meillant
SECRETUL PERLELOR GALBENE
(Editura Forum)

Romanul acesta de factură polițistă a obținut în 1975 Marele premiu al romanului polițist, dar autorul său este înainte de toate... poet, cu peste douăzeci de volume la activ. A scris de asemenea piese de teatru și esuri. Romanul tradus acum în românește de Theodor Rogin, cu o prefață de Constantin Crișan, nu e însă o întîmplare, ci se înscrie într-o serie de alte zece de aceeași factură pe care Henry Meillant le-a scris într-o carieră de peste patru decenii. Cum un roman polițist nu se povestește, lăsăm cititorului plăcerea de a-l citi, îngăduindu-ne doar să-l asigurăm că lectura nu-l va dezamăgi, nici la nivelul intrigii și suspenseului, nici la nivelul scriiturii, fidel și frumos redată în limba română de traducător.

Mircea Moga

Fața nevăzută a Luceafărului

Criticul literar chișinăuian Mihai Cimpoi are în curs de pregătire un volum de dialoguri cu eminescologii și traducătorii poeziei lui Eminescu din întreaga lume. Obiectivul principal al acestor convorbiri este deschiderea unei noi perspective exegetice

asupra personalității eminesciene receptate din ce în ce mai activ în „orizonturile de așteptare” ale altor culturi. Prezentăm în această pagină, câteva fragmente din dialogurile realizate de Mihai Cimpoi.

SVEILANA PALEOLOGU-MATTA (Elveția)

JEAN-LOUIS COURRIOL (Franța)

În lumina (și în luminișul) lui Heidegger

M.C.: — În ce moment v-a venit această idee fericită a punerii reciproce (fiindcă nu poate fi niciodată vorba de... influență univocă, așa cum o înțelege tradiția școlară și cercetarea sursieră) în lumina a lui Heidegger și Eminescu, a interferării, la distanță bineînțeles, a Lichtung-ului heideggerian și Luminișul eminescian. Sau — bănuiesc — l-ați citit tot timpul pe Heidegger prin prisma poeziei lui Eminescu și viceversa? V-a ajutat, în acest sens, substratul poetic al gândirii filosofice heideggeriene? Căci el este, ca și Schopenhauer, ca și Nietzsche, un filosof-poet. Același luminiș, bunăoară, este atât la Eminescu cit și la Heidegger o metaforă filosofică și poetică în egală măsură. La poetul nostru este chiar punctul de întâlnire al pământului și cerului și de proiectare arhetipală a Eului în ființa iubitei, de adunare a ființării întregi (către deschiderea Ființei): „În adincul se pătrunde / Și de lună, și de soare / Și de păsări călătoare. / Și de lună și de stele / Și de zbor de rîndunele / Și de chipul dragel mele”.

La Heidegger, Lichtung-ul este un spațiu deschis atât pentru lumină și umbră, cât și pentru sunetul de corn cu melancolică lui încetinire și implacabilă disparență într-un departe vag (ca în *Peste virfuri*), pentru o voce ce se înalță, apoi se stinge: „Lichtung este deschisul pentru tot ce ajunge la prezență și se retrage din prezență”. Întâlnirea dintre Eminescu și Heidegger are loc pe temeiul căutării esenței ființei, ei fiind doi „greci”, doi filosofi, doi adepți ai esențialei superiorități a spiritului în lumea poetică, în lumea celor înzestrați: „cu o sporită cutezanță” (adică în lumea hiperionică), fiind — așadar — amindoi poeți...

S.P.M.: — Nu l-am citit deloc pe Heidegger prin prisma lui Eminescu și viceversa. Dimpotrivă, l-am citit „separat” — așa cum la pian mina stîngă trebulia să cînte „separat” de cea dreaptă: (lucrul nu era ușor...) De Heidegger știam sumar, de mult, prin existențialism (Sartre, Gabriel Marcel, etc) deși Heidegger nu ține de curentul lor, el e „existențial”. Dar desigur nu-l aprofundasem. Și nici pe Eminescu. Centrul preocupărilor mele a fost, timp de mai bine de 20 de ani, în special literatura franceză. (Am predat-o la Școala de Interpretăți la Zürich). Dar întâlnirea cu Ștefan Teodorescu, acum 13 ani (el fiind „heideggerian”) a fost determinantă. În primul rînd prin insistența lui, el fiind o „Inimă de Valah” (titlul proiectatelor sale *Memorii*). Aproape fatidic, am purces la scris. Pomenesc de acest fapt în cartea pe care o scriu acum, *Jurnalul hermeneutic*. Așadar, „substratul poetic” al gândirii lui Heidegger m-a ajutat în sensul unor accente majore (că limba poezilor e „casa ființei”). Dar, mai întii, poezia și gândirea sunt două piscuri diferite, separate la un moment dat ca de un abis! Filosofia nu operează cu „imagini”, în genere, ci cu o strînsă argumentare. Că ea are, la Heidegger, unele înlexiuni poetice, e desigur notabil. Totuși Heidegger nu e un poet. Îi iubește și se îndreaptă spre ei, spre a „asculta” o „prezență pură”, mai ales a poemelor lui Holderlin. Desigur, m-a frapat că a-nîndol, și Heidegger și Eminescu, folosesc cuvîntul „luminiș”. Cred că sursa lor comună este Platon, părintele filosofiei Occidentului. Metafizica luminii la Platon o preia Eminescu, îmi este clar. Acel reflex al luminilor de care vorbim, în mijloc de codru... este și el platonician. Heidegger, mergînd mai departe, prin capacitatea lui de a regîndi toată filosofia Occidentului, nu se știe dacă, fără voia lui, nu include și grația creștină care pare a fi operantă în el.

În celălalt poem, *Peste virfuri*, unde intervine sunetul cornului, nu știu dacă mai e încă tema acestui „Lichtung”. Deși „a vedea” și „a auzi” cu adevărat, nu cu răz și auzul corpului, purced pentru Heidegger de la logos-ul lui Heraclit Heraclit, fragment 50, în *Essais et conférences*.

Dacă Heidegger este un „grec” (Derrida), n-aș putea afirma același lucru despre Eminescu (vorbind de „cel doi greci”

ma refercam la Husserl și la Heidegger), deși poetul român l-a iubit pe Platon și a fost influențat de el mai mult decît credeam. Heidegger e „grec” pentru că s-a îndreptat aproape exclusiv spre lumea greacă (cu cuvintele ei esențiale: Logos Aletheia etc.) ca o auroră în care era voalat adevărul. Și Eminescu a căutat acest adevăr, dar nu ca să-l verifice pe Platon sau pe alt filosof, ci să-și lămurească propriile lui trăiri. A căutat adevărul în toate sistemele de gândire — și cel indianist, și cel al romantismului german. Romul Munteanu relevă la Eminescu, nu fără dreptate, un „eclectism” (*Cahiers roumains*, 4/1975).

Iarși nu știu în ce măsură „sporita cutezanță” cum spuneți, reprezintă lumea „hiperionică”. Raportul desigur există, dar nu e simplu. Heidegger interpretează în poemul lui Rilke pe acești „mai cutezători cu un suflu” ca fiind „cei mai muritori dintre muritori”, căci ei ajung în abis mai degrabă (die eher in den Adgruhd reichen — Holzwege). Acești „cei mai muritori” sunt desigur poeții. Or, nu spune Eminescu că Luceafărul e „îngălbenit” și „aproape stinsul”? Deci, printr-o hiperdialectică (și care e cea adevărată), Hyperion, titan și soare grec, e în același timp „cel mai muritor”. Acest fapt pledează în favoarea ideii mele că acel „rece” din celebrul final din *Luceafărul* are multe sensuri.

Iarși insist că Heidegger nu poate fi considerat așa de ușor „poet”. Darul lui e altul. (Chiar îmi amintesc: țînînd odată o conferință la Zürich, pe cînd eu eram student, în prezența întregii facultăți, Emil Staiger l-a întrebat de ce nu scrie poezii? Heidegger a aplecat capul și nu a răspuns nimic...). Că el are afinități cu poeții, e altceva. El e un riguros gînditor care gîndește Ființa, adică aprofundează cuvîntul deja meditat asupra ei de alți mari gînditori. Eminescu, la rîndul lui, nu a făcut așa ceva, desi are incontestabile afinități cu filosofia. Credința mea e că marea poezie merge și mai departe, fiind, așa cum spune Vico acum 300 de ani, o „primă știință”. Cu ea apare și o metafizică — nu abstractă ci simțită, imaginată.

„Un poet traductibil în franceză”

M.C.: — Putem considera că primul obiectiv al traducerilor Dumneavoastră a fost acela de a evita clișeele romantice tradiționale?

J.-L.C.: — Lipsa unor traduceri de valoare în stare să impună o imagine a lui Eminescu în conștiința culturală franceză are drept consecință necesitatea unui demers de tip pedagogic menit să-l inițieze pe cititorul francez în subtilitățile și în profunzimile universului eminescian. De aceea am crezut că e mai înțelept să încep prin a traduce ceea ce avea toate șansele să-l intereseze mai mult pe cititorul francez, și anume poeziile de dragoste, mai scurte, bijuteriile intitulat, de pildă, *De cite ori, iubito, De ce nu-mi vii?* și altele altele. Într-adevăr, poezia filosofică sau istorică a lui Eminescu nu se mai potrivește cu concepția actuală franceză a poeziei, după cum nici poeziile de acest gen ale lui Victor Hugo nu mai interesează prea mult publicul francez actual. Pe de altă parte, poeziile eminesciene de dragoste trimit în mod evident la unii poeți francezi de la sfîrșitul secolului XIX care sînt și astăzi considerați a fi singurii „recuperabili” din tradiția poetică a secolului trecut: Verlaine, Rimbaud, Baudelaire. Mi s-a impus în mod irezistibil această asemănare în timp ce traduceam. Bineînțeles că nu am încercat în mod deliberat să evit clișeele romantice, ele s-au risipit de la sine. Dacă traducerea mea din Eminescu aduc a Rimbaud, Verlaine sau Baudelaire, nu este rezultatul unui program a priori — care ar fi fost artificial și periculos — ci efectul practicării cit mai fidele a traducerii.

M.C.: — A doua verigă din lanțul causal o prezintă, după cum reiese din lămuririle Dumneavoastră, selecția: francezul ar gusta, astfel, un Eminescu din anumite poeme, care nu sînt tocmai cele care fac faima lui de Poet National. V-ați gîndit în special la ceea ce cititorul francez s-a obișnuit să socotească poetic. Nu se află aici Luceafărul, nici *Scrisorile*, nici *Epigonii* etc... și aceasta în mod voit: fie

pentru că unele din aceste poeme ni s-au părut marcate de un anume didacticism puțin cam greoi, izgonit de-acum înainte, și nu fără oarecare temei, din concepția contemporană a poeziei, fie de asemenea pentru că un traducător, chiar dacă trebuie fără nici o îndoială să traducă, el trebuie de asemenea să știe să nu traducă, ori de cite ori respectul față de text, de esențialul din texte îi impune acest lucru. Punctul Dumneavoastră de vedere este acceptabil doar în litera lui, fiindcă riscați să vorbiți despre un cititor francez sintetic și omogen (or, există, după credința noastră, nu un cititor de poezie, ci cititori de poezie!) și să depistați, o concepție contemporană a poeziei (pe cînd există mai multe concepții contemporane ale poeziei). În orice caz, aveți tot dreptul să vă raliați la una din concepții, aceasta fiind cea franceză. Scrisorile prin dezinvoltura lor epică ne aduc aminte de Saint-John Perse, *Luceafărul* e dens parabolic, dinamic și axat pe un simbol sugestiv în spiritul chiar al poeziei secolului al XX-lea. Didacticism de școală este în Eminescu, dar într-un context al schimbărilor de plan poetic și al îmbinării de mijloace (epice, lirice, dramatice), care caracterizează mai degrabă poezii contemporane nouă. Credeți că am avut dreptate?

J.-L.C.: — Aveți dreptate, există mai multe tipuri de cititori de poezie dar în ceea ce privește cititorul francez de poezie eminesciană, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre o „concepție comună” a cititorilor francezi este, din păcate, tocmai inexistența unei concepții cit de elementare. De aceea este necesară o introducere treptată în universul eminescian, capabilă să-l sensibilizeze pe cititorul francez la ceea ce este cu adevărat universal în poezia lui Eminescu. Părațela pe care-o schitați între Eminescu și Saint-John Perse este foarte interesantă și poate fi chiar aprofundată, numai că poezia acestui scriitor francez rămîne foarte puțin cunoscută și are toate caracteristicile unei opere confidentiale și ermetice, ceea ce-l deosebește radical de un Eminescu întotdeauna accesibil, inclusiv în ceea ce privește opera lui mai filosofică. Iată de ce nu pot fi întru totul de acord cu dumneavoastră din acest punct de vedere. Eminescu ocupă, în cadrul literaturii române, un loc cu totul diferit de cel ocupat de Saint-John Perse, scriitor esteț și în consecință limitat, în literatura franceză.

M.C.: — Principiul selectiv pe care-l respectați, impune și eliminarea din antologie a unor poeme imposibile de tradus în franceză. Exemplul clasic este *Glossa*: „...nu ni se pare deloc cu puțință să-l transpunem într-o limbă franceză în cazul dat a cărei structură analitică nu va putea să redea niciodată concizia de aforism și de maximă a acestei arte de a trăi poetic și încă mai puțin să păstreze ritmul accentuat, alinierea imperativă a acestui poem de formă fixă de o absolută strictețe”. Am putea deduce, așadar, că o a treia cauză a eșecului traducerilor în franceză e că ei n-au știut ce să nu traducă. Eminescu e, în viziunea Dumneavoastră, și un poet în mare parte intraductibil?

J.-L.C.: — Am spus mai înainte că nimic nu poate fi considerat de netradus. Mențin această afirmație, oricît ar putea să pară în contradicție cu ceea ce am declarat în legătură cu *Glossa*. Dacă considerăm, la data apariției *Antologiei bilingve*, că *Glossa* este foarte greu de tradus — dacă nu chiar imposibil, — afirmația era valabilă în momentul scrierii prefeței. De atunci am încercat o transpunere a acestui poem și chiar dacă traducerea prezintă inevitabile aproximații, o consider drept o posibilă versiune, în stare să sugereze cititorului francez profunzimea poeziei eminesciene. Eminescu trebuie să fie tradus în întregime chiar dacă unele poezii vor rămîne greu de gustat la adevărata lor semnificație româncască, în cadrul istoriei literare române.

Interviuri realizate de Mihai Cimpoi

Eminescu — sculptură de Ion Vlasiu

Romanitatea balcanică: perspective de cercetare

Încerc să schițez aici câteva perspective pentru cercetările viitoare în domeniul romanității balcanice în general și în special al aromânilor, nu pentru că aş cunoaște la perfecție literatura destul de voluminoasă care reflectă cercetările întreprinse până acum, ci pentru că sper că distanța care mă separă atât în mod geografic cât și în cel genealogic de spațiul istoric al romanității balcanice îmi va îngădui să văd poate ceva mai limpede petele albe ale acestui domeniu. Evident, nu vreau să micșorez realizările specialiștilor din generațiile anterioare și contemporane, cu atât mai puțin, cu cât datorez unor autori ca Felix Kanitz (evreu, 1829—1904)¹, Gustav Weigand (german, 1860—1930)², Sextil Pușcariu (român, 1877—1948)³ și Matilda Caragiu-Mariojeanu (e oare necesar să insist aici asupra faptului că e aromâncă?)⁴ primele mele cunoștințe despre aromâni de care auzisem doar ca de un fel de ciudățenii exotice când tatăl meu⁵ vorbea de strămoșii noștri moscopoleni (și melecchioți⁶).

1.

Majoritatea studenților noștri, chiar și cei care se specializează în istoria sud-est europeană, aud prima dată cuvântul „aromân” de la mine (dacă-mi frecvențează cursurile). Și cei care au anumite cunoștințe despre romanitatea balcanică, au tendința de a identifica toate ramurile ei cu aromâni: istororomâni, români din Timoc, vlahii medievali — indiferent de data și locul apariției lor în sursele istorice. Această confuzie foarte răspândită privind grupurile romanice în Balcani rezultă în parte din entuziasmul național al multor autori aromâni care reclamă toți vlahii (cei medievali din sursele bizantine, sirbesii și dalmatine, cei atestați prin toponime cum ar fi vlahii din Moravia și „vlahii” contemporani?) ca un fel de aromâni — și în parte din atitudinea simplistă-naționalistă a unor autori români, care s-au obișnuit să vorbească de aromâni, megleniți, timocenii și vlahi ca despre niște români. Putintele informații asupra idiomului vorbit de vlahii din diversele categorii (și diverse surse) nu indică întotdeauna un caracter aromânesc, dimpotrivă. Pentru a ne orienta mai ușor în sincronia și în diacronia complexă a romanității balcanice, este necesar de a separa mai clar fenomenul vlah de cel aromânesc sau de a delimita măcar printr-o convenție științifică perioada în care putem vorbi fără echivoc de limba aromânească, de etnie aromână⁸ (s-ar putea propune secolul al XVIII-lea, când apar primele texte scrise, sau momentul apariției termenului de „cutovlah”⁹ — care de fapt înseamnă o distincție față de alte ramuri vlahice). Aceiași discernământ trebuie aplicat și tuturor varietăților de vlahi care în multe cazuri nu mai prezintă nici o urmă de romanitate și nu pot fi priviți în ansamblu ca un fel de români.

2.

Prin deschiderea problemei vlahilor medievali, am ajuns la o chestiune și mai spinosă: aceea a etnogenezei. Trebuie să spun de la bun început, că nu-mi place termenul și nici importanța care i se acordă faptului în sine. Cred mai degrabă că etnogeneza trebuie privită ca un proces îndelungat, care se termină abia atunci, când un popor își pierde puterea de asimilare și începe să dispară — fără îndoială, cazul aromânilor de astăzi (care în decursul istoriei lor au asimilat o mulțime de elemente străine, printre care, în regiunea Moscopolei până în secolul al XVIII-lea, desigur mulți albanezi).

Dacă vrem să studiem etnogeneza aromânilor în sensul consacrat al termenului constatăm că ne ciocnim de piedici ridicate în primul rând de mult controversata continuitate a dacoromânilor. În ultimele decenii, publicațiile românești dedicate continuității au evitat aproape cu desăvârșire discuția implicațiilor aromânestii a chestiunii, ca și cum aici autorii ar avea dreptate, pentru care simpla existență a aromânilor în sudul Peninsulei Balcanice constituie deja o dovadă împotriva continuității dacoromâne. Ambele poziții sunt profund eronate, evident. Cu

o metodică mai modernă, se va ajunge la niște concluzii mai convingătoare¹⁰.

În paranteză spun că ponderea pe care o posedă problema continuității dacoromânilor în psihologia politică ține mai mult de psihologie (și psihopatologie) decît de istorie. Dacă ne uităm puțin peste marginea strachinei istoriei naționale (din care se hrănesc, e adevărat, mulți, mai degrabă amatori), vedem în jurul nostru iarăși istorici „naționali” care se străduiesc să dovedească cu toate mijloacele superioritatea, prioritatea, autohtonitatea, continuitatea și, dacă se poate, și exclusivitatea „națiunii” lor. Jocul funcționează perfect, atita vreme cît rămi în strachina ta... Cearta ivită chiar în sinul comunității europene despre denumirea Republicii Macedonia ar ține numai de domeniul umorului negru, dacă n-ar reflecta preponderența emoției asupra rațiunii într-o problemă care nu reprezintă dificultăți extraordinare pentru un istoric dezinteresat, care va recunoaște realitățile, nu miturile (președintele Bulgariei, ca filozof adevărat, și-a dovedit cumînțenia).

E împede că data și locul „formării limbii și poporului român” (formula consacrată, nu?, și totuși două lucruri complet diferite!) nu se pot clarifica fără studierea istoriei medievale a aromânilor (și invers). Dacă acceptăm ideea continuității perfecte și nederanjate a celor două tulpini, atunci trebuie să renunțăm cu desăvârșire la ideea comunității etnice între ele și trebuie să aderăm la atitudinea (nu numai) stalinistă care vede în aromâni și români două popoare și două idiomuri complet diferite (cu excepția scrierii ambilor termeni cu i din I!). Am putea accepta chiar și această propunere, dacă ar oferi explicații istorice pentru o gamă întreagă de chestiuni cum ar fi existența în sine a meglenoromânilor în mijlocul aromânilor sau prezența unor trăsături net dacoromâne în unele graiuri aromâne (fășșerot sau moscopolean, de pildă). Cred — sau ar trebui să spun „sper”, căci lectura zilnică a ziarelor din Balcani nu recomandă prea multă încredere? — a trecut timpul când cea mai nobilă sarcină a istoricilor a fost livrarea de muniție argumentativă pentru politicieni. Negustorii de muniție, chiar dacă livrează numai vorbe goale (cum o fac mulți istorici-amatori), pot fi și ei niște criminali de război, în domeniul propagandei! Istoria medievală a romanității balcanice în general și a aromânilor în special trebuie cercetată, și nimeni nu mă va contrazice, cu mai multă atenție și cu mai puține idei preconcepute.

3.

Una din condițiile pentru aceste cercetări o constituie punctul următor al listei noastre de lacune în domeniul cunoștințelor despre romanitatea balcanică. Vreau să vorbesc despre defectele geografiei lingvistice la aromâni.

În vechiul „Atlas Linguistic Român”, cele trei ramuri ale romanității balcanice, căci în fond despre asta discutăm, doar nu despre limba dalmată sau idiomurile ladino și giudezmo, au fost reprezentate numai foarte superficial, cu o metodă grafică absolut necorespunzătoare, în colțurile hărții României. Această metodă n-a îngăduit demonstrarea diferențelor dintre graiurile aromânești. Totuși a fost un început. Dar noul Atlas Linguistic Aromânesc (ALIA)¹¹, cu toate că trebuie să-i recunoaștem meritele, repetă într-un fel greșelile precursorului său. Împărțirea grafică a hărților în trei fragmente constituite de la bun început o piedică serioasă pentru obținerea unei priviri generale asupra fenomenelor. Și mai gravă este omiterea completă a localităților din Albania și Bulgaria — și a multor localități din Iugoslavia și chiar și din Grecia. Cine cunoaște complexitatea mișcărilor și emigrărilor aromânilor din ultimele două secole și jumătate (am putea intra și mai adinc în istorie), nu poate să nu rămână curios față de efectele lingvistice ale acestor strămutări. Am însă impresia că ALIA-ului îi lipsește nu numai o parte a dimensiunii geografice (sincrone) ci și cu desăvârșire dimensiunea istorică (diacronică) care este esențială dacă discutăm problemele etnogenezei, chestiunile substratului sau superstratului. Jurnalul de călătorie care însoțește, din fericire (școala lui Weigand, se vede!), atlasul, conține și informații asupra provenienței populației din așezările respective, dar nu într-o cantitate îndestulătoare, și fără indicația eventualelor mișcări anterioare, care se dovedesc a fi tocmai nodul problemei geografiei lingvistice ro-

mânești. Desigur, ALIA-ul e binevenit, dar ar fi și mai bine dacă s-ar putea continua într-un cadru geografic mai larg și pe un fond de informații istorice măcar pentru ultimele secole. Valul emigrărilor din munții Albaniei (Gramosi — Opari — Gora — Mokra) în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca să nu amintesc decît de acest caz, a schimbat, ușor de înțeles, și harta fenomenelor lingvistice din regiunile unde s-au vărsat întocmai aceste valuri¹². Ca istoric, nu pot să mă mulțumesc cu constatarea trăsăturilor specifice ale unor graiuri aromânești cum ar fi moscopolenii sau muzăchiarii. Mă interesează anume cînd au apărut aceste trăsături specifice și în ce condiții.

Foarte folositoare, în această ordine de idei, ne sunt monografiile dedicate localităților aromânești, fie ele în formă de carte sau de articol dezvoltat. Singură deficiență este lipsa de spirit critic și științific (lipsă care domină pretutindeni istoria locală); dincolo de ea însă, aceste monografii ne pun la dispoziție o gamă întreagă de informații despre istorie, etnografie, lingvistică, artă etc.

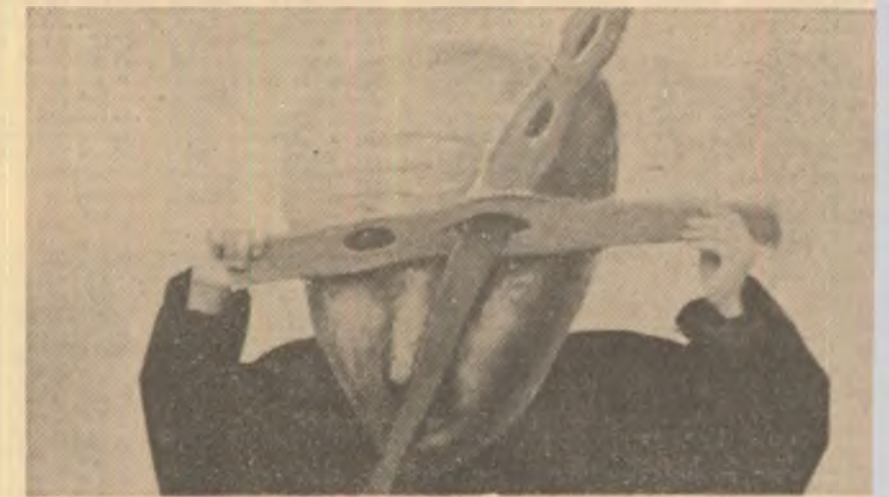
4.

Așa cum graiurile aromânești nu sunt prea bine definite din punct de vedere istoric, nici „triburile” aromânești și denumirile lor nu sunt bine stabilite. Pînă și marele Gustav Weigand nu prea știa ce să facă cu termenul de „fășșiroți” și recurgea la numele orașelului Farsa'a din Tesalia. Am întîlnit o grămadă de asemenea termeni în literatura de specialitate, fără să fi citit vreodată o definiție care să pună în calcul atît criteriile geografice și lingvistice cît și cele istorice. Locuitorii satelor din jurul Moscopolei, care frecventau șesul Myzeqe (Muzachia) pentru iernat, au contribuit în mod substanțial la populația acestui oras în se-

colul al XVII-lea și s-au declarat șiși, ca emigranți în străinătate, „n poleni”. De unde și pînă unde atunci zăchiar” de o parte și „moscopolecealaltă în studiile lingvistice? Uidiu amplu și detaliat asupra grupurilor de „pîndeni”, „cărăguni” (ei nu suromâni ca și „cupăciari”), „cipeni”, „mosteni” etc. etc. ar fi de mare ur Populația Moscopolei era compusă din „muzăchiari”, atît de „fășșiroși și de „pîndeni”...

5.

Dacă îndreptăm atenția noastră asupra timpurilor mai noi, constatăm mai puține deficiențe! Sursele ne dau abia în secolul al XVII—XVIII să desprindem unele fenomene de culturii specifice a aromânilor. Nu să insist asupra monumentelor de română din Albania pe care am fi să le studiez acum cîtiva ani (am mai multe conferințe despre această țară în Austria și în România în vara anului trecut), dar dacă enunț lacunele în domeniul cercetărilor noastre, trebuie să ne dăm seama că există nici o monografie despre aromânească (nu vorbesc de folclorul popular), cu toate că de pildă artăricească din muntele Athos pînă în garia este plină de monumente aromânești, în special din secolul al XVI—XVII. Sunt cîtiva ani, de cînd am încercat să definesc în ce constă specificul lor mănăsc: ori putem constata, dacă și ne dau voie, apartenența etnică a a lui, ori mediul în care a creat (pu mecenatul, colaboratorii) se caracterizează printr-o anumită preponderență mănăscă ori subiectele reprezintă (locuri, lăcașuri, sfinți) sunt direct de peisajele aromânești¹³. Nu trebuie să găsim, cu orice preț, trăsături arom-

NOTE

¹ Mica lui lucrare, intitulată „Die Zinzaren” (Viena 1863), are meritul de a identifica printre negustorii „greci” de la Viena familiile de origine aromână, baziindu-se pe informații de prima mînă. Printre ei și familia bunicii mele Theodora Demeter Tirka-Peyfuss (1863—1920) al cărei bunic (Theodor Demeter Tirka, 1764—1839) se nascuse încă la Moscopole.

² Cele două volume apărute din seria necompletată „Die Aromunen” (Lipsca 1894—95), în care Weigand pomeneste și el de familia Tirka, au constituit o lectură fascinantă pentru mine ca elev, în special aventurile călătoriei în stilul lui Karl May.

³ Versiunea germană a „Limbii române” (Lipsca 1943), se mai găsea de vânzare în Austria prin 1960—61 (cînd aveam de asemenea norocul să găsesc într-un anticariat de provincie, primele două volume din dicționarul român-german al lui H. Tiktin, cu un preț derizoriu).

⁴ În vara lui 1964 la Sinala, urmăream cursul ei de limba română, cu toate că aș fi preferat un curs de aromână. Totuși voi rămîne întotdeauna plin de recunoștință și plin de admirație pentru meritele ei științifice.

⁵ Nikolaus Maria Demeter Peyfuss, 1899—1958.

⁶ E vorba de orașelul Melnik (grecește Meleniko) din Macedonia bulgărească, renumit pentru așezarea lui pitorească, numărul bisericilor (pe vremuri) și pentru

vinul lui roșu atît de sec, încît s-tea transporta și cu batista (n-am cat, în sticlă a ținut perfect în Viena).

⁷ Printre ei de pildă sărăcăciai Grecii și Bulgaria care vorbesc (de grecește sau „vlahi” (cum își zic șiși) din Burgenland-ul austriac care besc un grai stokav (spre deosebire de majoritatea celorlalți croați din regiune).

⁸ Termenii de „limbă” și „etn” trebuie înțeleși aici în contradicție cu termenul generic de „român” — ta aprinsă aromâna cu „limba” sau lect” e ridicolă pentru că pleacă premisa falsă că există atît o ierarhie „limbă” și „dialect” (doar între vorbită și limba „literară”) cît și o diferență care s-ar putea defini prin lingvistice. Cînd se folosește ca limbă expresie literară, aromâna e fără îndoială „limbă”, iar cînd se cercetează limbii de pildă, aromâna e în măsură un dialect al românei ca lectul dacoromân!

⁹ Fragmentul de cronică care poartă pentru prima dată termenul în limbă noastră a fost atribuit Spătarului I dar rămîne totuși anonimă dacă bine informat, vezi Kogălniceanu, cile, ed. a II-a, vol. I, p. 107. Despre discutata etimologie a termenului Petre S. Năsturel; Koutsovalaki, cherche étymologique, Etudes roumaines, Paris — Bucarest p. 99—93.

¹⁰ Vreau să rezum aici gîndurile rîcului german Carsten Goehrke așa-zisa etnogeneza a slavilor: I

erele de artă bisericească balcanică, ar fi necesar să câștigăm o privire de ansamblu asupra concepțiilor de artă reasă la aromâni în secolele XVII—

a mai insistat și cu alte ocazii asupra lacunelor care predomină literatura pe cialitate, despre personalități ale rii aromâne, în special în secolul al II-lea. Se vorbește și se scrie mult re Anastasie Cavaloti, dar opera lui noaște numai foarte superficial (căr-lui sunt ori unicate ori rarissime, iar scrisele — în parte autografe — sunt indite prin Albania, Grecia și Româ-Starea de lucruri în Albania de as-a oprit proiectul nostru în privința ediții critice și comentate a scrierilor ofice ale acestui om de litere. or se poate constata că literatura re cultura aromână din secolul al II-lea este plină de referințe biblioc-fanteziste, de citate din fantome, gende istoriografice — de la prein-dicție a doua venețiană a gramaticii ești a lui Cavaloti pînă la pretinsa e intția (venețiană?) a manualului anii 14.

t de secolul al XVIII-lea, cînd înce-să desprindem date mai sigure în domeniu, ține următoarea problemă storia aromânilor: cercetările de ge-gie și de istorie a familiilor (nu exis-că un termen românesc pentru ceea germană se cheamă Familienforsch-care depășește cu mult domeniul ins al genealogiei). Mulți autori, în al aromâni, s-au lăsat inspirați de ria națională să revendice o multie personalității ca aromâni, și d i prosopografia aromânească din se-e XVIII și XIX pînă azi se laudă cu onalități marcante din istoria balca-si central-europeană¹⁵. Ceea ce min-singură nu poate furniza sunt date ce sigure. În ultimii ani, mulți priem-au întrebat dacă posed date sigure e originea aromânească a dirijorului ert von Karajan. Am răspuns întot-ia că posed date sigure despre fami-il, dar originea aromânească nu se dovede (încă)¹⁶. Zvonurile și miturile circulă despre ei printre aromâni se luzzi și printre armeni... Nu alit de-rea originii aromâne a unor perso-ăți cunoscute este necesară (ce ar e istoria aromânilor, dacă s-ar do-că familia lui ar fi de origine gre-ă?), ci cercetarea sistematică a turilor sociale a legăturilor nupția-economice ale familiilor cu obirșe-ânească sigură — relevîndu-se ast-n sistem endoem aromânesc: valabil pînă pe la 1848 (cu excepții, desigur).

ntorc la tematica cărții mele des-hestiunea aromânească ca problemă ică¹⁷ (se pregătește traducerea ro-vască). Au rămas necercetate o mul-de aspecte chiar din perioada stu-de mine: N-am avut acces la arhi-ministerelor de externe de la Bucu-și Atena, ca să dau numai un exem-să nu mai vorbesc de arhivele de la bul)¹⁸. Dar nici nu s-a scris nimic e rolul aromânilor în politica exte-româniei interbelice, despre func-rea și administrarea școlilor româ-din țările balcanice (doar o broșură . Tovarui în 1934) și în special des-elul cum au fost închise aceste școli dinul Anei Pauker.

e numai atât. Lipsese o descriere untită a tragediei emigrării repe-ale aromânilor în perioada interbeli-xistă în publicul românesc o consti-a acestei tragedii? Din satul mace-an în Cadrilater (dublă greșală a cienilor bucureșteni, pentru care au aromâni nevinovați!), din Cadrila- Dobrogea de nord (sau în Teleor- în Banat). În timp ce nemții do-ni au fost nevoiți (n-a fost ideea

e eliberăm de conceptele de „patrie r-tivă” și „popor primitiv” (în sens de r-strămos), căci ele reflectă modele-npliste și rigide de gîndire ale ince-ilor științifice în acest domeniu. Ele al corespund cunoștințelor de astăzi e procesele etnogenetice și despre lexitate cauzalităților istorice. Isto-de azi nu mai e silit să se decidă teoriile de migrație și autohtonie zheț das Ostslaventums”, Darm-1992, p. 57).

n 1985 a apărut primul volum sub-ția lui Johannes Kramer la editura e din Hamburg.

rietenul meu Tom. J. Winnifrith in-în cartea lui „The Vlachs” (Londra asupra faptului că localitățile din blica Macedonia (Magarova, Tărnu-c.) au fost populate înaintea ace-sal.

articolul „Gibt es eine aromunische t?” a apărut în 1981 la Salzburg, în „Studien zur rumänischen Sprache Literatur”, scoasă de profesorul Die-lessner (de altfel, singura serie de-a temelor românești din Austria). — at am citit cu plăcere un articol sem-e Emil Th. Capidan despre „Biserici-âne în Ungaria și Transilvania” atea nr. 12 1991: Inscricția întreagă Miskolc am nubi-at-o în volumul Stefanovic Karadzic 1787—1987”.

1987, p. 129, și locul cu pricina sună dhașani ton ek Makedhonias vlahon nelson. — Miskolc, de altfel, este de amintiri aromânești pînă azi. În il bisericii ortodoxe unțare se pă-s-singurul exemplar integru al unei

lor) să plece. Unde? În Warthegau (în jurul Poznaniei poloneze de azi), de un-de, evident, au plecat din nou la sfîrșitul războiului.

Pentru că discutăm problema politică a aromânilor, trebuie să ating măcar pe scurt un aspect care nu mai poate fi neglijat de acum încolo. Este vorba de aci-tudinea unor aromâni în timpul războiului al doilea în Grecia și în Albania, poziția unor aromâni în războiul civil grecesc și participarea unor aromâni în nomenclatu-ra comunistă a Albaniei sau Iugoslaviei. Toate acestea au dus deja la reproșuri colective — evident nejustificate. Dar tă-cerea cu care aceste probleme sunt acoperite în publicațiile aromânești de azi nu poate duce la rezolvarea lor.

9.

Spre a incheia, ajungem la necesitățile imediate. „Bibliografia macedo-română” scoasă de colegii de la Freiburg (1984) are meritele ei, dar constituie totuși un exem-plu eminent pentru lipsa de profesionali-tate care domină în domeniul nostru. N-am întilnit, în afara „Bibliografiei al-baneze” scoasă la Paris¹⁹, o adunare mai concentrată de dezinformații cum a arăt-at și Gheorghe Carageani în recenzia lui din Balkan-Archiv (1986). În special în Grecia au apărut în ultimii ani o mulți-me de lucrări mici care, chiar dacă nu reprezintă o valoare științifică deosebită sunt valoroase surse de informație. Se impune înregistrarea lor sistematică și fără prejudecăți.

Tehnica poligrafică de azi înlesnește și reimprimarea unor cărți de bază pen-tru studii aromânești care nu stau pre-tutindeni la dispoziția cercetătorilor, cum e cazul multor cărți semnate de autori ca J. Thunmann, G. Weigand, P. Papahagi, Th. Capidan, A. Hăciu, V. și St. Diaman-di, D. J. Ppovic (care, în afară de „O Cincarima”, tradus numai parțial în românește în 1934, a adunat un material enorm în cele trei volume despre sîrbii din Voivodina). Textele vechi aromânești greu accesibile așteaptă publicarea lor în niste ediții științifice serioase (unele nici nu sunt publicate pînă acum precum codicele omiletic descoperit în perioada interbelică de Haralambie Plenakovic, sau dictionarul pentaglot al lui N. Ioanovici). Literatura „clasică” aromânească care nu e cunoscută majorității cercetătorilor decît prin niste reeditări necorespunzătoare, ar trebui publicată prin reprint (comentat și explicat pe indelete) pentru cititorul a-român, cel român și cel european interesat în afacerile balcanice: Cavaloti, U. cuta, Daniil, Roja, Bolagi, Montan (în parte, există ediții recente, dar nici una nu este la înălțimea exigențelor științifice moderne). Ca să fiu sincer, am impresia că există astăzi prea multe periodice a-românești²⁰, dar mult prea puține cărți.

Desigur, situația actuală din Balcani nu e deloc prielnică pentru studiile arom-ânești care trebuie să aibă în vedere toate statele balcanice, aromâni fiind, cum foarte potrivit a subliniat de curînd is-toricul aromân Nicolae Șerban Tanașoca, cel mai balcanic dintre toți balcanicii. Cred că ne trebuie ceva răgaz pînă cînd relațiile interbalcanice se normalizează din nou. Aromânii cu experiența lor ca minoritate etnică se vor feri să sară toți pe același band-wagon.

Concedez cititorului nesatisfăcut de rîndurile de mai sus că sunt ca istoric aus-triac neimplicat personal: sunt și relativ dezinteresat. Totuși subliniez că nu e ca-zul să revendicăm nu știu ce drepturi „naționale”, ci să folosim ultimele clipe cit se mai pot face la aromâni cercetări în vivo, atîta timp, cit relațiile interetni-ce în regiunile aromânești din Balcani n-au ajuns încă din nou la anatomia în vivo.

Nu e nevoie să subliniez că nici o si-tuație politică nu ne îndreptățește să re-nunțăm la drepturile omului — și arom-ânilor le revine și lor o anumită porțiune din aceste drepturi!

stampe reprezentînd Moscopolea și minăș-tirea Sf. Ioan Prodrom. Am publicat-o cu comentariul necesar anul trecut într-un volum al Academiei sîrbești (Zapadnoevropski barok i vizantijski svet, Belgrad, 1991, p. 245—254).

¹⁴ Un exemplu din multe: J. Balaciu, R. Chiriacescu: Dictionar de lingviști și filologi români. București 1978, p. 93, și 108.

¹⁵ Binevenită este seria începută de cu-rînd în ziarul „Desteptarea”, semnată de Justin Tambozi. — Ceea ce așteptăm cu nerăbdare este continuarea Dictionarului istoric și genealogic al lui M. D. Sturdza (Paris 1983), plin de material despre fami-ii aromânești.

¹⁶ Orașul Kozani (Cojan), de unde se trage familia lui (cercetările au fost fă-cute și în perioada interbelică) avea și în sec. al XVIII-lea o populație mixtă.

¹⁷ „Die Aromunische Frage”, Viena, 1974.

¹⁸ Prietenul meu G. Carageani (Napoli) a furnizat între timp date prețioase din arhivele italiene (în Istoria contempor-nea, Bologna, 1987, p. 929—1007).

¹⁹ O. Daniel: Albanie, une bibliographie historique. Paris, 1985.

²⁰ Și pentru că sunt prea multe se o-cupă de teme care n-au tangență arom-ânească, chiar în mod contraproductiv. Aromânii, pretutindeni în lume minoritari, ar trebui să aibă mai multă sensibilitate pentru situația altor minorități (ei se consideră chiar numai „oaspeți” în Gre-cia, Albania, Macedonia și Bulgaria? — vezi „Dreptatea” no. 11 din 1991, p. 8, des-pre „Tara Securilor”).

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Maria Luiza Cristescu, cea mai fermecătoare vrăjitoare din „Castelul vrăjitoarelor”

Despre proza vieții și poezia nemuririi: Constantin Ţoiu, Nichita Stănescu și Grigore Hagiu.

Constantin Stan a prins „Expres”-ul în vreme ce Alexandru Condeescu a rămas la Muzeul Literaturii.

Sub puritatea zăpezii

Joi sună. A ascultat interviul, fenomenal, atita sinceritate, mină de artist, se simte, creier de jidan, spune, astia au creierul ceva mai greu, d-ai să sint peste tot, lady, crede-mă ești mare. D.D. devine neliniștit, întotdeauna după interviu sună telefonul și de fiecare dată este același domn Fabian de la Radio care vrea să vorbească neapărat cu mine, „Te vreau, aud, vocea ta m-a înnebunit, la noapte am să visez monștri”. Macho, gin, desc, știe că nu sint singură acasă, pină și maică-mea este aici cu Albert (și-a pierdut galosul în zăpadă, o aud spunându-le alor mei și timpitului mergea în ștrîmfi mai departe, noroc cu tac-fo, el a văzut că un picior este fără galos și s-a întors să-l caute, zăcea într-o grămadă de zăpadă și copiii mei nu se mai sātu, rau de ris, iar Albert scipea ca un bec de o sută de fericiere, că măcar aici îl bagă și pe el cineva în seamă), iar eu nu pot spune decât timpenii, mă chinu-ieste, gîndesc, îi face plăcere să mă chinu-iască, „Mă bucur, spun, pe curînd”. Închid, D.D. respiră ușurat în fata ferestrei, din bucătărie, „La spune, este tînăr acest Fabian?” „Da, relativ tînăr”. „Și de ce sună așa de des?” Doar lucrăți împreună” „Vezi tu, exact aici stă ne-cazul cînd sint eu acolo nu-l Fabian, pur și simplu nu apucăm să discutăm, asta-i...” „Dacă mă inseli, te omor”, „Stiu, mi-ai mai spus-o”. Vreau să plec la ceilalți și se așază în fața ușii. „Este ceva?” „Sint multe, spune ești oarbă, nu vezi, eu am probleme, mă frămînt și tu...” „Nu dramatiza, spun, tu ai probleme și eu am probleme, Amîndoi avem probleme, D.D.” „Te-ai schimbat, spune, independenta asta mă enervează”, „Văd, spun, să stăm de vorbă după ce adorm ceilalți, nu crezi?” „Ce să vorbim?” „Despre noi”, „Ascultă, Schatz, te cunosc ca pe buzunarul meu, ce să mai vorbim despre noi?” „Tu ai probleme, ce să vorbim despre construc-ții? — tot nu pricep nimic”, „Schimbă-te, nu-mi place răceala asta, o simt pină în măduva oaselor”, Cită drentate are, imi spun, aproape cu milă (asta va fi con-damnarea mea la moarte, într-o bună zi: mila), m-am schimbat total și nici măcar nu am sentimentul că-mi lipsește celălalt EU. Am început cu părul, adio plete în vînt, se poartă scurt, și mai scurt, vă rog, ca la domni, fruntea cit mai liberă, slavă Domnului, este destul de lată, față deșteaptă, stie familia ce are ochii să se vadă cit mai bine, merită, sint frumosi (două lucruri mă înnebunesc la tine, lady ochii și buzele), mari și verzi ochi de vrăjitoare, cei treizeci de ani să se vadă, minunații să se vadă că sint Femeie și nu un corp învelit în stofe. Seara, în fata parodiei de oglindă din baie imi cercetam corpul. Aici mai trebuie luat, aici mai trebuie pus, imi spuneam, mă modelam cu o răbdare narcisistă, observam orice schimbare în mine și constata-m că nici un maseur din lume nu poate face ceea ce tu singură faci, aceste comenzi ce vin de undeva din tine, sint o FEMEIE, deci trebuie să mă plac EU, altfel nu mă va place nimeni, numai EU pot da acestul corp dragostea de care are nevoie, nu Jo, nu D.D., nici copiii, Eu, iar corpul meu se va lăsa modelat, singur se va modela numai ca eu să fiu multumită, „Nu-ți place?” „Mi-ai plăcut întotdeauna, doar stil, estl singura femeie în viața mea”. Doamne, țioă ceva în mine, de ce nu-l lei în brațe, ca pe un copil, de ce nu-l spui ceva tandru, de ce omori fiecare gînd înainte să apuce să se transforme în sunet, „Te iubesc, D.D.” Mă lasă dincolo, Albert se tăvălește pe jos de ris, al mei sar ca smintitii, pe fotolii, maică-mea rîde cu lacrimi, televi-zorul este mont. După atîtea și afitia seri avem pauză de televizor. Serj ca asta sint rare. Eu tricotez, gîndindu-mă la Jo. Ca o elevă în pubertate fac planuri după planuri, o vară cu Jo undeva în Maramuros, numai noi doi rupți total de familie măcar o săptămînă, s-ar putea arania, o lună ar fi imposibil, D.D. cu rebusul în nas, cu Carpații lui fără fil-tru și paharul de votcă. El nu-si face planuri. De fant nici nu stiu dacă D.D. si-a făcut vreodată planuri, Cu mine nu discută decît literatură și politică. Ce simt eu nu-l interesează. Înainte de cul-care fac baie copiilor, Dominique urlă ca lesită din minti. I-a intrat spumă în ochi. „Nenorocita dracului, ineci copilul!” „Spal-o tu”, strig îndărăt, în timp ce-l clătesc părul cu dusul și mă întreb dacă este un strigăt de furie femelască sau unul de totală enuziere. Idila s-a dus. Nu mai aud nici risul lui Albert, Nici Edj nu mai tropăie în antreu. Cînd Papi și Mami se ceartă, progeniturile fac li-niste, Nici Dominique nu mai plînge,

D.D. îi șterge restul lacrimilor și o duce în pat. „Prințesa mea face nani...” În seara asta se va ruza singur cu copiii. Eu rămîn cu Albert și cu maică-mea în sufragerie. „Sinteti prea nervosi, zice maică-mea, munciti prea mult și asta face nervi”. Trag pernele de la fotoliu și le fac un pat dublu pentru noapte. „Eu nu sint nervoasă”, îi spun, întinzîndu-i lui Albert o pijama de-a lui Edj. „De ce-l aduci fără pijama, o întreb, lucrurile de corp nu se imprumută”. „Voi ați purtat unul de la altul și nu ați murit”. „Alte vremuri”. „Alte idei, zice, asta-l, aveți prea multe și sinteti buieci asta-l”. Jo sună din nou. Vocea lui are gustul unui măr timpuriu. Sute de kilometri prin eter și aici, lingă mine, este proaspătă, mă pișcă pe piele. „Imi placi, lady”. „Ești nebul, spun și tirziu, am musafiri ce dorm în sufragerie și doi copii ce abia au adormit, am...” „.....un bărbat cu cea mai înaltă cotă, de inteligentă, dar cu care nu poți face nimic, pentru că este permanent obosit”. Sadism. Vreau să închid, stiu că D.D. stă călare pe plapu, ma rosie, așteptînd să audă ce explicații mai dau acum acest blestemat de Fabian (este numele lui Jo, pentru ai mei) care de fapt nici nu există (bine că n-a întrebant de el la slujbă!), vreau să trîntesc receptorul în furcă și nu pot, Imi place vocea lui, am o nevoie fizică de ea, ca de cămasa de noapte ce mi-o trag pe cap. „Sint goală, spun și mi-e rece.” „Nu simți buzele mele, lady, sint ca un vulcan...” Reusesc să-mi pun cămasa de noapte pe mine și mă asez la picioarele mamei pe patul imorovizat. Dincolo tu-seste D.D., semn că trebuie să pun punct discutiei. „Ninge, spune, îți poți imagina un sfîrșit de săptămînă undeva mai aproape de plebe?” Sigur urlu în mine ca un ciine în lanț, zeli sint între noi, darling, și aici ninge, dar mine, odată cu circulația de dimineață rămîne o zloată mur-dară, iar eu nu pot pleca nicăieri, patria are nevoie de mine aici. Eu sint plebea, honey, eu și numai eu, plebea m-am născut și plebea am să mor, chiar dacă beau sampanie la onomastica ministrului X și mă întrec în nevasta prim-ministrului Y în curtea grădinitei germane, eu sint eu și sint mîndră de ceea ce sint, chiar dacă uneori mă strînge cam tare cureaua. „Si aici ninge, răspund de două zile, avem zloată și nămeti, ce vrei, capitală...” Mîine, dacă seful oel mare (de ani de zile știu și au grijă alții să mi-o spună în cele mai ispititoare forme că acest bărbat este trecutul, prezentul și viitorul meu, singura mea dragoste totul, absolut totul între pămînt și cer), dacă acest Boss doarme prost și vrea să viziteze ceva (cel puțin o bucurie pe zi), ei bine, mîine va trebui să pun mina pe lopată și să ies la acțiunea de a întoarce zăpada cu albul în sus, în vreme ce microfoanele montate în conacii din jur transmit gra-tioase imnuri patriotice și folclor (pentru fiecare clasă socială cite ceva). „Mi-e dor de tine”, spune de data asta serios, de parcă ar citi un tratat de pace. Tusea din dormitor se înteteste, adevărat atac ast-matic. „Trebuie să închid, spun, este tir-ziu”. Albert a adormit și stă cu picioa-rele peste burta mamei. Dezvelit. I este, precis, prea cald acasă au doar sobă cu lemne, se face repede frig. Maică-mea mă urmărește ca o cucuvea. Si-a pus un ba-tic în cap, tras pină aproape peste ochi și, de sub el, are totul în vizor. „Mi-e dor de tine, repetă ninge și mi-e dor de tine”. „Si mie, spun, noapte bună”. D.D. nu mai tusește. „Cine era?” întrebă maică-mea. „O cunoștință”, răspund. Stie că mint. Femeia asta m-a prins totdeauna cu mincluna. Privirea ei iscoditoare trece prin mine ca razele Gamma. „Fa-bian?” întrebă D.D. „Din provincie, spun. Imi propun să-mi facă lansarea cărții la ei”. „Si?” „Nimic. Mă gîndesc”. Ne pupăm pe frunte, pe ochi, pe gură. D.D. se întoarce cu spatele și adoarme. Apringi veloza și citesc. „Mi-e dor de tine”, mi-a spus, mă gîndesc și lacrimile încep să-mi curgă ca la comandă. În sfîrșit, cuiva îi este dor de mine. Imi su-flu nasul ca un copil și plîng, plîng oîmă mi se face frig și trebuie să stau în cada plină cu apă fierbinte să mă încăl-zesc. „Cine era?” o aud din nou pe maică-mea. Stă, mereu cucuvea, pe marginea căzii. „Nimeni”. „I-am spus lui D.D., o aud, n-o lăsa în Presă n-o lăsa să scrie, o femeie trebuie să se ocupe de casă și copii, i-am spus, dar el a rîs numai, zice, a rîs și mi-a spus că el stie ce a dus la altar și că dacă nu erai deșteaptă nu se însura cu tine, așa zice, și acum văd că ajunge la vorbele mele și tu aduci nenorocire în casă cu literatura ta”. „Mamă!” „.....cine are nevoie de literatură în tara asta, spune, te puteai face soră medicală, eu sint tărăncă, i-am citit pe Cosbuc și-mi ajunge, cartea ta n-am timp s-o citesc, trebuie să merg la colectivă, ca soră medicală aveai de toate, bani, carne, rela-ții...” „Mamă!” „.....că si Leni spunea, tanti Marico, Esther este foarte deșteaptă, dar cu literatură ei nu ajunge departe,

Cine te cunoaste de tîne aici, dracu, acasă te stiu toți, cu un halat alb pe tine arăți ca un inger dar tu nu m-ai ascultat, nu si nu, facultate, D.D., este bun, nu am ce spune, are un suflet mai bun ca al tău, însă acasă este acasă și asta nu vrei tu să pricepi”. Se duce pe nesimțite, așa cum a venit. Trag aer în piept și-l arunc afară cu putere. Ca o locomotivă cu abur. Las apa să curgă și mă vir în așternut lingă D.D. Acum imi e cald. Maică-mea mormăie ceva dincolo. Cu siguranță se roagă. Ea se roagă întotdeauna cînd nu mai are argumente în războiul cu noi, copiii. Mă simt bine. Sint iar copil, copilul ei. Si ea, cucuveaua de ea, se roagă pentru binele meu. Este grozav să nu faci nimic și cineva să rezolve totul. De data asta sint sfîntii la rînd. Mama i-a che-mat, precis, pe toți la raport. Mîine o să am o zi bună.

Într-adevăr der Führer a avut o noapte căcăcioasă, zăpada este întoarsă pe dos, scipește, de parcă ar fi poleit-o cineva, sint la stilbul cu numărul 8 (acest număr mă va urmări și peste o sută de ani) și strig „Ceaușescu — PCR”. Încindu-mă de ris cînd îl văd pe celălalt cită dragoste față de aproapele lasă să li se scurgă printre dinții de tablă: mă împing înainte cu voinție dacă tot am făcut o faptă bună pentru devenirea țării, atunci să fiu cel puțin în rîndul întii. „P.C.R.” radiază, dă din miini ca Donald Duck (deși, pe Dumnezeu meu, Louis de Funès era mai bun), spune ceva, lumea urlă în ex-taz, ca în fata unui Guru, Nicolae, Gurul meu si-al națiunii române, precis ne mul-tumeste pentru această dragoste sărma-nul, acasă lua suturi în cur de la Andruța (desirile bătrînelului Scorrillus la bodera 1 Mai, colț cu Filantropia, erau urmărite cu un interes nebul, ah, să mori nu alta, beat și comic ori era senil ori îi înnebunise luxul în care trăia și de care avea groază ca de dracul) și aici era iubit: „Ura”, strigă stilbul numărul nouă, mă doare ceafa de încordare și invidie (pe mine nu m-a iubit nici maică-mea atît de furtunos), înainte, imi spun, rupe fron-tul și tine-te după el, poate nu mai ninge în iarna asta, arată ce poți, Esther, imi spun și minoritățile naționale au senti-mente patriotice, fii mîndră de clipa asta, poți pină istoria ta cu coadă, darling... Ce ar fi să mă reped în fata lui și să-l scuip între ochi, opincar nenorocit, du-te dracului (asa ceva se poartă peste tot în lumea liberă) cu panarama ta cu tot (cred că după prima frază as fi ca brinza el-vețiană, cu găuri și împachetată în celo-fan), Ollvia lui Popeye era nimic, asta mamă a Grachilor, Elena, un amestec de cretinitate (s-a născut cu ea) și paranoia, cine dracu ti l-a scos în cale pe păduchio-sul asta (Andruța personal putea confir-ma) și v-a pus unul lingă altul, eroi na-ționalii, să verși nu alta, lăsați-ne în pace, că strig, eu una nu mai pot vedea stilbul asta și teledrumul, unde să fuz să scap de voi, două generații vor munci să aducă istoria la forma ei initială, nici solmiil patriei nu mai cred asemenea povești, cînd Făt-Frumos are acceptul prezidențial în mină, iar Ileana Cosînzeana se perso-nifică cu Patria, superb cuvînt, degradat prin prea deasă folosire; să urlu, să plîng, să-l apuc de gulerul cămășii lui de mătase, lasă-ne în pace și du-te cu Dum-nezeu, la Bokassa, în China, unde vrei, numai du-te. „PCR” strigă gloata și eu cu ei, nu, nu am velleități de martir, chiar așa spartan nu m-au educat babacii, „Ura!”. La ce să mori ca un porc de ciine, impuscat de securisii și scuipat de mulțimea în delir. „Ni-co-lae PCR”, poate apuc un pasaport, Parisul mă așteaptă, Viena „Ura!” strig și nu mă rusinez (99% din populația țării era alături de mine), d-ai-a am rămas ca națiune, imi spun, azi romanii, mîine grecii, apa trece, pietrele rămîn, „PCR” strig și mă văd pe străzile Romei eu, piatra de temelie a noii țări (Săraca Tară!), mîine mi se vor „acorda” interviuri mai sus, poate apuc o slujbă în Cultură, „Ura!”. Cel puțin am curajul să recunosc ce lichca sint (din cele 99% sint cel puțin 98 mai jigodii ca mine); începe să burnițeze, Cezarul s-a urcat în caleasca de aur și acum bea cafea colum-biană (nu ovăz fierț ca mine!) alături de Prima Doamnă, iar noi, braviil soldați de paie, rupem rîndurile și ne îndreptăm spre locurile unde avem de semnat con-dica pe ziua de azi; „Mascaradă”, începe o colegă discutia la gura liftului, „totul este o mascaradă ordinară”. Atentie, semnălizcează materia mea cenusie, gagi-ca este din Găești și face „Stefan Gheor-guiu”, danger, zimbesc, „crezi?” „catego-ric” zice, „groz să-ti dai cu părerea”, spun, si dispar după colț, ce viață, să-ti trazi un glont în creier și s-o termini cu toate, această auto urmărire, să nu fac ceva depăsat, să nu spun ceva cu două înțeleșuri, nervii mei sint ca un mat de oaie, se întind că poți face gimnastică pe ei nu, așa nu mai merge, săptămîna ce vine plec în Apuseni. Jo și nimic alt-ceva, mă curăț de păcate politice prin

sex, ah, Jo și ana Jordanului, Jo este Jo, el imi dă ceea ce nu capăt acasă, la stil-pul cu numărul opt și aici, în această pe-pinieră culturală, „hallo Esther, frumoasă zi, nu?”, „clar pină și zăpada si-a re-căpătat puritatea pierdută, de ce n-ai recistiga eu anii pierduți”, „hi răspund, splendidi, ploaia asta mărunță mă in-spiră”...

Joi seara plec, De data asta nu am de-cit o singură zi, simbătă trebuie să fiu aici, chiar dacă as face opt sute de kilo-metri pe jos. Stau în camera îngustă de hotel și aștept seara. Atunci vine Jo. Un-deva la jumătate de drum, nici eu în avantaj nici el, fiecare cu kilometrajul lui, corpul meu vibrează ca firele de înaltă tensiune; sun acasă, e totul în ordine, spune femeia, doar Edj și-a rupt pleoapa și D.D. este cu el la cusut, exact în ace-lași loc, spune, domnul a fost foarte sper-iat cînd l-a văzut plin de singe și urla ca un purcel a chemat Salvarea, spune, și un spital n-a vrut să-l coasă, cică ei au probleme mai grave ca o pleoapă de putoi, spune, asa că de acolo au luat ta-xiul și s-au dus la alt spital și așa l-au cusut, ride, ziceam eu, așa stau mai prost cu mortalitatea (macabru, gîndesc aici ar fi fost propriul copil în loc), dar dom-nul nu pricepe de glume și mi-a zis, stil ce, Flori, ai grijă să nu-si rupă și aia mică ceva, spune, și eu stiam că-l supă-rat, si i-am spus aia mică lsi rupe ceva peste zece, doispe ani și el mi-a închis telefonul și acum am frică să aud cheia în ușă (vocea devine plîngăcioasă) că cine stie, cu nervii astia, mă dă afară, spune, așa că mai sunați o dată, într-un ceas și lămuriti-l cum știți Dumnevoas-tră...

Trei clocănturi scurte în lemnul usil e Jo, mi se taie picioarele, văd negru ca anemicii, deschid. „Servus, lady”. Paltonul zace pe jos, în cîteva clipe este mai rău ca după bombardamente fa-cem dragoste în fata usii, peste hainele noastre, încă încălzite de cele două cor-puri, simt tocul cizmei în coastă, „lady, lady, lady, aud, zi și noapte nu mi-am dorit decît momentul asta”, nu mă mai doare nimic am să flu prima femeie ce face amor pe cizme și ciorani mirosind a transpirație, „și tu mi-ai lînsit”, spun, „jură-mi”, „iti jur”, doamne, ceea ce se întîmplă cu mine nu este normal, asa nu am reactionat niciodată, sint de necontrol-at și mi-e frică de mine ca de o umbră între EU și El, „jură-mi că nu se va ter-mina niciodată” imi spune și buzele lui sint fierbinți, „abia am început, abia am început”... Fumăm în pat (abia acum simt urmele tocurilor), unul lingă altul. Am deschis televizorul, senatorul Jordache face locmai dragoste cu fosta cumnată, și acolo ninge, „ca si aici”, spune, și acolo, (în bravul serial „Om bogat, om sărac”) este o cabană de lemn și un pat ce nu se mai termină, „vezi, spune Jo ca și povestea noastră” (altădată as fi găsit de un teribil prost gust asemenea compa-ratii, acum le găsesc încîntătoare), „al dreptate spun, exact povestea noastră”. Il sun pe D.D. „Trebuie chiar acum?” „Face pe amantul rânit, „Absolut”. „Ce s-a întîmplat, întreb, excersați sinu-cidori în lea?” „Pentru seara asta imi ajunge Flori”, spu-ne, acru, și enervat, de parcă eu as fi vinovată de toate. „Stiu, Mi-a spus”. „Este O.K., spune l-am cusut și acum doarme”.

Jo imi mingile picioarele, imi vine să rid și nu-mi pot lua de fel o mină îngrijorată. „Mîine ești aici, spune, fii harnică și nu dureze ca data trecută”. Mîinile lui urcă și coboară, am febră, precis mi-e cald și rece în același timp, mă sărută (D.D. s-ar înrosi numai la gin-dul că se poate sărula și astfel), imi tre-mură mina pe receptor și vocea imi sună curios, că mă întrebă dacă sint obosită sau am răcit pe drum. „Am să fac o baie fierbinte”, spun, „ne vedem mîine”.

Se face tirziu, ar trebui să dormim măcar un ceas, gîndesc imi ghiceste gîndul și ride, „lady, dormi în tren, acum sintem aici și nu se doarme”, sint frîntă și mă întreb dacă as putea rezista o viață în-treagă cu un asemenea bărbat lingă mine, facem din nou dragoste (a cita oară în seara-noaptea asta ?!), „te leg cu lanțuri de mine, spune, și nu te mai las”, cara-ghios, gîndesc, toti bărbaiții tin în lanțuri ceea ce le place (slavagazimul merge înainte), se luminează de ziua și ne lu-bim din nou, de parcă abia ne-am văzut, cu violență pur și simplu nu mai sint eu „lady, n-am să mai pot fără tine”, mi-e frică de ceea ce nu stiam că am (doamne, mă rog, în timp ce mă soală, fă să nu înceo acasă cu asa ceva, nu mă ne-noroc, doamne), „nici eu, spun și nu mint, nici eu”. Arătăm de parcă am fi alergat la Marathon, „rămii și azi, spune, eu am araniat acasă...”, asa, în mijlocul camerei, seamănă cu un copil neajutorat, „nu pot, spun, Dominique isi are mîine ziua de nastere”, mă sărută de păr, mă trage lingă el, mă dezbracă într-un tem-po de-ți ia răsuflarea, „nu te pot lăsa să pleci” spune și totul se învîrte cu mine, un carusel urias nu te pot lăsa să pleci”, repetă, „trebuie”, soun, ametesc (nici n-am putut minca de aproape două zile), imi curg lacrimi pe obraji, „trebuie”, spun plîng, mă rup de corpul lui și sint cum mă doare fiecare fibră, „TREBUIE”. Tronul vine cu întirziere, am loc la geam și sint singură cu două bunicuțe, alergă pină la capătul peronului și stă acolo in-tervenit, cu o batistă albă în mină (pro-vincial? teatral? fermecător?). „un bărbat ca muntele”, spune una din bunici, „ai grijă de el să nu ti-l ia alta”. Nici el nu-l ai meu, as vrea să-i răspund, acest brad de om este dat, cu certificat în regulă, eu sint cea care îl fură celel-alte pină vine alta și mi-l fură mie... Reazem fruntea de fereastra rece, ninge,

aici zăpada este zăpadă, poți simți iarna ca anotimp, undeva, după dealuri, este satul meu și maică-mea are precis treabă pe-afară, taică-meu doarme și este cald în casa noastră bătrână, miroase a piine și-a mirodenii, și lemnele trosnesc în soba de tuci, iar eu alerg cu o sută pe oră, ca o umbră peste această idilă și am ochii încărcati de lacrimi și sufletul greu. Șapte ceasuri de somn, este dimineață, trec de la gară pe partea cealaltă de stradă, cumpăr flori și o păpușă cu păr castaniu, aproape saizeci de centimetri, iau tramvaiul și ajung la câteva minute după plecarea lui D.D. (precis ne-am încrucișat pe drum, spune Flori), copiii dorm, fac dus și adorm în picioare. „Sărmana femeie, o mai aud pe Flori spunând, se omoară cu munca...” Il visez pe Jo („nu te pot lăsa să pleci”, spune, și mă leagă de el), pe D.D. („stiam eu că aici duc interviurile tale tipă, îndreptind un cutit de măcelărie spre mine”) pe soacră-mea („dă-o afară pe Ordinara, spune, ne-a pătat onoarea familiei”), mă agiț, pling, vorbesc în somn. Aud soneria, apoi pe Flori. „ah, bine ati venit, doamna doarme”. Fiesta începe.

Trebuie să fi dormit somnul mortilor. Masa este aranjată, florile lor (ale mele stau în bucătărie), farfuriile lor (cadou de nuntă), cadourile lor stau lângă televizor, frumos aranjate, ca la expoziție. Păpușa de la mine nu este în natura moartă, zace undeva într-o WC și camera copiilor, D.D. este la trei ace și Dominique are o roche croșetată. „Da' nu s-ar spune că nu ai somn”. „Imi pare rău”, mă scuș, căutând privirea lui D.D., să ghicesc dacă meciul a fost jucat în absența mea sau nu, ochii lui nu spun nimic și asta doare, ori de câte ori caut un aliat mă îndepărtează. Se bea Corăbioară și se cînta „Hoch soll sie leben!”, fără mine, eu am ceva în gît, un nod care nu vrea să cedeze și apasă pe spirit. Mă gîndesc la cei cinci ani trecuți, mai precis la momentul în care am simțit aoa curgînd pe picioarele mele și Dominique mă izbea cu toate puterile în ficat. „Intii soăi lino, leul și apoi mă duci la spital”, i-am spus lui D.D. „ești nebună, mi-a spus, acum văd că ai rămas gravidă ca să pui mina pe mine”, „te înșeli, i-am spus, am rămas gravidă că nu aveam idee de sex”, „ha, ha, ha, a ris, stătea țepăna ca betonul”, „rizi ca prostul, i-am spus, ti-a plăcut, nu, altfel nu te culcal cu mine”, „dacă pierzi copilul divorțăm”, mi-a spus și s-a ridicat să cheme un taxi.

„...drei mal hoch!”
Durerile erau rare, dar mă loveau pînă în creier. „copil afurisit”, am gîndit și mi-a părut imediat rău, doctorul e negru, de fapt un student la medicină „respiră adînc”, spune și-mi masează burta. „îi pot vedea părul”. Primul tiotă. „aveți o fată”, spune sora medicală stiam, totul era cumpărat în roz, Dominique, primul meu copil, sint obosită, o sîrseală plăcută, nu am voie să dorm spune sora, le este frică să nu pierd sînge. „aveți un copil frumos, spune, eu am văzut mulți copii, dar acum este ceva aparte, acest copil a venit curat pe lume, ca un trandafir”.

„Tu nu spui nimic, mă întreabă D.D., totîi au cîntat, numai tu nu, ce faci, dormi?” „Mă gîndeam”.

„Jurnalistă, mă scușă D.D., totîi jurnaliștii sint cu capu-n nori”. Se face liniste. Așa ceva nu este nimeni dispus să cumpere. Tante Paula găsește tortul soacrei fantastic. „Ale tale sint la fel de bune”, laudă soacra la rîndul ei. Fiecare găsește ceva deosebit la celălalt (unii se urăsc așa de tare că nu se pot privi direct în ochi), prefăcătoria asta mă omoară, numai în fața mea fac masă compactă, pe mine mă urăsc în colectiv.

„Toate jurnalistele sint curve”, se trezeste soacra vorbind și celălalt dau din cap afirmativ, da, au auzit fel și fel de povești despre femeile astea, aud una serioasă merge la muncă, se face profesoară sau dentistă, nu umblă cu un carnet în mînă prin hoteluri cu bărbați după ele, ca mustele. „ce mai, conchide mama-soacră, sint curve asta-l”. Mă simt ca Femeia-sarpe și D.D. nu spune nimic, tace și fumează, în vreme ce sint trecută prin colimator, dacă sint o curvă, îmi spun, atunci n-are rost să-mi mai fac reproșuri, Jo și urgia din noaptea trecută: îi simt încă, buzele pe piele, palmele fierbînti ce mă caută în întuneric, mă desfac ca pe-o floare, petală cu petală.

Două lucruri nu inghite Clanul, aud, tărani și jurnaliștii. Tărani, că sint hoți, vind totul prea scump și te trag în piept la cîntar: jurnaliștii, că au femei în brașlă femei-usoare, femei-vulgare, femei pe care nu-î bine să le lași în casă, că-ți iau bărbatul, ce mai, păcatul și pe-deapsa iadului, femeile astea. Iar eu făceam parte din amîndouă categoriile.

„Sărman D.D., gîndesc, ce predică aude cînd nu sint eu de fată”. Unii vor să plece. Nu-î conduc. O face Familia. Mă gîndesc la Jo. „Nu vreau să pleci, mi-a spus, nu stiu cum am să pot fără tine...” Mi-e frică. Stau pe o frînghie, ca un acrobat, pot cădea sau frînghia se poate rupe, un sentiment de nesigurantă mă bîntule.

„Du fata în pat, imi ordonă soacra, e tirziu pentru un copil”. La televizor se dă „Pe aripiile vîntului” (bineînțeles, serial). „curvistina dracului, aud, îl vrea pe în-suratul...”

Spun împreună cu Dominique „Tatăl nostru”. Edj doarme de mult, mă asez în camera din fund pe canapea și visez încerc să-l aduc pe Jo în fața mea, ochii lui mari și verzi, ca iarba în soarele amiezii.

Spun împreună cu Dominique „Tatăl nostru”. Edj doarme de mult, mă asez în camera din fund pe canapea și visez încerc să-l aduc pe Jo în fața mea, ochii lui mari și verzi, ca iarba în soarele amiezii.

Spun împreună cu Dominique „Tatăl nostru”. Edj doarme de mult, mă asez în camera din fund pe canapea și visez încerc să-l aduc pe Jo în fața mea, ochii lui mari și verzi, ca iarba în soarele amiezii.

Spun împreună cu Dominique „Tatăl nostru”. Edj doarme de mult, mă asez în camera din fund pe canapea și visez încerc să-l aduc pe Jo în fața mea, ochii lui mari și verzi, ca iarba în soarele amiezii.

Werner Söllner

Ilustrate din Elveția

1.

Ah, această țară deosebită
imi oferă timp și trabucuri

Acoperișurile sclipesc de departe
călătorilor și între casele izolate
oamenii beau Henniez
și se salută voioși și își spun
unul altuia cu inimă ușoară rămas bun

Sus pe Alpi
se cațără de colo pînă colo ciudat
bărbați puternici cu dinți strălucitori,
la gaterul de lingă lac taie
trunchiuri de măr și bat în ele
în această țară deosebită

Păsări și pești așteaptă
cu voioșie pe mal
semințele aruncate, zgomotul
cînd cuiul lovește lemnul
nu mai poate lipsi nimănu

2.

Ah această țară deosebită

La miezul nopții
pe străzile orășelului
miroase a fin proaspăt coșit
și luna se preocupă intens
de inimile dascălilor burlaci

Pe promenada întunecată de pe malul lacului
unde începe și se sfîrșește lumea
femei tinere arătoase
aruncă vorbe înaripate cu limba
în gura iubitorilor nerăbdători
și nu duc grija
Europei și a primarului orașului
și eu suflet
mărunt captiv
sint tolănit în pat
și mă gîndesc la năluci
să mă pot în sfîrșit infricoșa

3.

Și, ah, această țară
colivie la lac
această țară deosebită

O societate amestecată de păsări
cîntătoare, bicicliști ai văzduhului.
Trebuie să fii ornitolog
sau să trăiești aici cîțiva ani
ca să le descoperi nevrozile.

Alături de ele cîțiva străini,
care se invitesc pe lingă gratii și strigă,
strigă mereu. Cine ascultă atent poate
să le înțeleagă și chiar să le imite (Peste
cîteva zile aproape fără accent)
Rațe al căror penaj
sclipește datorită captivității
sau a hranei
alcătuită grijuliu

Din timp în timp se rostogolește
un gologan, sună
la castel

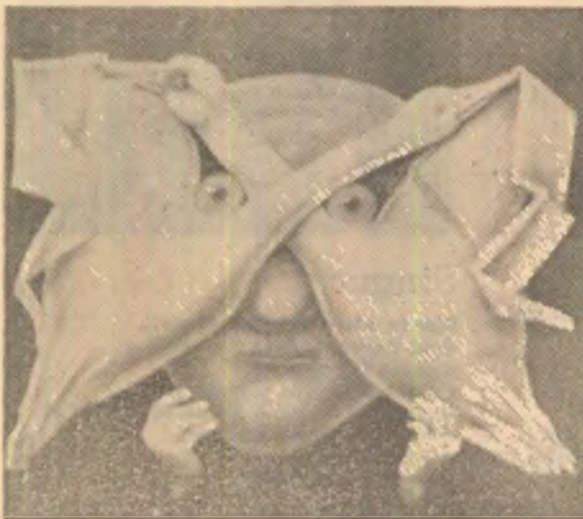
Apoi păunul își desface
simbolul destrămat al splendorii lui
și cheamă la împreunare
în fața miinii publice. Fișie
fantomatic, parcă prin golurile plasei de sîrmă
se strecoară duhul lui Augustin.

Tirziu în întuneric stau
nedumerit în fața coliviei. Înăuntru luminează
libertatea, afară trosnesc
vergelele în coșul pieptului.

4.

Bine dispusă și puțin plictisită
țara se întreabă despre ea, doritoare
să fie defăimată și prețuită

Se ține de o parte în timp
ce se inghesuie în prim plan

Licăre lumini reci foșnitoare
vin de la sine
din sclipitoare cutii
și sint băgate ca altundeva
mereu în alte buzunare încit
le produce supărarea poezilor la Féchy

Unde zăpada pare pieptănată
pe creste, poporul în unire
meditează voios cînd mințile lui
înfăptuiesc permanența în așa fel
ca să nu doară.

5.

La adăpostul catastrofelor în acest
țînut deosebit de netragic unde focurile bengale
mă conduc cu lumina lor spre casă aproape în
fiecare noapte, ca să nu uit cumva, țara
înundată în această vară de rămășițe și crize,
surprinzător dar nu deosebit de supărător
acum merg, de la un capăt la altul al țării
acum vin din munți și chem ciinii înapoi
pe cînd
timpul ajunge și aici încet cum e,
sau
merg din bucătărie, sus în camera întunecată
unde închid ușile și fereastra
în fulgerele difuze ale ceasului, înconjurat
de lucruri, practic, de obicei, și indiferent
și gîndurile unor prieteni, care în marea
vorbărie
ajung de nerecunoscut, și ale cîtorva altora,
care își impart absența și piinea cu mine,
în vara asta simț, cum mă urmărește ceva,
cum pierd ceva, o pulbere densă albă,
ceva ca făină de zăpadă pe o hirtie
neagră
un aisberg desenat, care nu mai împinge vaporul
ci îl închide etanș,
praf pe florile de răsuflore deasupra apei
de asemenea
pretutindeni la mine însumi și o muzică albă
în copacii de foc pe cer, de asemenea somnul
întunecatei Phoenix din cuibul în flăcări

6.

Toamna coboară albă
treptele munților, urma ghețarilor pe ghețe
și desenează pe hărți
hotarele verii.

Cel care nu mai numește toate
zilele frumoase se uită pe
fereastră afară și cînd vin oaspeții
merge spre scară cu cămașa
asudată deasupra pantalonilor.

Curînd se duc la vinătoarea
flăcăilor. Ceașca cu plante colorate
se inghesuie pe masă unde zăbovesc prietenii
și fumul se împrăștie încă
în odaie.

7.

În fereastra mică, tăietura de ziar
cu turn și casa vamei, două ceasuri și perioade,
una exactă, cealaltă milostivă, în față,
cîteva case legate cu sîrme negre
o insulă cu tărături înghețate
în spate umbra munților
în lac, la celălalt mal acoperișurile
roșcate din Buona
în peisajul albastru pal ; și eu pe drum
cu capul, incorigibil bucuros, fugăr
în fața virtutei de chiciură și promoroacă
Vîntul se prăvale din munte jos în vele, ambarcațiunile
se mișcă dezlănțuite. fraze limpezi, anulate, de pildă spe-
ranta e un trabuc, ultima treime are gust îngroțitor, merg
la țarm și nu văd / largul lacului, ci lumina sclipitoare /
timpul literal, atotmilostiv.

Din Neue Zürcher Zeitung
Nr. 261 9/10 nov 1991 pag 67

În românește
de D. Marian

Lecturi din romanul continuu

Clanul șuților

Chiar dacă „Lumpenproletariatul” nu era prea agreat de oficialitățile anului 1957, un roman dedicat acestui mediu social nu ar fi avut decât de câștigat, datorită faptului că și fondatorii doctrinei marxiste se pronunțaseră în termeni acceptabili. De ce, totuși, **Groapa** a fost condamnat, chiar cu vehemență, și acceptat abia ulterior, deși cu oarecare dificultate? Nu cuprindea nimic compromișător pentru ideologia oficială (cel puțin în aparență), nu folosea o tehnică despre care se putea afirma că ar fi „cosmopolită” ș.a.m.d. Cu toate acestea, marea și mica industrie a criticii oficiale s-a așternut la treabă cu sîrguință, determinându-l pe autor să scoată, în 1963, ediția a doua, „îmbunătățită” prin includerea unor capitole despre „ridicarea conștiinței sociale”.

Lumpenii, se scrisese, sînt prezenți ca niște instinctuali, ei nu demonstrează că ar poseda nici cea mai mărunțată conștiință și, acuza cea mai gravă, că însuși romancierul nu ar dovedi detașarea necesară de lumea despre care scrisese. După o penitență de șase ani, scriitorul a încercat să dreagă cele ce i se imputaseră — fără a reuși, spre binele literaturii, desigur. Înclin să cred că, de fapt, nici nu și-a dat osteneala, întrucît aderase la un mod de a fi, se identificase cu acesta și nu mai putea realiza vreo desprindere.

Nu este prea mult spus „mod de a fi” cînd am în vedere lumea închisută în **Groapa**: cu toată debusolarea, cu toată lipsa de norme comune de conduită, locuitorii spațiului de la marginea Bucureștiului reprezintă o categorie bine delimitată, condusă de o sumă de principii în vădită contradicție cu ideologia colectivistă. Aici se află, în realitate, motivul vehemențelor oficiale la adresa romanului lui Eugen Barbu, în care nu se întrezărește nici o „atitudine”, nici o diatribă dedusă din cele pe care „clasicii” le sugerau, iar îndrumătorii de opinie le împuneau. Romanul a fost acceptat, în cele din urmă, deși nu pentru ceea ce afirma cu adevărat, ci pentru suprafața înșelătoare, pe care critica sociologizantă o căuta, și o afla, peste tot unde primise dispoziție să o afirme. Una din aceste aparențe o constituia fresca, rezultată din dorința oficialităților de a demonstra cu orice preț că scriitorii români posedă „suflu revoluționar”. Și Petru Dumitriu folosea sugestii ale romanului-frescă, și Marin Preda, și Tituș Popovici, chiar și G. Călinescu. Romanul lui Eugen Barbu se structurează printr-o succesiune de scene cuprinzînd fiecare cite o imagine aproape independentă, cite un tablou fără legătură prea strictă cu următorul. În fapt, tot așa precum la Călinescu ori la

Marin Preda sau Tituș Popovici, resorturile reale se aflau în afirmarea forțelor imense pe care le posedă individul și, prin extindere, viața însăși, cărora nu li se pot așeza îngrădiri.

De altfel, înfățișarea — și chiar procedeele, — de frescă aveau și o altă menire, aceea de a afirma o desprindere. Nu există, nici în **Cronică de familie**, nici în **Groapa**, nici în **Moromeții**, un „raisonneur” care să explicitizeze sensul frescei. Rolul și-l asumă romancierul însuși, care provine de regulă din chiar mediul social din care se produce desprinderea. În cazul lui Eugen Barbu, este vorba nu de o detașare, ci de afirmarea unei identități, chiar a unei identificări. În ambele situații însă se afirmă o instanță epică plină de subtilitate și rafinament. Chiar dacă păreau a fi scrise la comandă, romanele-frescă erau rezultatul unei continuități, pe care o susțineau fără ostentație și în pofida declarațiilor oficiale de ruptură.

Elogiu al instinctului ca simbol al vitalității, **Groapa** dezvăluie adevărata „conștiință socială” a naratorului, captivat de spectacolul oferit de semeția neimblînzită a insului. Relevant este primul capitol, care nu poartă nici un titlu tocmai pentru că nu i se va fi găsit unul potrivit. Este un fel de introducere, o privire de ansamblu rezumînd sensul întregului roman: a trăi pentru a trăi. În Cuțarida, nimic nu este interzis și deci nimic nu poate produce angoase. Setea ridică o problemă asemănătoare, dar conflictele sînt generate aici de înfruntarea dintre legile societății și legile naturii. Exemplul cel mai elocvent îl oferă Găvrila Ursului, doborît de ascultarea aproape absurdă a opreliștilor pe care le ridică religia. Gospodăria lui este tot un fel de „groapă”, dar în sensul opus celui sugerat de faptele pe care le înmănușează romanul lui Eugen Barbu.

Capitolul introductiv, de care aminteam, creează o imagine a fermentării, a unui început de lume, a unui univers bestial, în care fiecare este dușmanul celuilalt. Personaje sînt „gunoierii”, chintesență a ferocității instinctului vieții. „Aveau fețe ascuțite, prelungi. De sub fețele murdare le ieșea părul întunecat pe frunțile înguste și, sub cozeroace, privirile lacome nu slăbeau zeama din talere. Ciofăiau neîntrerupt, urmăriți de ciini. Dulăii se apropiară, încăierîndu-se. Femeia le aruncă o bucată tare de piine. Se iscă o bătălie înfricoșătoare. Trupurile animalelor se încordară, ochii lor galbeni sclipeau, se sfișiară urlînd, își apucară beregățile, căzură unul peste altul și căutară zadarnic. Oamenii rideau, asmuțîndu-l cu alte bucăți, pe care le azvîrleau din ce în ce mai departe”.

O asemenea lume are totuși o lege a ei, cea mai potrivită: forța. Grigore, șeful, îi domină pe ceilalți numai pentru că, atunci cînd își socotea primejdii poziția, „ridica o palmă grea. Era de ajuns”. Forță are și lumea vegeta-

Ochiul se-nchide incet —
atitea cuvinte
rămîn pe mal...

GLOSSĂ

Zgomotul bătutului la mașină, litere în rafale, cuvinte asigurînd un tir susținut, și-a devenit familiar și nu-l mai înregistrezi altfel decît ticăitul pendulei. Semnele și secunde se împletesc într-un tot inextricabil, fundal neutru pentru idei de dincolo, pentru meditații ce să configureze o personalitate spațio-temporală; o planetă sau un creier gînditor.

Monotonia metronomică, rapidă pe-rindare de repere instabile, acea obo-seală filmată din diverse unghiuri ne-conformiste de cite-un gînd răzleț ce se distra să treacă în revistă virtualitatea de care dispune — tot ceea ce în fraza dinainte numeam fundal, tot ceea ce în frazele următoare voi numi **prim-plan-galopant** (ce riscă să treacă dincoace de ochiul privitorului, în hățiturile obscure ale nervilor optici), tot ceea ce multe pagini mai încolo va deveni evident că nu e decît o relație ajutătoare... Frază fără final, regrupare a stării de șoc, a stării de drog a creierului și sensibilității, a acelor imponderabile care nu se pot transmite altfel. Simțire surpată, în cuvinte, flexiuni ale imaginarii. Multitudinea de tente din ochiul narcotizat inves-

tește cu neajunsuri funciare orlce cu-vint.

Nu mă pot opri să comentez prezentul, piesă de șah mutată distrat pe tablă în nici un fel de joc, ci doar pentru a face ceva cu mina, doar pentru a înrăma absența jucătorilor într-un vibrato familiar. Un du-te-vino fără urmări, cald, și dulceag, ce împrumută timpul o dimensiune larvară, o inapetență în fața marilor fluxuri ale spațiului.

Nu că aș spune cuvinte, dar mi-e frig în așul miinii. Cu o singură mișcare ating pacea care nu mi se potrivește, și resping tulburarea care mă identifică pe străzile propriei rătăcirii. Tablou calm agățat de un cui subred. Telefon care sună pe cînd ieșeam din casă și să te-ntorci e prea tîrziu și prea devreme, precum cartofii copti printre cartofii necopti. Ce vei fi făcînd cu pașii pe străzi cu nume schimbate și care se schimbă mereu? Zelul de-a scoate la aer numele celor ce-au murit prin închisorii ori în exil, de parcă cineva ar fuma o țigară de foi făcută din mucuri culese din întreg orașul. Te întreb dacă goluș din podul palmei e al tău. Te ducl cit mai de parte, pașii pe caldarim coboșe fără-ncetare. Nu-ne-mai-e-egal. Nu-ne-mai-e-nicicum. Zitt... și-ai căzut în somn pe totdeauna.

(Jurnal anticameleonic, 5 oct. 1991)

Constantin Abăluță

lă, ale cărei imagini le întregesc pe celelalte. Aceste citeva pagini introductive vor fi detaliate ulterior, capitol de capitol. Cel dintîi, marcat ca atare, se intitulează **Nunta** și închide un simbol cit se poate de limpede. Cîrciumarul Stere își găsește o nevastă, în Lina, fata mesterului dogar Roșoară. Însoțirea celor doi este încadrată de un șir de ceremonii menite să sublinieze importanța gestului, semnificația lui profundă. Pe Stere nu-l poate opri nimic din ascensiunea socială, fără ca prin aceasta să fie prezentat ca un arist. Dimpotrivă, atît pentru el, cit și pentru toate celelalte personaje, decisivă este răzbierea în viață. Dar nu oricum, ci printr-o îndîrjire a priceperii, printr-un efort al voinței. Etalarea bunurilor agonisite de fiecare, în scene de mare efect, însoțește sentimentul unei atotputernicii și nici pe departe al alterării sociale, așa cum ar fi dorit critica oficială. „Nunta” semnifică nu numai perpetua înnoire a existenței, ci și (sau mai ales) renunțarea la orice cod al manierelor elegante și adoptarea singurei tactici care convine lui „a trăi pentru a trăi”, anume tactica savurării fiecărui prilej oferit de desfășurarea biografiei. În atare condiții, totul devine o sărbătoare neîntreruptă, o nuntire a pasiunilor răscolite neîncetat. Pulsivitatea vieții covîrșesc și automatismele acesteia constituie singurele resorturi ale ființelor. În spațiul atît de strict limitat, se trăiește febril, fără nici un fel de amenințare din partea morții. Oamenii din „groapă” nici nu-i dau atenție, deoarece sînt preocupați în exclusivitate de viață. Stere negus-

torul se simte citeodată mohorit, trudește aprig, fără să se cruțe. Dar viața își cere drepturile ei și, cînd află că nunta îi este aranjată, „pentru prima oară, după mult timp, adormi liniștit”.

Refractară oricăror ingerințe, „groapa” își are legea ei, singura pe care o admite: banchetul neîncetat. Prelungind simbolistica primului capitol, cel de al doilea, **Iepe de șiișic**, se oprește asupra „șuților”, hoții Cuțaridei, oamenii care se conformează întru totul acestei legi supreme. Întregul capitol constă dintr-un șir de scene în care „sărbătoarea” se deslănțuie nestingherită, sub forme variate: nuntirea iepelor, jocurile hoților, tîrgul Oborului, cheful după vînzarea cailor. De fapt, pentru romancier însuși, toate stau sub semnul sărbătorii, al gratuității, al jocului. Prins de elanul personajelor sale, el li se substituie, le imită, intră în joc și exultă în fața spectacolului pe care îl oferă atît el, cit și personajele sale. Dintre acestea, în prim-plan se situează, prin caracterul lor reprezentativ, pentru lumea romanului, hoții. Sînt atît de liberi, atît de dăruiți vieții, atît de nepăsători față de cele din jur și atît de atrași de joacă, încît nu numai că par, dar sînt cu adevărat firi de copil, descătusați de coercițiile sociale obișnuite și stăpîni pe ei înșiși. „Sîntem cumnații lui Dumnezeu — Piele Goală”. **Groapa** este romanul unei forfote metafizice primare, în care apele nu se limpezesc niciodată, iar conștiința morală este o necunoscută.

Dan Mănuță

ștefan dinescu

Metaforă tăiată la gît

Aș fi putut să flu
privighetoare
șîșînd dintr-un cîntec într-altul.

Aș fi vrut să flu
soare nîrguînd copacul,
înalțul.

Veacul mi-a permis să flu doar atît:
neșutată metaforă
tăiată la gît.

Ai să mori,
fărădecapule,
ai să plesnești!

Poetul invirte la manivelă
să demareze miracolul imbuibat cu
surogate.

Ai să mori, fărădecapule, ai să plesnești
sub rațile crimei
teleghidate!

Pînă la gît anonimatul mă încapă.
Și epoca asta, negreșit, va sări din
țifinal.

Niciodată nu voi ajunge, niciodată,
plapumă pentru fanarioții
stăpîni!

Singur

Stai în odaie, tremuri și scrii.
Spui vorbe ciudate,
numele și l-ai uitat.
Cu ochii plesniți privești cărțile,
tonnecerii au orbecat necăștos prin ele.
Cînd le murmuri numele,
te inspăimînti.
Deștele pipăie fața,
spaima sa
zgribulită.

Veacule, racule!

Fără poruncă sau rugămintă,
prostește rîzînd de toancele șîșului,
m-am exilat într-o casă inspirînd
legile povirnișului.

— Hei, veacule, racule,
ce să-ți pretînd,
săraucule?

— O masă de scris, efendî,
clăi de hîrtie,
milloasă temniță mănoasă,
dulceag filiiit de vecie!

Epocă de vîrf

Iuda, îndărătul ușii,
exersează suptul căpușii.
Săracii, umflîndu-și cimpoiul,
adună cu roaba gunoii.

Solomon își peticește sacul
cu Biblia și comănacul,
Pospatul, sobolii și putregaiul
astupă orgile și ralul.

Cluma borțoasă, fraierii, bubele
imbrăcară subele.
Caligula, rujatul pe rit,
mă strînge de gît.

Lumea ca afiș

Trăim de vreo sută de ani sub imboldul unei tinere arte, a cărei modernitate, în spirit și în expresie, constituie una dintre formele cele mai caracteristice ale civilizației ce o trăim — afișul.

Galeria de la ultimul etaj al Teatrului Național din București a fost gazda unei remarcabile expoziții de afiș polonez de teatru și de film, agrementată, și de o concisă retrospectivă istorică a genului. Așa aveam să aflăm că practica graficii (sau a picturii) utilitar-publicitare are în Polonia venerabila vîrstă de aproape 150 de ani! La 1839, de pildă, la Cracovia funcționa un asemenea centru de artă cu destinație publicitară; ceva care ar putea să însemne formele embrionare ale gândirii „afișistice” pe continent. Elemente de simultaneitate s-au manifestat, desigur,

și în alte centre din centrul și vestul Europei, dar modul și entuziasmul cu care artiștii polonezi au abordat această formă de „artă a străzii” aveau să fie unice. Inuși conceptul de artă a străzii este o creație a artiștilor cracovieni, care au fost primii ce au stimulat și teoretizat tratamentul estetic mai pronunțat al picturii publicitare. La finele secolului trecut în atelierelor poloneze se lucra afiș în policromie și în maniera Art Nouveau, curent care abia își făcuse apariția prin saloanele artistice ale continentului. În 1901 exista o Societate de Artă Poloneză Aplicată, o instituție specializată care nu prea avea replică în alte părți. Prin anii '20, din Atelierul de litografie de artă din Varșovia era scos primul tiraj în tehnică offset al unui afiș care a făcut epocă, intitulat „Nu vom ceda Silezia”. Era în anii de după primul război mondial, care oferise artiștilor afișisti polonezi o extindere considerabilă a ariilor tematice. Își face apariția afișul militant. Centrele de propagare a afișului se înmulțesc, iar Varșovia devine din acești ani capitală și a afișului polonez. Vocație ce avea să și-o amplifice, din 1966, la scară mondială. Cariera internațională a afișului polonez este deschisă, însă, de prin anii '25 de performanțele creatoare ale lui Tadeusz Gromowski, socotit primul afișist modern, prin concepție și viziune, al Poloniei și, probabil, al Europei. El și colega sa de breaslă, Zofia Stryjenska, dobîndeau marele premiu pentru afiș la Expoziția internațională de Artă decorativă de la Paris din 1925! De atunci, palmarele afișului polonez dincolo de fruntăriile țării însumează cu regularitate performanțe de prim plan. În timpul ultimului război mondial, afișul polonez a fost arma secretă și ucigătoare a rezistenței împotriva germanilor. În anii din urmă, demolarea mitului co-

munist a avut în afiș un eminent, tenace și rafinat mijloc de eroziune subversivă. Cum spuneam, din anii '60 datează cel mai mare panoramic mondial al creației de afiș, **Bienalele varșoviene** avînd un prestigiu în materie de talia Bayreuth-ului pentru muzica wagneriană. Și astăzi artiștii polonezi sînt considerați cea mai vie școală de afiș modern din lume, deși atelierelor lor nu sînt nici pe departe dotate la nivelul celor americane ori japoneze. Dar viziunea plastică, geniul creator al exponenților acestei școli, numărul mare al

practicanților genului sînt cele trei elemente capitale pe care se croiește fără încetare acest mit viu al artelor contemporane, care este afișul polonez.

În selecția de la Etajul IV al Naționalului sînt alăturate creații ale citorva mari vedete ale afișului polonez contemporan, toate datînd din ultimii 5—6 ani și avînd drept temă exclusivă spectacolul de teatru și film. Concizia și expresivitatea simbolului grafic, rafinamentul metaforei plastice, intelectualismul distins al eselui grafic ori pictural structurează o coplesitoare forță de impact asupra privitorului, perfect obiectivă, niciodată echivocă. Imaginea lor se reține cu ușurință și durabil. Piese ale lui Shakespeare ori Mrozek, ale lui Moliere ori Arabal și Dürenmatt sau filmele unor Fellini, Visconti, Coppola, Zanussi capătă sub ochiul și mina sintetizatoare și expresivă a artiștilor afișisti polonezi o pregnanță, care nu-i cu nimic mai prejos decît a ilustrelor prețente literare, dramaturgice sau filmice, care le-au inspirat. Iar semnatarii lor, un Tomaszewski, Lenica, Stasys, Starowieyski, Walkulski, Sadowski, Pagowski, Lustyk și ale altora, nenumărați și la fel de valoroși, au voga în cuprinsul artelor contemporane poloneze și al admiratorilor, la care, de regulă, aspiră numai monștrii sacri ai scenei sau ecranului. Această sublimitate a **artei străzii**, așa cum este ea concepută și împlinită de atîtea generații de artiști polonezi, ni s-a relevat în aceste zile cu strălucirea și pregnanța unui adevărat și modern recital de virtuozitate.

Corneliu Antim

muzica

Eu, tu, mafioții...

Niciodată nu mi s-a părut firesc să aperi o instituție. Aperi un om, o idee, o colectivitate chiar. Ele, instituțiile apar la un moment dat ca o necesitate și tot așa, dacă e cazul, dis-

par. Se autodizolvă. E un fenomen natural.

Sînt ciudate însă eforturile din ultimii doi ani, de-a dămola (din exterior) uniunile de creație care te refuză. De ce?... Rămîne de văzut. E și mai suspect, chiar, atunci cînd cei ce o fac, mici ponei troieni, au beneficiat ei înșiși, mai mult sau mai puțin, de pe urma lor. Nu mai insist, cazurile sînt cunoscute.

Nu m-a surprins în totalitate intervenția „în forță” a domnului Valeriu Sterian (revista *Expres*). Sînt mulți cei ce cred că un gen „disident” înainte (rock-ul de exemplu), devine automat „cult”, valoros **după**. „Uniunea Compozitorilor, relicvă mafioasă a stalinismului, desconsideră muzica rock”, zice apăsător domnul cu pricina. Bine face Uniunea, zic și eu, mafiotu'. „Rock-ul

este un fenomen social”, zice V.S. Din păcate, zic și eu. „Europa... care și noi...”, zice V.S. Apăi Europa are și ea falșii ei, măi dragă, zic eu. Chiar celebrii cartofi parizieni ai domnului Brătianu trebuie să fie burdușiți cu niscai chimicale. „Publicul este singurul în măsură să hotărască”, zice același domn. Ferească sfîntu'! zic eu. La Concursul „O melodie dintr-o sută” (puteau fi și o mie!) s-a văzut ce-a ales Măria-Sa, Publicul, iar la un concert rock, în vacarmul combinat scenă-sală, e greu de presupus că ascultătorii se preocupă de altceva decît de ritm (doar el a fost la început — și-așa a rămas!), costumele artiștilor, cercelul din urechea nu știu cui!...

Dar Elvis?, m-ar trage de urechi preopinental. Mai zii ceva... Păi, zic, Elvis a fost fericita excepție. Avea tar-

lent, melodii memorabile, unele, știa muzică, pe scurt, era un profesionist. „Nu se dă o luptă de idei (curat idei! — n.n.), ci este un război (văleu! în tre generații... spirituale... Spirituală chestie!

În final, domnia sa mai are un ultim zvicnet polemic inter-disciplinar. „Priviți fenomenul literaturii”. Haiti!... „Cel al «literaturii de sertar», care n-a apărut”. Care va să zică lipsește cu desăvîrșire.

Fiți liniștit, stimate domn, a apărut. E în sertare! Și asta ca să aibă loc pe tarabe pornografia, prostituția culturală, kitsch-ul. Nu, nu-i nici o aluzie la rock. Clasa rockerilor va merge, oricum, în Paradis. E vorba, desigur, de un bar. De noapte.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Salutări din Albertville

Nu e-a fost dat să bem și paharul acesta: în ziua în care se dădea publicității decretul guvernamental de eliberare (?) din funcție a d-lui Emanuel Valeriu, aveam privilegiul să urmărim un cumplit sub-produs profesional făptuit de același Emanuel Valeriu. Este vorba de ceva între anchetă, reportaj, film de ficțiune și polemică vizuală numită „Adevăr sau mistificare”, ceea ce e totuși cu „Mistifi-

care sau adevăr”. În urma unor aprinse discuții din presă (români sau englezii), în urma unor declarații și lăuri de poziție ale unor persoane autorizate sau măcar credibile în privința utilizării tratamentului psihiatric ca formă de represiune politică în România, dl. Emanuel Valeriu a luat problema „în mîini” și a decis să deruteze încă o dată opinia publică prin introducerea unui element cu totul specific muncii și gândirii domniei sale, — înlocuirea întregului cu partea. Altfel spus, arta detaliului contradictoriu. În contradicție cu realitatea, să fim bine înțeleși. O probă excelentă a calităților sale în acest domeniu a fost făcută cu prilejul evenimentelor din 13—15 iunie 1990. Acolo am văzut o mașină de scris acoperită cu cioburi de geam în prim-plan, atît de convingător filmată încît a reușit să convingă mulți oameni că toată aparatul de import a TVR e făcută zob. Drept urmare, la procesul cu pricina, TVR n-a reușit să documenteze cu probe pagubele aduse tehnicii din dotare. Noi am rămas cu impresia, dumnealui cu satisfacția lucrului bine aranjat. Dar să revenim.

Deci domnul Emanuel Valeriu se adresează cu o voce blind-insinuantă unor biete ființe aflate într-o evidentă stare de delabrare psihică și intelectuală. Se adresează întrebînd te miri ce lucruri ce țin de reflexul intelectual al omului normal. Dar măcar unii dintre acei pacienți nu mai sînt oameni normali. Tocmai din cauza tratamentului la care au fost supuși. E ca și cum ai întreba o chiftelută din carne de vită dacă îi e sete, dacă-i place iarba, de i-e dor de codrul verde. Și totuși ceva, ceva a răzbătut prin negura ce acoperea mîntea unui pacient. Întrebat de Emanuel Valeriu dacă consideră că este o victimă politică, biata ființă a răspuns prompt: „aaa, politica este un lucru rău; nu trebuie să facem politică.”

În bijbiiala sa, dl. Valeriu a atins exact butonul care trebuie. Dacă „cineva” ar fi exercitat asupra cuiva un tratament psihiatric din motive politice, singurul lucru important în cadrul programului, în afara obnubilării, este acela de a induce pacientului o teamă, un refuz categoric față de politică. E firesc — piromanului i se in-

duce refuzul la foc, cleptomanului refuzul la însușirea de obiecte, și așa mai departe, opozantului politic i se induce, normal, refuzul la politică.

Dar de ce să-l mai deranjăm pe dl. Valeriu cu astfel de probleme? Dacă a avut (și dacă n-a avut și-a luat singur) o asemenea misie, de a zăpăci lumea spre a o îndepărta de fondul delicat al unei astfel de chestiuni, a reușit, măcar în parte. Cei care nu l-au crezut, n-au decît să urmărească transmisiunile de la Olimpiada de iarnă. Vor primi salutări prin viu grai de la dl. Valeriu. Vorba ceea, țara arde... Noi cu psihiatria politică, dumnealui cu Alpii, cu frunțile de gheață... Vă asigur că îl vom revedea. De la Albertville n-au fost decît simple salutări. Urmează complicațiile.

Eugen Uricaru

Maestrul de ceremonii

Am citit de curînd un fapt tulburător: anume, cel mai popular interpret de „rap” — M. C. Hammer (ce! căruia, dacă îi înlocuiești Coca cu o altă Cola, îi vine să cînte pițigăiat, *Feelings...*) — a hotărît să renunțe la cele două inițiale din fruntea numelui său. „MC”, va să zică „Master of Ceremony”. Cît la sută din voga lui dispăre astfel? Hammer a putut fi considerat, pe drept cuvînt, șeful ritualic al noii culturi pop americane, ilustrată prin clipuri. Dar ce clipuri! O combinație supercînetică de benzi desenate, ritmuri sacadate și salvări hiperpenșate, o beție de sunete și culoare a cărei noimă părea s-o reprezinte însăși ideea de Hammer, marele M.C. Într-o lume de Robocopi, Predatori și Terminatori, Hammer, deloc paradoxal, repunea în discuție numărul de aur visat de Matyla Ghika, cheia armoniei în varianta ei cyberpunk. Păstrînd proporțiile, pilula rap a lui M.C. (dez)ordona orizontul de așteptare al americanului mijlociu și al corespondenților săi din toată lumea (inclusiv de pe stra-

da Armenească, unde, pe calcanul unei case bătrînești, un puști cordit i-a scris numele cu spray-ul) la fel de șocant precum dodecafonișmul reușea să bulverseze cîndva simfîrea decadentă a esteților din perverșii ani '20.

Hammer a renunțat, deci, la particulele sale de aur. Pe bună dreptate, vin și vă zic! Epigonismul, invazia de minori repetînd ideea (deunăzi, am văzut la jurnalul difuzat de TV Cinq un „MC” Solar franco-guadelupan) nu reușeau decît s-o compromită.

Nu mai că nu toți „maestrii de ceremonii” sînt chiar așa de cinic-tîmpiți. Sau, mai corect spus, nu în toate domeniile. Un exemplu îl poate constitui ficționarul american Mark Leyner, din Hoboken, New Jersey. Cînd, vara trecută, la invitația (teatru) lui Bush, Horia Gârbea („MC” la „Prostituția”) a acceptat la Londra să i se prosterneze la picioare, i-am spus să îmi aducă, special pentru CARTEA STRĂINĂ, un best-seller pentru popor. Și mi-a adus, iată, **Vărul meu, gastroenterologistul meu** de Mark Leyner, un june autor de nici 36 de ani, mai tînr ca Nedel-

ciu, mai inteligent S.F. decît Cristian Tudor Popescu și, se pare, mult mai puțin Mathieu Lindon decît Alex Leo Șerban. (Cel puțin așa scrie pe pagina de gardă: „Locuiește împreună cu soția sa, Arleen Portada”). Leyner, după ce a debutat spectaculos o „povestioare” din *I smell Esther Williams*, efectiv a rupt gura criticii cu acest *My Cousin, My Gastroenterologist*. Dacă aveți curiozitatea și, evident, posibilitatea să răsfoiți „New York Times”, „Denver Post”, „Publishers”, „San Francisco Weekly”, „Washington Post”, „Philadelphia Inquirer” ori „Houston Chronicle”, vă veți lua cu mîinile de cap și veți începe o bătută „rap” pe cînte: „Leyner scrie precum muzica MTV, rap sau rock, sau ca toate ale lumii acestea: iute, furios și intens, lan-

sînd sumedenie de iluzii și aluzii, fantezie, știință și excremente”: „Romanul său este cel dinții al literaturii post-Vietnam, al generației computerizată, televizoriste și rockiste”; „jurnalism tabloid, clipuri publicitare, sevente Kung fu, trimiteri livrești, trivialități TV și poezie” excipiens q.s. Ce mai? Un dans al creierului post-modern, hi-fi imaginativ și entropic, dement și tandru...

Totuși, nu prea cred ca Hammer să fi renunțat la titlatura „MC” (și) din cauza unor scriitori insuportabili de inteligenți, cum pare a fi și mult aclamatul Mark Leyner. Mult mai probabil, în timpul filmărilor pentru un nou clip, cineva i-a schimbat Coca (lei 26+10 garanția) cu o altă Cola...

Dan-Silviu Boerescu
(rap! rap! rap!)

P. S. — Spre diserearea dactilografei mele, Mark Leyner există cu adevărat. Ultimul capitol al cărții sale, intitulat de-a dreptul *About the author*, este, practic, un non-fiction autobiografic. Spicuiesc: născut la 4 ianuarie 1956, la Margaret Hargue Hospital din Jersey City; în copilărie, după ce era dus la Muzeul de Științe Naturale să panoramaze schelete de dinozaur, prima drept recompensă o porție de ravioli; la școală, doar trei fete (două gemene) erau mai mici de înălțime ca Mark; la colegiu, îi plăcea rock'n'roll-ul și hot dogs-ii; în 1972, publică un poem despre Tina Turner; primele sale iubite (Liz Ross, „Calamity Jane” Vogelmann, Trude Koby) au devenit, toate, avocate (în Boston, New Brunswick și, respectiv, Miami); soția, frumoasa Arleen Portada — numai psihoterapeut; adevărata carieră o începe ca autor de reclame pentru Panasonic („Dome Sound System”).

vieți neparalele

O tinerețe vieneză

Un autor care rețrezește azi interes, după ce păruse o vreme că a intrat în uitare, este Arthur Schnitzler (1862—1931). Fusese foarte admirat înainte de primul război mondial, premia piesei lui, *Das weite Land* (Țara îndepărtată) a avut loc concomitent pe scena a nouă teatre, la Berlin, Breslau, München, Hamburg, Praga, Leipzig, Hanovra, Bochum și Viena, în 1901. Comedia *Der Reiger* (Horia — 1900) care are ca teren al acțiunii patul, n-a putut fi jucată o lungă bucată de timp, din cauza cenzurii și, cînd a văzut lumina rampei în 1920, a provocat un imens scandal, directorul teatrului, regizorii și actorii fiind deferiți justiției pentru ultragiu adus bunelor moravuri. *Liebelei* (1895) a devenit în schimb o piesă dintre cele mai populare. După ea s-a făcut și o ecranizare în 1914. Numele lui Schnitzler au fost traduse în nenumărate limbi, iar una dintre ele, *Fräulein Else* (Domnișoara Else, 1924) trece drept o primă narațiune care utilizează monologul interior, chiar înainte de Joyce. De asemenea, scriitorul, medic atras de psihiatrică, a deschis drum sugestiilor freudiene în literatura sa. Despre el s-a spus — nu fără îndreptățire — că e „naturalistul care miroase frumos”.

Schnitzler revine în atenția publică odată cu fascinația mereu crescîndă pe care o exercită asupra conștiinței artistice europene Viena crepusculară. Nimeni însă altul ca autorul romanului *Der Weg ins Freie* (1908) nu a descris mai fidel agonia nepăsătoare a capitalei fostului imperiu habsburgic. Operele lui Schnitzler se rețipăresc și găsesc un număr mare de cititori. Piesele lui sînt reluate cu succes. De curînd a fost montată și la noi comedia într-un act, *Der grüne Kakadu* (Papagalul verde, 1904) *Der Weg ins Freie*, a intrat acum cîțiva ani în *Livre de Poche* sub titlul, *Vienne au crépuscule*. Împreună cu fresca metropolei dunărene a fost tradusă și publicată în aceeași colecție foarte răspîndită autobiografia lui Schnitzler, dovadă de cită audiență și-a recîștigat el printre cititorii din lumea întreagă. Cartea se numește *Jugend in Wien* (Tinerețe vieneză) și a apărut în 1962, la trei decenii după moartea scriitorului. Reconstituirea cuprinde perioada 1862—1889, cînd Schnitzler nu apucase încă să publice aproape nimic. Primul său text care vede lumina tiparului fiind *Das Abenteuer seines Lebens* (Aventurile vieții lui) în 1888. Sînt anii formației intelectuale și sentimentale a autorului, dar mai ales modelării acestuia de către un mediu anume.

Schnitzler s-a născut într-o casă îndestulată și de oameni cu carte. Tatăl său a fost un doctor celebru, specialist în bolile de gît, intemeietorul primei policlinici din Viena și directorul revistei *Medizinische Presse*. Avea totuși o origine socială (umilă), era fiul unui meseriaș eвреu care-și exercita meseria la Nagykanizsa, o localitate maghiară sud-vestică. Nu știa carte, dar își cîștigase o reputație de adevărat artist în cioplitul lemnului. Îi plăcea, din păcate, să bea, de unde dificultățile materiale cu care se găsea confruntat mereu. Fiul său, Johann Schnitzler (inițial Zimmermann, adică dulgher) a izbutit să facă liceul și să urmeze apoi universitatea, la Viena, dînd lecții particulare în familiile bogate. Cu toate că provenea de jos, își însușise o frumoasă cultură, tachinase chiar muzele pe vremea școlii, scriind o dramă, *Bar Kochba*, în limba germană. Ca laringolog, avea o numeroasă clientelă printre actorii și cîntăreții de operă vestiți, care-l invitau la spectacolele lor. Mama scriitorului se trăgea dintr-o familie mult mai bună, Schey, de bancheri, arendași și cărturari evrei unguri. Un descendent ajunsese să fie chiar inobilat, căpătînd titlul de baron; bunicul matern al scriitorului, medic și el își luase și doctoratul în filozofie. Era fiul unuia dintre bijutierii curții imperiale, cînta excelent la pian, avea o mulțime de daruri intelectuale. Patima jocului însă îl făcea să fie vesnic îndatorat și să caute a ieși din desele impasuri financiare pe căi nu totdeauna elegante. Pleca în fiecare an la Monte Carlo, de unde se întorcea fără o lețeață. Bunicii materni ai lui Arthur Schnitzler locuiau chiar în clădirea vechiului Carltheater și astfel scriitorul a avut ocazia să descopere miracolul scenei de mic copil. Pe lîngă mediul actoricesc care umplea cabinetul tatălui său, iată alt element destinat să-i prefigureze vocația de dramaturg. Arthur Schnitzler, fratele și sora lui au primit o creștere aleasă cu guvernanta, lecții de pian și călătorii în străinătate. Companiile lor de joacă erau un băiat de conte și cei doi fii ai prințului Cuza care se număra printre pacienții eminentului laringolog, părintele scriitorului. Acesta își amintește cum într-o seară a sosit la el o trăsură cu cadouri superbe pentru copil din partea fostului domnitor, acum în exil.

„Tinerețea vieneză”, așa cum a trăit-o, Schnitzler și-o povestește sobru, detașat, cu extraordinarul său talent de a nota exact și a nuanța observațiile prin tușe fine impresioniste, are cîteva componente principale: prima e aceea a studiilor. Arthur Schnitzler se înscrie la Facultatea de Medicină, fără a simți o chemare deosebită pentru profesiunea lui Hipocrat. Din copilărie, era însă încredințat că va ajunge doctor ca tatăl său, aceasta fiind în firea lucrurilor. Își ia deci conștiincios examenele, prelungind anii de studenție, dar și nedepunînd prea mult zeli.

Cheltuiește o mare parte a timpului jucînd biliard sau cărți cu prietenii în primitoarele cafenele vieneze. Atmosfera amfiteatrelor și sălilor unde erau expuse cazurile clinice are efectul de a-l face ipohonaru și de aceea le evită pe cit poate. Analizează însă fără a fi obligat prelegerile neurologului Moriz Benedikt, deși profesorul le ține pe un ton de litanie și sînt mai curînd fanteziste decît științifice. Întră voluntar la spitalul militar, unde el și alți cîțiva elevi-medici de origine iudaică sînt porecliți „dragonii lui Moise”. Schnitzler menționează diverse figuri de superior ai săi din acea vreme, ca maiorul Theodor Matzka pentru care nu existau decît două boli: catarhus pulmonum și catarhus ventriculi. Cînd un elev medic scrie în foaia de observație, ulcus rotundum, îl silește să steargă diagnosticul sub motivul că „nu există așa ceva la noi”.

Tinerețea vieneză face să defileze prin fața noastră o mulțime de camarazi și prieteni ai liceanului, studentului și pe urmă proaspătului doctor militar Arthur Schnitzler. Moritz Wechsel, mărunț, palid, cu părul creț și spatele încovoiat, trăgînd parcă după el umbra gheto-ului, îl ajută să-și perfecționeze engleza și e primul critic al producțiilor sale poetice. Altul, Adolf Weizmann, băiat frumuseț, talentat la declamație inventează amoriuri și le povestește spre a smulge astfel ascultătorului confidențe sentimentale. Cu un a-nume Richard Horn, poartă o lungă corespondență pe tema lecturilor făcute de amîndoi în anii liceului din autorii romantici. Vin apoi companiile săi de cafea și baluri, Louis Friedmann, fratele său Max, marele cral Richard Tausenau, fantastul și păgubosul Benvenisti zis Nixl, căruia amiciei îi iau întotdeauna banii la poker, mincinosul și intrigantul Hiero Stossel.

Schnitzler notează și ce au devenit cu timpul acești prieteni din tinerețe. Unii fac carieră gazetărescă sau teatrală, cîțiva iau fete bogate de soție și ajung oameni cu stare, mulți se ratează.

Dar componenta cea mai importantă a „tinereții vieneză” o alcătuiesc amoriurile. Ele au drept obiect tot felul de persoane feminine cu care Schnitzler înnoadă succesiv, cînd nu chiar concomitent, trecătoare legături sentimentale. Iubitele lui sînt fete de familie, cumînți, care, ca

blonda Fännchen, merg pînă la întîlniri, plimbări pe aleile din Volksgarten, îmbrățișări, dar nu mai departe, fiindcă au fost învățate să-și păstreze virginitatea, condiție neapărată a contractării unei căsnicii onorabile burgheze. Altă categorie o constituie femeile măritate, cum e distinsa Olga W., soția hotelierului gelos de la Tiroler Hof. Tîpul însă cel mai agreabil, Schnitzler îl descoperă în ceea ce vienezii numesc „ein susses Mädel” (o fetiță dulce), frumoasă, zglobie, fără fașoane, dispusă la legături amoroase pasagere, parteneră ideală pentru o „Liebelei”. Așa e drăgălașa Jeanette care se mută în camera de spital a tînrului medic militar și îi acordă, generoasă, toate grațiile ei, nemaniifestînd nici o pretenție posesivă asupra lui. În ucenicia sa sentimentală, Schnitzler mai are prilejul să întîlnească o ardentă și un pic isterică Gisela, o sîreată Charlotte, o demoniacă Adele S. și numeroase Annie, Mizi, Helene și Malvine.

O componentă a tinereții vieneze e și antisemitismul. În liceu, Schnitzler abia îl resimte, la profesorul Blume care subliniază batjocoritor prenumele elevilor evrei, sau printre foarte puținii colegi, reputați ca „mîncători de jidani” (Unul, Deparis, nu vorbea cu nimeni de origine semită dar se făcea astfel ridicul în ochii tuturor).

Dar la Universitate, antisemitismul e în floare printre corporațiile studențești. Cele național-germane nu primesc evrei în rîndurile lor. Apoi fac demersuri ca studenții cu origine iudaică sau slavă să fie excluși de la bursă. Există un faimos decret Waidhofer care-i declară pe evrei lipsiți prin naștere de sentimentul onoarei, așadar inapți să se bată în duel, din care motiv tocmai Schnitzler învață scrima, cu toate că nu-l atrag sporturile. În cercurile ofiteresti iarăși „antisemitismul e de rigoare. Tînrul elev-medice îl întîlnește aproape la toți superiorii săi. Mulți cunoscuți și amici ai lui Schnitzler își ascund originea evreiască. Alții, asimilați, devin ei înșiși antisemiți ceși mai convinși. Amicul Louis Friedmann, fiul unui deputat liberal, rămîne celibatar și se ferește să aibă urmași spre a nu le transmite singele său evreiesc.

În sfîrșit, din „tinerețea vieneză” fac parte și preocupările literar-artistice ale lui Schnitzler. Viitorul dramaturg poartă piete, are o pălărie cu boruși largi, a la Rembrandt, cravată lăsată să fluture în vînt. Ireceventează asiduu teatrele, scrie numeroase piese și compune poezii, cele mai multe satirice. Se comportă însă ca un dilectant. Nimic din toată această producție copioasă nu va fi socotit de el demn să vadă lumina tiparului. Mai degrabă experiența sa de viață a anilor acestora se regăsește în opera lui propriu-zisă. Tînrul Schnitzler tratează cu o frivolitate elegantă, tipică Vienei antebelice, poezia, teatrul, medicina, ca și dragostea. Nici măcar cînd îl atinge o bătaie de aripă a morții (î se umflă un ganglion limfatic și e suspectat de tuberculoză) nu ia faptul prea în serios. Un sfert de oră după aflarea diagnosticului alarmant, e la Arkadercafe ca să joace obișnuitul poker cu Richard Reichenau, Louis Mandl și cine se mai nimereste.

Viitorul mare scriitor clocește în nepăsătorul tînr vienez așteptînd răbdător să țîșnească abia către treizeci de ani.

Ov. S. Crohmălniceanu

Arthur Schnitzler: *Jugend in Wien*, by Verlag Fritz Molden Wien, München, Zurich, 1968.

ISUS ȘI SCANDALUL DIVIN

Convorbire cu ANDREI ȘERBAN

Într-o pauză dintre repetiții, când de obicei ia masa, cum face și acum, prilejuindu-mi răgaz pentru ceea ce doresc să-i spun.

G.M.: — De când v-am văzut **Omul cel bun din Siciuan**, pentru mine sinteti unul din autenticii **Homo scandalum**. Am citit și în **Sinteza** un articol în care se spunea că Andrei Șerban, Ciulej și Pintilje au revoluționat teatrul american. În accepțiunea mea scandalagiul mai poate să însemne și revoluționar, însă e un cuvânt demonizat, mai demonizat decât scandalagiul. Dar **Homo scandalum** e un concept mult mai cuprinzător. În primul rând că e vechi, de pe vremea anticilor.

În acest sens vreau să reabilităm scandalul, așa cum tinerii din Plata Universității au înnobilit cuvântul golău, atribuit de dl. Iliescu. Indubitabil, unul din meritele sale istorice este că a ajutat la înnobilitarea cuvântului golău. De fapt, în nobilitarea scandalului, reabilitându-l noi vrem să fim niște observatori autentici ai fenomenelor, ai spectacolelor și scandalurilor importante ale lumii. Să fim, deci, niște scandalagii în sens de „creatori”, pentru că orice scandal autentic revoluționează ceva, are rol de a impulsiona, de a schimba mentalități. Dacă luăm toată istoria teatrului, literaturii filosofiei, orice cotitură, orice curent nou s-a obținut prin scandal. Desigur, s-a obținut greu, adică cineva a venit și a adus altceva care a șocat, care a creat un conflict și noul a apărut tocmai din acest conflict. Așa procedează însăși viața. Într-un sat, istoria din ce se creează? Din birfele de pe la porți. Birfa e un termen mai actual, dar Eminescu îi spunea scandalului „gura lumii”, iar Cărașiale „moff”.

În sensul acesta dvs. ați fost un **Homo scandalum**...

Noi v-am privit mult timp de la distanță. Dar iată că acum veniți cu un spectacol verificat în toate țările, care se verifică și la noi. Deci limba universală a teatrului a învins prin dvs. Dacă ați montat **Trilogia** în 15 țări, participând la 25 de festivaluri și ați luat numeroase premii, i-ați învins și pe contestatarii dvs. români, care, de fapt, s-au învins singuri, pentru că ei nu au înțeles că limbajul arhaic poate fi reinviat printr-o sinteză de limbaje!

La dvs. e o sinteză de limbaje, ați reușit să faceți această sinteză senzatională și să încumunați scandalul pe care l-ați produs chiar de când ați venit, de când ați fost numit director al Teatrului Național de când ați dat testul de selecție a actorilor, de când ați anunțat repertoriul. Am stat cu emoții să vă spun gândurile astea și să vă întreb dacă sinteti un **Homo scandalum**, în sensul de care v-am vorbit.

A.Ș.: — Deci vreți să știți dacă sint scandalagiul sau conservator?

G.M.: — Un autentic **Homo scandalum**... așa cum vă recomandă tot ce ați produs dvs. acolo și mai ales scandalul pe care l-ați produs aici, în sensul bun al cuvântului. Ați șocat niște mentalități, niște clișee, teatrul românesc trăind în ultimul timp din metafore, vrind-nevrind, din „cirlige”, cum se spune. Era în amorfie, în agonie. Asta e scandalul după părerea mea: pe fondul unei amortiri, vine impulsul, vine socul, vine viața. Din punctul ăsta de vedere sinteti un **Homo scandalum**? Vă caracterizează tipul acesta de soc, de revoltă?

SOCUL DEȘTEPTĂTOR

A.Ș.: — Într-un fel, oricine lucrează în artă, lucrează cu dorința de a-și pune amprenta originalității, deci e clar că dorește să producă ceva ca pentru prima oară. Dacă ne gândim că într-un fel, în religie, pilda lui Isus este, de fapt, pilda celui care a venit să șocheze. În sensul divin, atunci ne imaginăm că, evident, fără să ne considerăm la acest nivel spiritual — putem să noi, în sensul nostru umil, să urmărim exemplul lui Isus de a șoca și de a deștepta conștiința, exemplul

care a fost dat pentru că El a considerat că socul este singurul mod de a trezi A. DORMITA planetă Pământ! Deci Dumnezeu l-a trimis ca să aducă pe acest pământ un sens superior, să ne arate că există altceva decât somnul vieții noastre de toate zilele, să ne arate că există O ȘANSĂ DE A NE TREZI.

Asadar, în artă, de pildă, trebuie să ne reamintim tot timpul, de exemplul lui Isus, pentru că în artă sintem obligați să trezim ceva. Deci, prin acțiunea de trezire, de deșteptare trebuie să șocăm, așa cum se întâmplă dimineața cu cei care dorm greu, care nu pot să se trezească fără ceasul deșteptător. Prin urmare, su-netul ceasului deșteptător este munca noastră în teatru.

G.M.: — Este o muncă mesianică?
A.Ș.: — Nu, este o muncă de meșteșug constant.

G.M.: — Deci, țirăitul deșteptătorului...
A.Ș.: — Da. Acest țirăit al deșteptătorului... Într-un fel, acest lucru produce scandal, pentru că te șochează imediat și totdeauna se întinsează asta când vrei să produci ceva — creează reacție. De exemplu, când aud sunetul deșteptătorului, desi l-am pus când m-am culcat, mă e-nervez îngrozitor, desi eu am provocat în mine reacția asta, mă e-nervez pe el de ce sună. Iată de ce îmi dau seama că nu trebuie să mă supăr în artă pe cei cărora le provoc o reacție. Ei, ca și mine, sint provocați de deșteptător. Prima condiție e să nu mă supăr pe ei, ceea ce e greu pentru că sint și eu om și atunci când sint înjurat sau condamnat, primul lucru e să reacționez la reacție, deci n-ar trebui.

Doi, cuvântul scandal, în accepția dvs., e puțin ambiguu, pentru că dacă este un scandal care aduce imediat aminte de mahala și de prost gust, este ceva care îmi repugnă, adică mi-e greață de acest gen de scandal pentru că nu duce la nimic. Scandalul, în sensul dumnezeiesc al cuvântului în sensul nobil și sacru, e într-adevăr, un lucru care trebuie urmat. Și în sensul acesta vrem să producem prin teatru scandal! Dar nu ceva nou cu tot dinadinsul pentru că eu cred că nici nu se poate face ceva cu totul nou: absolut totul a fost făcut de greci și de egipteni înaintea lor. Ei au fost mai inteligenți decât cei care-au încercat să-l imite pentru 2500 de ani care au urmat.

Deci, în ceea ce fac eu e ridicol să cred că e ceva nou. Doar încerc să reinventez, să-mi amintesc, să-mi reamintesc, într-un sens adică și umil al cuvântului, o tradiție foarte veche pe care o propun cu mijloace noi, dar pe care o pun în serviciul tradiției celei mai vechi.

În sensul acesta nu fac deloc o innoire, ci încerc să readuc la lumina zilei un mesaj foarte, foarte de demult.

G.M.: — În felul acesta dvs. scandalizați într-un sens spiritual. Pentru că acesta este sensul profund al scandalizării, sensul spiritual divin.

A.Ș.: — De acord!
G.M.: — Mai mult, scandalul lui Isus, ca să revin la exemplul dvs., are acest sens. El a produs tocmai un șoc spiritual. Prin asta Isus a venit și a modificat radical mentalitățile. Eu am scris că Hristos este primul ecolog al lumii, primul ecolog spiritual. Acum pot să adaug că El este, poate, primul **Homo scandalum** al omenirii. În sensul acesta spectacolul dvs. este spiritual și deci, ecologic, pentru că porniți de la genunea eminesciană, de la întineric, de la beznă (ca în **Scrisoarea I** când Eminescu spune cum se creează din genune punctul acela mișcător) și ajungeți la Electra, care este speranța, la lumină. Tot acest parcurs al dvs. este un parcurs ecologic, spiritual, ajungeți la curățenie...

A.Ș.: — La un alt hău...
G.M.: — Lumina e un alt hău, sigur, dar, ca efect, ajungeți la purificare la acel catharsis aristotelic. Deci, în acest sens spiritual dvs. scandalizați.

A.Ș.: — Da, o altă întrebare!
G.M.: — Acolo ați scandalizat multă

lume sau ați produs reacții de tipul acesta?

A.Ș.: — S-au produs peste tot reacții de tipul ăsta, pentru că oamenii sint la fel peste tot, oamenii sint adormiți sau treii la niveluri diferite în toată lumea. Adormirea conștiinței este făcută în sistemul capitalist într-un fel mult mai subtil, mult mai rafinat, ca aici. Aici adormirea a fost făcută de Ceaușescu și comunism într-un fel simplist de clar, de pe fată. Și este foarte interesant cum Ceaușescu a urmt fenomenul de adormire masivă pe care Hitler l-a impus... Și toată lumea se întreabă cum de a fost posibil ca Hitler să pună în creier seringă care te adormea. La fel a făcut și Ceaușescu. A băgat în creier seringă de adormit. Este extraordinar cum a făcut-o atât de pe fată, atât de direct. Capitalismul astăzi face injectarea asta cu mijloace mult mai rafinate dar sub aparenta unei libertăți totale, ceea ce nu există niciieri. Adică, într-un fel, mijloacele de limitare sau cenzură există peste tot. Dar într-un fel diferit și numai atunci când faci ceva.

De exemplu, am văzut acum în Statele Unite o expoziție de fotografii a unui fotograf genial, care a murit la vârsta de 30 de ani și care era homosexual. Post mortem, la Washington, lângă Casa Albă, i s-a făcut o expoziție de fotografii care era finanțată de guvernul american, în care erau expuse fotografii cu bărbați goi, fotografii destul de curajoase din punct de vedere sexual cu bărbați în cuplu, făcând dragoste, ceea ce a provocat un scandal cum n-a mai fost în America. Expoziția a fost interzisă, au fost manifestări extraordinare, spunându-se că guvernul incurajează expozițiile imorale și pornografice. Toată America a luat foc. Este exemplul cel mai de scandal din artă. O prostie fără seamăn!

Pe urmă expoziția a circulat în toată America, a făcut turul fiecărui mare oraș și au fost locuri în care s-a încercat ca sala de expoziție să fie arsă. Adică oficialitățile locale au încercat să ardă locul în care era expoziția. Asta este libertatea artei, până unde poate merge, și libertatea moralității, până unde poate merge și ea, dacă există limite. Problema numărul 1. Numărul 2. Dacă guvernul are dreptul să oprească acest spectacol această expoziție. Deci vreau să spun că și în America există feluri de șoca, cum ce-am făcut și eu, am șocat la nivelul meu. Eu am șocat o anumită parte a societății americane mai conservatoare. Dar întotdeauna încerc prin ceea ce fac să nu șochez sau să produc scandal în sine, pentru că mi se pare prea ieftin. Nu încerc să fiu teribilist, mai ales pentru că am peste 45 de ani și la vârsta mea ar trebui să mă gândesc deja la pensie, dar cum teribilismul se adresează de obicei celor foarte tineri... Când aveam 20 de ani eram teribilist în România și am impresia că m-am maturizat. Deci nu încerc să o fac din teribilism. Fac un teatru, întotdeauna îl fac pentru a trezi, a provoca în sensul bun al cuvântului, în sensul creștin.

G.M.: — O altă întrebare: ce sperați, ce așteptați de la dramaturgia românească pentru că prin repertoriul dvs. îi scandalizați în primul rând pe dramaturgii români?

A.Ș.: — Aștept de la dramaturgia românească să se trezească!

G.M.: — Fiindcă am înțeles din spectacolul cu **Trilogia** că actorii sint treji, v-as mai întreba, înainte de a vă lăsa să mergeti la repetiție, cum găsiți starea tinerilor actori, receptivitatea lor?

A.Ș.: — Tinerii actori pe care i-am luat prin concurs, sint de fapt cei care ar trebui să dea energia Teatrului Național, iar actorii în vîrstă să primească această energie cu enorm de multă deschidere. Asta îmi place mult, să fie foarte deschisi și atunci se creează această comunicare între generații, între tineri și tinerii în vîrstă care este o energie foarte generoasă și foarte vie. Dar care vine foarte mult de la tineri. Așa că sper ca în curînd să deschid un nou concurs, să mai iau alți tineri care să nu și-o ia în cap ca unii de acum.

G.M.: — Dar publicul tînăr?
A.Ș.: — Publicul tînăr este extraordinar. Dar eu vreau să-l fac să vină la teatru. În loc să meargă doar în Piața Universității.

G.M.: — Însă spectacolul din Piața Universității n-ar putea fi concurat nici de traziții grecești dacă ar reinvia!

A.Ș.: — Gresiți. Piața lui Socrate era mai universal golănească și mai eficientă.

A consemnat Grid Modorcea

Urmare din pag. a 16-a

Povestea domnului Sommer

drumul pe partea lacului ca să-mi șterg miinile de frunzele mari și uscate ale unui arțar. Și trăgînd de crengi către mine, privirea mea își făcu loc înspre lac. Era așezat acolo ca o mare oglindă luminoasă, iar pe marginea oglinzii stătea domnul Sommer.

În prima clipă am crezut că e descălat. Dar apoi am văzut că apa îl trecea de bocanci, că se afla în picioare la cîțiva metri de mal, cu spatele spre mine, privind înspre apus către celălalt mal, unde mai întirzia încă, dincolo de mînti, o ultimă diră de lumină alb-gălbuie. Stătea tintuit acolo ca un lărus, o siluetă neagră conturîndu-se pe oglinda luminoasă a lacului, cu bastonul lui lung și în-covoiat în mina dreaptă, cu pălăria de pai pe cap.

Și pe urmă, deodată începu să meargă. Pas cu pas, înfrîngîndu-și bățul înainte la fiecare trei pași și împingîndu-l apoi în urma lui, domnul Sommer înainta în lac. Mergea ca și cum ar fi mers pe pămînt tare, cu graba aceea încopățînată care îl definea, dar drept în lac, chiar înspre apus. Lacul era puțin adînc în locul acela, și fundul cobora numai puțin cîte puțin. După ce străbătu douăzeci de metri, domnul Sommer nu avea apă decât abia pînă deasupra șoldurilor, și cînd apa îi ajunse la piept el se îndepărtase deja de mal la o aruncătură de piatră. Și își urmă drumul, cu o grabă pe care numai apa o mai frîna acum, dar și-l urmă elîntit, fără a ezita nici o singură clipă, cu încopăținare, cu un fel de dorință ne-bună de a înainta încă și mai repede prin această apă care îl împiedica s-o facă, și ca să sfîrșească odată își aruncă bățul și începu să visească cu brațele.

Stăteam în picioare pe mal și îl urmăream, cu ochii căsați și gura deschisă, trebuie că aveam fata unuia cărui il povestești ceva palpitant. Nu eram înspăimîntat, eram mai curînd înmărmurit de ceea ce vedeam, fascinat dar fără a înțelege pe dată în ce măsură ceea ce vedeam era monstruos. Crezuserăm la început că se afla acolo pentru că tocmai căuta ceva ce pierduse în apă; dar cui i-ar fi venit ideea să-și păstreze pantofii în picioare cînd caută prin apă? Pe urmă, cînd începu să meargă, îmi spusese: se duce să facă o baie; dar cui i-ar fi venit ideea să facă baie complet îmbrăcat, noaptea, în octombrie? Și, în sfîrșit, vîzîndu-l că se afundă din ce în ce mai mult în apă, mi-a venit ideea absurdă că are de gînd să traverseze lacul cu picioarul — nu înot, nu m-am gîndit nici o clipă la înotat, domnul Sommer și înotul, asta nu se potrivea, nu mergeau împreună — să-l traverseze mergînd în picioare, străbătînd cu pași mari fundul, la o sută de metri sub apă, pe o distanță de cîinci kilometri, pînă pe celălalt mal.

Apa îi ajungea deja pînă la umeri, și acum pînă la gît... și el se arunca tot înainte, drept în lac... și apoi se mai înălță o dată, fără îndoială din pricina unui prag, încît umerii îi ieseră la suprafață... și continuă, fără nici o întrerupere, nici măcar acum, continuă și se scufundă iar, se afundă pînă la gît, pînă sub bărbie, pînă deasupra bărbiei... și de-abia atunci începu să bînuiesc ce se întîmplă, dar nu m-am mișcat, n-am strigat „Domnule Sommer! Opreți! Întra-cei-vă!” nu am luat-o la goană după ajutor, nu am căutat cu privirea vre-o barcă ce l-ar fi salvat, o plută, o saltea pneumatică, nu mi-am întors privirea, nici măcar cît ai clipei, de la punctul minuscul care era capul acela, acolo, pe cale să se scufunde.

Și pe urmă, deodată, nu mai era acolo. Nu mai era decât pălăria de pai plutînd pe apă. Și după un timp teribil de lung, o jumătate de minut poate, poate un minut întreg, au mai fost cîteva bule mari care boborosiseră la suprafața apei, și-apoi nimic. Nimic decât pălăria aceea ridicolă care acum se îndrepta foarte încet spre sud-vest. Am urmărit-o cu ochii multă vreme, pînă ce dispăru în penumbra depărtării.

moda, altfel

Dansul (X)

În Biblioteca Operei din Paris se găsesse numeroase schițe de costume, realizate în tehnica „pen-and-ink”, cu note marginale interesante pentru cei ce studiază evoluția acestei arte dar și pentru delectarea oricărui spirit amator de frumusețe. Ele aparțin lui Garnerey, maestru de desen al reginei Hortensia și prieten intim al ducesei de Berry, cu ajutorul căreia a păstrat pos-

tul de desenator la Operă, pînă la moartea sa, în 1824. Costumele desenate de el solicitau broderii complicate de mărgelă, combinații de bijuterii extravagante iar gama coloristică era impresionantă. Despre frumusețea acestor costume vorbesc litografiile lui Engelmann, artist cunoscut în epocă, și ne permit să apropiem genul, concepția, meticulozitatea cerută de executarea lor, de creația vestimentară a contemporanului desenator de modă, Gianni Versace.

Hippolyte Lecomte a lucrat cinci ani pentru garderoba Operei, între 1825—1830, numai că el era pictor de episoade istorice, lipsit complet de fantezie (ce meserie...!) și singura lui calitate a fost aceea de a adapta costumele naționale scenei, ca în cazul dansatorilor tirolezi din **Wilhelm Tell** și al costumelor orientale din **Le Dieu et la Bayadere** (Rossini).

În timpul Restaurăției, vicele Sos-

thènes de la Rochefoucauld, superintendent al Teatrelor Regale, manifestă exces de castitate, lungeste fustele dansatoarelor și ordonă înlocuirea ciorapilor-maiou, strînși pe picior, cu pantalonii pînă la gleznă. Această ordonanță ridicolă n-a avut rezistență. În aceeași perioadă (în jur de 1830), pantofii de dans, fără toc, își schimbă forma botului în **square-toed**, ceea ce în traducerea românească a devenit amuzanta exprimare „pantofi cu virful pătrat”.

Litografia lui Chalon (1831), imortalizînd-o pe Maria Taglioni în **Flora**, din baletul **Flora și Zefir**, prezentat la Londra, în 1830, consemnează că **les pointes** erau în plină activitate, celebra balerină a timpului era surprinsă „sur la pointe”, era, însă, vorba de un virf neîntărit, nesolidificat. E, totuși, dificil să se noteze data exactă a acestei inovații, căci comentatorii, contemporani baletului „în cauză”, nu menționează

pointe, ca pe un eveniment, ceea ce poate însemna că era ceva obișnuit.

Perioada influenței romantice, în arhitectură, mobilier, muzică, maniere, vestimentar, ni-l aduce pe Eugène Lami cu costumul pentru aceeași Taglioni, în **La Sylphide**. Bustul e liber de cirpe, gîtul de asemenea, fusta e din muselină sau tarlatan, minciile largi și foarte scurte. Costumul este alb, scos în evidență de o cunună pe cap, o floare pe piept, o brătară la încheieturile mîinilor și un colier de perle. Pentru acest rol, costumul a rămas neschimbat pînă în zilele noastre. Pantofii **pointe** au căpătat întărituri după accidentul fatal al Emmei Livry, în 1862.

Corina Cristea

PATRICK SÜSKIND

Actualmente, Patrick Süskind trăiește la Paris. Scrie în continuare în germană, are un traducător pentru franceză, și un foarte mare succes de fiecare dată când publică, foarte rar, cărțile la care lucrează îndelung. Rețras refractar oricărei publicității, nu a lăsat să se întrevadă din chipul său „neliterar” decât o singură fotografie, și nu acordă interviuri. Născut în Bavaria în 1949, devenit scenarist, își publică primul roman, „Partumurile — istoria unui ucigaș” — în 1985. Roman care, încă de la apariție, a avut un extraordinar succes și a devenit foarte repede un best-seller mondial. Roman de aventuri și povestire filozofică a la Voltaire, în care cuvântul „esență” tulbură prin ambivalență. În 1987 Patrick Süskind publică romanul „Porumbelul”, iar apoi scrie o piesă de teatru cu un singur personaj, „Contrabasul”. Apărut în 1991, romanul „Povestea Domnului Sommer” pe care autorul îl definește ca povestire autobiografică și „pentru copii”, are cinci părți și două personaje principale: martorul (copilul povestilor), respectiv personajul enigmatic despre care relatează acesta. Situație clasică, în care tulburătoare este în propensiunea ambilor pentru mișcări extrem de simbolice, în același timp atitudinilor existențiale și filozofice de o mare poezie (urcarea în copaci și tentația zborului la copil — înaintarea pe verticală, și rătăciră înăuntrul pe orizontală a celui alt personaj, deznădăjduit și ermetic). Ambele mișcări se încheie, una prin renunțare, cealaltă prin moarte, care poate fi însă receptată ca o apoteoză a mișcării, în același timp pierdere a mișcării și dobândire a sinei în esența mișcării. Misteriosul personaj al Domnului Sommer pare a-și potoli neostoiita sete de mișcare, în timp ce, martor tăcut și, se pare, inițiat, copilul care a renunțat la zbor (și la o sinucidere prin aruncarea de la înălțimea copacilor) contemplă și poate se autocontemplă în această tulburătoare corespondență.

POVEȘTEA DOMNULUI SOMMER

fragmente

Pe vremea când mă mai cățaram încă prin copaci — dar asta se întâmpla demult, demult, asta se întâmpla acum mulți ani, zece de ani — nu măsuram nici un pic mai mult de un metru. Pur-tam numărul 27 la pantofi și eram așa de ușor încît puteam să zbor — nu, nu-i nici o minciună, eram într-adevăr în stare să zbor pe vremea aceea... sau măcar aproape — sau hai să zicem mai curînd că pe vremea aceea aș fi putut să am efectiv capacitatea de a zbura, cu condiția să fi vrut foarte mult asta și să fi și încercat cu adevărat. Căci îmi aduc foarte bine aminte cum o dată ținuse numărul de un fir de păr, ce mai, ar mai fi fost doar puțin și-aș fi zburat. Asta se întâmpla toamna, în primul meu an de școală, cînd, la întoarcerea de la școală, sufla un vînt așa puternic încît, chiar fără să îndepartez brațele puteam să mă sprijin de el de-a curmezișul, aplecat ca pentru o săritură cu schiul, și chiar și mai aplecat, fără să cad... și cînd mă aruncam împotriva vîntului, coborînd peste pășți, și cînd decolam oricît de puțin îndepartînd brațele, atunci vîntul mă ridica și puteam fără nici un efort să fac salturi de doi sau trei metri înălțime și de zece sau doisprezece lungime. — sau poate nu chiar așa de lungi și nici chiar așa de înalte, dar ce importanță are asta? În orice caz, zburam, și dacă doar mi-aș fi deschiat paltonul și mi-aș fi luat cite o pulpană în fiecare mină, desfășurîndu-l ca pe niște aripi, atunci vîntul m-ar fi ridicat cu totul și cu cea mai mare ușurință aș fi planat de pe costișa școlii pînă la pădure străbătînd valea, pe urmă pe deasupra pădurii și pînă la lac. Jos de tot, unde se afla casa noastră. Și acolo, spre totala stupefacție a tatălui meu, a mamei mele, a surorii mele și a fratelui meu, care erau cu toții deja prea bătrîni și prea grei pentru a mai zbura aș fi descris o curbă elegantă pe verticala grădinii noastre. Ca să încep apoi să plutesc pe deasupra lacului, pînă aproape de celălalt mal, și pentru ca după-aceea să mă las purtat confortabil de vînt și readus ca să aterizez punctual acasă pentru masa de prînz.

Dar nu mi-am deschiat paltonul și, de fapt, nu mi-am luat zborul. Nu pentru că mi-ar fi fost frică s-o fac, ci pentru că nu știam cum, nici unde și nici măcar dacă voi mai atinge vreodată pămîntul. Terasa care se afla în fața casei era prea dură ca să fi putut ateriza pe ea, grădina prea mică, apa lacului prea rece. Să mă ridic în aer nu ar fi fost o problemă. Dar cum să fac pentru a cobori?

Cu cățărutul în copaci era același lucru: urcarea prezenta dificultăți minime. Vedeai în fața ta crengile cele mai groase, le simțeai în mină și puteai să le încerci rezistența înainte de a te agăța de ele, pentru a te cocoța pe ele, pentru a pune piciorul pe ele. Dar, ca să cobori, nu mai vedeai nimic, și trebuia să scoțecesti cu piciorul, mai mult orbești prin crengile de dedesubt înainte de a găsi una potrivită ca să te lași pe ea. Și nu o dată creanga de sprijin nu era tocmai bună, era putredă sau alunecoasă, și alunecai pe ea sau cădeai, și dacă nu te prindeai tare cu amîndouă miinile de o creangă solidă, te prăbusești oînză la pămînt ca o piatră, potrivit legilor căderii corpurilor care au fost descoperite acum aproape patru sute de ani de savantul italian Galilei, și care mai sînt valabile încă și astăzi.

Cea mai rea dintre căzăturile mele s-a produs în cursul aceluiași prim an de școală. Eram într-un brad, la patru metri și jumătate înălțime, iar căderea mea se desfășura foarte precis conform primei legi a lui Galilei, care spune că înălțimea parcursă este egală cu jumătatea produ-

sul dintre gravitația terestră și timpul la pătrat ($h = 1/2g \times t^2$) și ea dură deci foarte exact 0,9578262 secunde. Este un răstimp extrem de scurt. Este mai scurt decît timpul care îți trebuie pentru a număra de la douăzeci la douăzeci și doi, e chiar mai scurt decît timpul care îți e necesar pentru a pronunța clar numărul douăzeci și unu. Lucrul se petrece cu o viteză atît de enormă încît n-am putut nici să deschid brațele, nici să-mi deschii paltonul și să-l folosesc ca pe o parașută. N-am avut nici măcar ideea de geniu că nimic nu mă forța să cad, din moment ce puteam să zbor... N-am fost capabil să am nici cea mai mică idee în 0,9578262 secunde și înainte chiar de a-mi da seama că mă aflam în cădere, urma să izbese solul pădurii conform celei de a doua legi a lui Galilei ($v = g \times t$) cu o viteză finală de 33 km/h, și asta cu o asemenea violență încît ceafa mea crăpă o creangă groasă cît brațul.

Forța care produce astfel de efecte se numește gravitație. Nu numai că ea menține lumea și o împiedică să se disloce, dar mai are și ciudata proprietate de a supune toate lucrurile, de la cele mai mari la cele infime, unei atracții brutale și doar în pîntecul mamei sau cînd plonjezi sub apă poți avea iluzia că scapi de sub tutela ei. În afară de faptul că m-a învățat acest adevăr primordial, căderea mea m-a mai costat și un cucui. Cucuiul dispăru la capătul a numai citeva săptămîni dar în decursul anilor am început să simt, chiar în locul în care fusese acest cucui, o ciudată senzație de gidilat și de pulsație la fiecare schimbare a vremii mai ales cînd urmează să ningă. Și astăzi încă, după aproape patruzeci de ani, ceafa mea este un barometru infailibil și sînt în stare să soun mai precis decît buletinul meteo dacă mine va ploua ori va ningea, dacă va fi soare sau se anunță furtună. Și, cred de asemenea că o oarecare confuzie mentală, ca și această greutate de a mă concentra pe care o încerc de cităva vreme sînt consecința îndepartată a căzăturii pe care am tras-o atunci, din bradul acea. Așa că îmi e din ce în ce mai greu, de exemplu, să nu deviez de la subiect, să formulez o idee precisă, scurt și concis, iar atunci cînd povestesc o întimplare ca aceasta de-acum trebuie să fiu grozav de atent să nu pierd firul, altminteri mă pierd în digresiuni și în amănunte care nu mai sfîrșesc și, în final, nu mai știu de unde am început.

Pe vremea aceea deci, cînd mă mai cățaram încă prin copaci... și mă cățaram eu mult și bine, mai făceam și altceva

decît să cad! Eram chiar în stare să mă cățăr în arbori care nu aveau crengi groase pe poale și pe care trebuia așadar să mă înalț de-a lungul trunchiului neted, și mai puteam să trec dintr-un copac într-altul, și-mi construiam nenumărate culcușuri, ba o dată chiar o adevărată casă în copac, cu acoperiș, cu ferestre și cu covor pe podea, în plină pădure, la zece metri înălțime — ah, am impresia că în copaci mi-am petrecut eu cea mai mare parte din copilăria mea, în copaci am mîncat, am citit, am scris și am dormit, mi-am învățat cuvintele la engleză și verbele la latină, formulele matematice și legile fizice, ca de exemplu legile lui Galilei asupra căderii corpurilor, îmi făceam temele și îmi învățam lecțiile în copaci, și cel mai mult îmi plăcea să fac pipi din înaltul copacilor, iar jetul descria o curbă largă, și-orind printre frunze și ace.

Totul era liniștit în arbori și erai lăsat în pace. Nici una din chemările inoportune pe care le tot strigă o mamă, nici unul din ordinele neplăcute ale unui frate mai mare nu ajuungeau pînă acolo sus. Acolo nu se aflau decît vîntul și foșnetul frunzelor, și blindul scîrțit al trunchiurilor... Și pe urmă vederea în depărtare, cea vedere minunată de vastă: nu numai că dominam din înalt casa noastră și grădina noastră, dar dominam și celelalte case și celelalte grădini, dominam lacul, și pe deasupra cîmpurilor de pe celălalt mal vedeam pînă la mîntii iar atunci cînd, seara, soarele asfințea, din virful copacului meu eu vedeam încă soarele în spatele munților, în vreme ce pentru oamenii de pe pămînt, de jos, el asfințise de mult.

Era aproape ca și cum ai fi zburat. Deși n-avea chiar același parfum de aventură, și nu era, probabil, la fel de elegant, era totuși un fel de înlocuitor zborul, cu atît mai mult cu cît puțin cite puțin eu creșteam, măsuram acum un metru și optsprezece și cîntăream douăzeci și trei de kilograme ceea ce, hotărît lucru, chiar că era prea mult pentru a măi zbura, chiar de-ar fi suflat o adevărată furtună iar eu mi-aș fi deschiat paltonul și l-aș fi desfășurat cît ar fi fost de mare! În timp ce să mă cățăr în copaci, — gîndeam eu pe atunci — de asta o să fiu în stare toată viața. Chiar și la o sută douăzeci de ani, descărnat și zaharisit eu totul, voi putea să mă cocoț acolo sus, în virful unui ulm, al unui stejar sau al unui pin, ca un maimuțel bătrîn, lăsîndu-mă clătînat ușurele de vînt și dominînd cu privirea cîmpia și lacul pînă dincolo de mîntii...

Dar ce tot bat eu cîmpii, cu povestile astea despre zburat și despre cățărutul în copaci? Cu pălăvrăgele astea despre legile lui Galilei și despre ceafa mea care îmi tine loc de barometru și îmi încetosează ideile? Atunci cînd, de fapt, eu voiam să istorisesc o cu totul altă poveste, după cît se pare povestea domnului Sommer, atît cît se poate, căci de fapt nici n-a existat vreo poveste, la drept vorbind n-a existat decît acest om ciudat al cărui destin — sau ar trebui mai curînd să spun a cărui lungă hoinăreală — s-a încrucișat cu al meu în citeva rînduri. Dar cel mai bine ar fi s-o iau de la capăt chiar cu începutul.

Pe vremea cînd mă cățaram încă în copaci trăia și în satul nostru... sau mai bine zis nu în satul nostru, Unternsee, ci în satul vecin, Obernsee... Obernsee și Unternsee și toate celelalte sate nu erau net separate unele de celelalte, ci se înșirau unul lîngă altul de-a lungul lacului fără a-ți putea da seama nici unde încep, nici unde se termină, ca o ghirlandă subțire de grădini și case și ferme și mici hangare pentru bărci. ...Trăia deci în colțisorul acela, la mai puțin de doi kilometri de casa noastră, un om pe nume Domnul Sommer, Nimeni nu știa care era prenumele domnului Sommer, dacă era Pierre, Paul, Henri, Francois-Xavier, nici dacă era un doctor Sommer, sau un Profesor Sommer, sau un Profesor-Doctor Sommer... Era cunoscut numai sub numele de „Domnul Sommer”. Nimeni nu știa dacă domnul Sommer exercita vreo profesiune, nici dacă vreodată avusese vreuna.

Deși nu se știa aproape nimic despre Domnul Sommer, se poate totuși afirma cu siguranță că la vremea aceea Domnul Sommer era de departe cel mai cunoscut om din toată regiunea. Pe o rază de cel puțin șaiszeci de kilometri de jur împrejurul lacului nu exista nimeni — nici bărbat, nici femeie, nici copil, nici măcar ciine — care să nu îl cunoască pe Domnul Sommer, căci Domnul Sommer bătea tot timpul drumurile. Din zori și pînă la căderea nopții Domnul Sommer brăzda regiunea. Nu exista nici o zi din an în care Domnul Sommer să nu se afle în mars. Putea să ningă sau să cadă grîndina, putea să bată furtuna, să amenințe un uragan: Domnul Sommer era la drum. Adesea pleca de-acasă chiar înainte de răsăritul soarelui (după cum spuneau pescarii care leseau pe lac la patru dimineața ca să-și ridice năvodurile), și deseori nu se-întorcea decît tirziu, atunci cînd lumea era deja în înaltul cerului. Între timp străbătea o cale de necrezut. Înconjurul lacului într-o singură zi — ceea ce însemna cam patruzeci de kilometri — pentru Domnul Sommer era lucrul cel mai banal. A face într-o zi două sau trei drumuri dus-întors pînă la reședința cantonului, zece kilometri dus, zece kilometri întors, nu însemna pentru Domnul Sommer nici o problemă.

Cînd la ora șapte și jumătate dimineața noi copiii, încă somnorosi de tot, tro-păiam către școală, ne încrucișam cu un domn Sommer proaspăt și bine dispus, aflat în mers deja de multe ore: cînd la prînz ne întorceam acasă, obosiți și infometăți, domnul Sommer ne depășea cu un pas marțial; și cînd, în seara aceleiași zile, aruncam o privire pe fereastră înainte de a mă culca, se putea întimpla să zăresc acolo, pe drumul de lîngă lac, înalta siluetă slabă a Domnului Sommer, care se strecura ca o umbră.

Era lesne de recunoscut. Chiar de departe, silueta lui nu semăna cu a nimănui altcuiva. Iarna purta un lung palton negru, prea larg și ciudat de feapăn, care îl sălta în jurul trupului la fiecare pas, ca o coajă mult prea încăpătoare, și pe urmă cizme de cauciuc și, pe craniul chel, o căciulă roșie cu ciucure. Vara în schimb — și vara dura pentru Domnul Sommer de la începutul lui martie pînă la sfîrșitul lui octombrie, deci cea mai mare parte a anului — domnul Sommer arboră o pălărie de paie turtită cu fundă neagră, o cămașă de in de culoarea caramelei și un șort în aceeași culoare, din care ieșeau, ridicol de uscate, lungile lui picioare nervoase, arătînd ca făcute aproape exclusiv din tendoane și varice, și ale căror extremități inferioare dispăreau într-o pereche de cizme grele de munte.

În martie, aceste picioare erau de o orbitoare paloare și vicioase se desenau pe ele foarte clar, precum hațta în cerneală albastră a unui sistem hidrologic foarte ramificat; dar la capătul citorva săptămîni deja căpătau o nuanță de miere, în iulie străluceau în aceeași culoare de caramea precum cămășa și șortul, iar toamna erau atît de negre, căci fuseseră bron-zate de soare, de vînt și de întemperii, încît nu se mai distingeau nici varicele, nici tendoanele, nici mușchii, iar picioarele domnului Sommer aveau pur și simplu înfățișarea crengilor noduroase ale unui bătrîn pin descușit, pînă ce în sfîrșit, în noiembrie, dispăreau sub pantalon și sub lungul palton negru și la adăpost de orice privire, își reluau puțin cite puțin, în așteptarea următoarei primăveri, culoarea lor originară, de brînză.

Or, ceea ce era lucrul cel mai ciudat e ca niciodată nu făcea nici cel mai mic comision, nu ducea nimănui nimic, nu se ducea să cumpere nimic. Rucsacul său era gol și așa răminea, în afara gustării și a mantașii de ploaie. Nu vizita pe nimeni și nu făcea niciăieri nici un popas. Cînd se ducea la oras nu se orea ca să mîncească sau să bea fie și un pahar, nici măcar nu se așeza pe o bancă pentru a-și trage răsufierea citeva clipe, nu, făcea pe loc calea întoarsă și o lua din nou la picior, către casă sau Dumnezeu știe unde. Dacă era întrebare „De unde veniți, domnule Sommer?” sau „Unde vă duceți?”, își scutura nervos capul ca și cum ar fi avut o mușcă pe nas, și mormăia ceva din care nu se înțelegea nimic, sau doar citeva crîmpeie, de felul: „foarte-grăbit- trebuie-să-urc-spre-școală... imediat-înconjurul-lacului... să-fiu-la-orș-neapărat-înainte-de-căderea-serii... foarte-foarte-grăbit-nici-măcar-o-secundă...” și mai înainte chiar să apuci a-ți zice „cum, poftim, unde?” el o și luase din loc, azvîrlindu-și bățul pe direcția înainte.

Alergam deci în noaptea care cădea, aplecat peste ghidonul cursierei, băgasem viteză și aerul îmi suiera pe la urechi, era răcoare și umezeală și din cînd în cînd, mirosea a fum. La jumătatea drumului — drumul acolo se îndepărta puțin de lac, descriînd o curbă ușoară de-a lungul unei vechi cariere, în spatele căreia începea urcușul pădurii — îmi sări lantul. Am oprit, am coborît și m-am aplecat peste roata din spate, ca să scot lantul prins între pinion și cadru, și, mișcînd încetisor pedala, să-l așez din nou pe pinion. Mișcarea asta mi-era așa de cunoscută că puteam s-o fac și pe întuneric, atîta doar că după aceea degetele-mi erau pline de ușoare. Asa că, după ce am reparat lantul, am traversat

Selecție și traducere
Luminița Mihaela Oprea

Continuare în pag. a 15-a